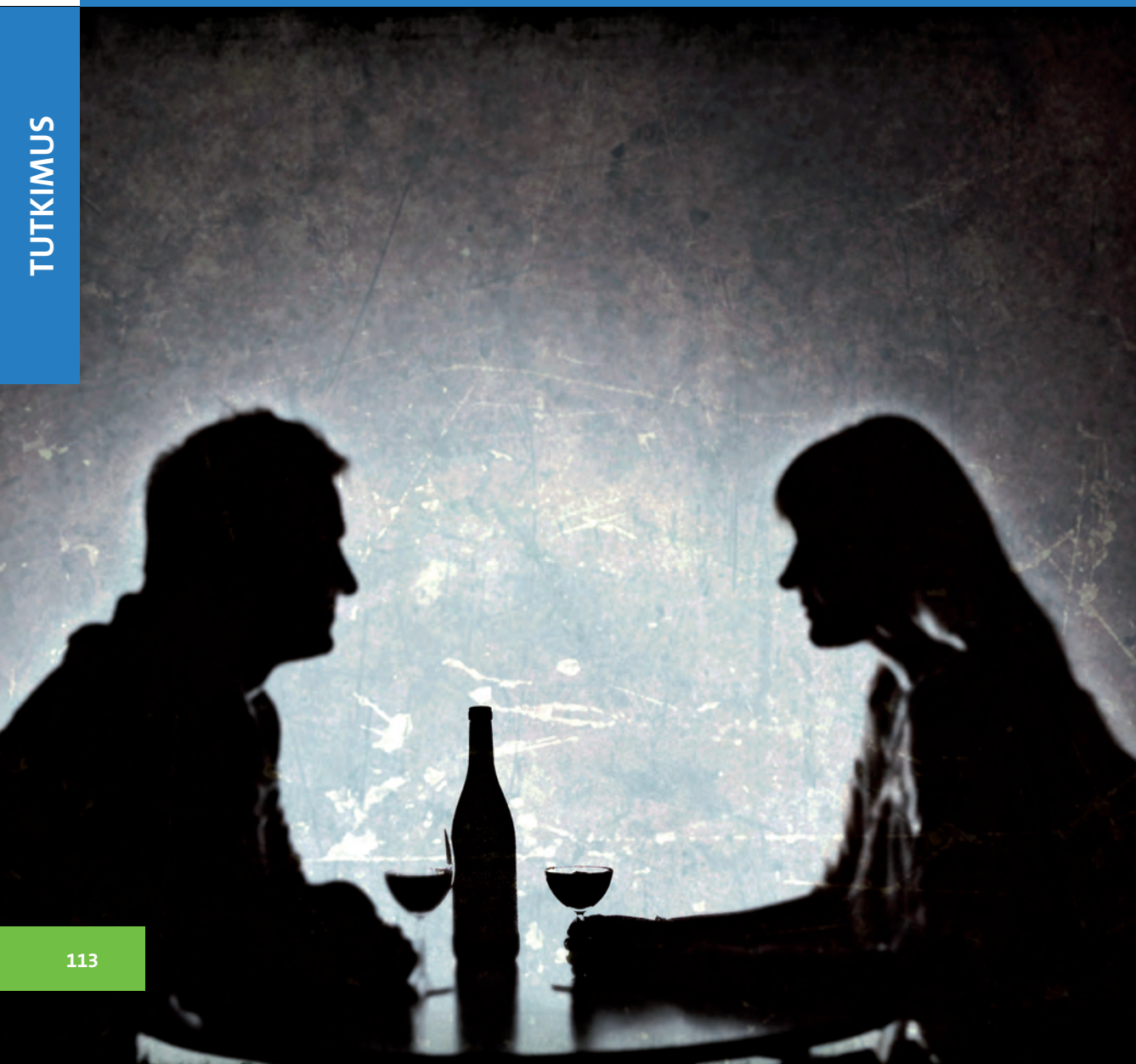

Jenni Simonen

Lähentyvätkö naisten ja miesten juomatavat?

Kvalitatiivinen tutkimus sukupuolesta ja juomisesta

TUTKIMUS

TUTKIMUS 113

Jenni Simonen

**Lähentyvätkö naisten
ja miesten juomatavat?
Kvalitatiivinen tutkimus sukupuolesta ja
juomisesta**

VÄITÖSKIRJA

Esitetään Helsingin yliopiston valtiotieteellisen tiedekunnan suostumuksella
julkisesti tarkastettavaksi Helsingin yliopiston päärakennuksen auditoriossa
XIV (Fabianinkatu 33, 3.krs.) perjantaina 1.11.2013 klo 12.

Helsinki 2013

**TERVEYDEN JA
HYVINVOINNIN LAITOS**

© Kirjoittaja ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitos

Kannen kuva: Marke Jääskeläinen

ISBN 978-952-245-986-2 (painettu)

ISSN 1798-0054 (painettu)

ISBN 978-952-245-984-8 (verkkajulkaisu)

ISSN 1798-0062 (verkkajulkaisu)

[http://urn.fi/URN: ISBN:978-952-245-984-8](http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-245-984-8)

Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy
2013

Tutkimuksen ohjaajat

Professori Jukka Törrönen
Tukholman yliopisto

Dosentti Sinikka Aapola-Kari
Helsingin yliopisto

Esitarkastajat

Dosentti Anu-Hanna Anttila
Turun yliopisto

Professori Sanna Väyrynen
Lapin yliopisto

Vastaväittäjä

Dosentti Ritva Nätkin
Tampereen yliopisto

Kiitokset

Reilun nelivuotisen urakan ollessa loppusuoralla haluan lausua kiitokset kaikille Teille, jotka olette olleet tavalla tai toisella mukana väitöskirjatyöni varrella. Vaikka väitöskirjahankkeessa edistyminen on pitkälti kiinni omasta sinnikkäästä puurtamisesta, on prosessin aikana saamani tuki ollut korvaamatonta hankkeen loppuun viemiseksi. Suurin kiitos kuuluu ohjaajilleni Jukka Törröselle ja Toffy Tigerstedtille. Kiitän Jukkaa sitoutuneesta, kärsivällisestä ja innoittavasta ohjauksesta. Olen onnekas, että olen voinut tehdä väitöskirjaani Jukan oivalluskyvystä ja ainutlaatuisesta teoreettisesta lahjakkuudesta oppien. Toffya kiitän lukemattomista asiantuntevista kommentteista sekä paneutuvasta ja toimituksellisen tarkasta lukutavasta, joka on tuonut selkoa lukuisten papereideni kielelliseen ja rakenteelliseen epäselvyyteen. Lämmin kiitos Toffylle kaikesta muustakin saamastani tuesta, joka ulottuu myös väitöskirjaa edeltäviin vuosiin aivan tutkijan urani alkumetreille. Saan kiittää Toffya ja Marja Holmilaa, jotka rekrytoivat minut syksyllä 2005 Stakesiin (THL:n edeltäjä) tutkimusavustajan pestiin, josta kaikki sai oikeastaan alkunsa. Tuon määräaikaisen työsuhteen myötä jo vuosia sitten herännyt kiinnostukseni alkoholitutkimusta ja tutkijantyötä kohtaan syveni ja ajatus väitöskirjan tekemisestä voimistui. Yhteistyö Toffyn kanssa on kantanut kaikki nämä vuodet. Arvostan saamiani neuvoja ja olen äärettömän kiitollinen Toffylle kaikesta siitä, mitä olen yhteistyön aikana oppinut.

Kiitän myös kolmatta ohjaajaani Sinikka Aapola-Karia, jonka asiantuntemus naistutkimuksen alueelta on ollut avuksi tutustuessani sukupuolen tutkimuksen kenttään. Sinikan kannustava palaute väitöskirjan viimeistelyn stressaavilla loppumetreillä on ollut tarpeen. Haluan kiittää myös väitöskirjani esitarkastajia Sanna Väyrystä ja Anu-Hanna Anttilaa työtäni selkeyttäneistä ja täsmentäneistä kommentteista.

Kiitän Suomen Akatemian rahoittamaa Mjukku-projektia 137685 (Juominen, sukupuoli ja sosiaalinen muutos), jonka osana väitöskirjani on valmistunut. Projekti on tullut paikkaamaan Alkoholitutkimusäätiön jatkoapurahasta puuttumaan jääneitä kuukausia. Vieläkin arvokkaampaa on kuitenkin ollut koko projektiyhteisöltä saamani tuki, joten kiitos Jukan ja Toffyn lisäksi myös Pia Mäkelä, Heli Mustonen ja Janne Härkönen. Helille erikseen kiitos monista mukavista juttutuokioista, venytelyvinkeistä sekä halusta rakentaa keskusteluyhteyttä kvantitatiivisen ja kvalitatiivisen tutkimuksen välille. Janne Härköselä kiitos vertaistuesta.

Kiitos myös koko muulle työyhteisölle, Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen Alkoholi ja huumeet -yksikölle, jonka suojissa olen tutkimusmatkaani kulkenut. Erityisesti haluan kiittää Marja Holmilaa, joka on Heli Mustosen tavoin esimerkillään saanut minut kiinnostumaan alkoholitutkimuksesta juuri sukupuolen ja erityisesti naisten näkökulmasta. Marjan työt ovat innostaneet minua vertaamaan nykynaisten alkoholisuhdetta aiemmin syntyneisiin kanssasisariinsa. Johanna Järvinen-

Tassopoulostani kiitän tutkimusta tukevista keskusteluista, kvalitatiivisen tutkimusintressin jakamisesta ja hyvistä kirjoista. Kiitokset myös kaikille muille Alhussa työskenteleville, erityisesti sen nykyisille ja entisille pitkäaikaisille jäsenille: Kirsimarja Raitasalolle, Katariina Warpeniukselle, Salme Ahlströmille, Petri Huhtaselle, Thomas Karlssonille, Esa Österbergille, Pekka Hakkaraiselle, Mari Miekkalalle, Marke Jääskeläiselle ja Raija Ahtolalle. Lämmin kiitos Raijalle ystävällisyydestä sekä kaikista neuvoista ja avusta. Ilman Raijaa olisin ollut monesti hukassa niin Alkoholitutkimussäätiöön kuin THL:n käytäntöihin liittyvissä kysymyksissä. Helena Aavavedelle iso kiitos väitöskirjan taitosta. Kiitos Helena paneutuvasta ja luovasta otteesta sekä väitöskirjan julkaisuun liittyvistä neuvoista viimeistelyvaiheen hektisinä hetkinä. Kiitos THL:n julkaisuyksikön Sanna Koivumäelle avuliaisuudesta ja opastuksesta.

Mari Miekkalaa ja Marke Jääskeläistä kiitän kaveruudesta myös työn ulkopuolella. Kiitos lukuisista yhdessä koetuista nuorten naisten juomista kartoittavista ”kentakokeista” Helsingin yössä! Ne ovat tuoneet ratkiriemukasta vastapainoa väitöskirjan puurtamiselle ja totta kai syventäneet myös ammatillista otetta lisäämällä ymmärrystä siitä mistä kirjoittaa. Näihin kokeisiin ovat osallistuneet myös Nina, Niina ja Eija. Varsinaista naisenergiaa! Kiitos koko tyttöporukalle rentouttavasta ja mukavasta seurasta. Marille vielä erikseen kiitos ”tutkimuskentällä” suoritetuista hauskoista seikkailuista. Markelle lämmin kiitos vertaistuesta jo gradun teon ajoista lähtien ja sen myötä kehittyneestä vuosien ystävydestä. Kiitos myös matkaseurasta - Rooman reissu ilman matkalaukkua mukaan lukien - sekä väitöskirjan kansikuvan ideoinnista, toteutuksesta ja muusta korvaamattomasta avusta väitöskirjan hektisen loppusäädön aikana. Kiitos myös muille kavereille ja tutuille vapaa-ajan piristämisestä.

Alkoholitutkimussäätiötä kiitän tutkimuksen rahoittamisesta ja entisiä säätiöläisiä kuten Aija Kaartista, Petra Kouvosta ja Antti Maunua apurahatutkijan arjen jakamisesta. Erityinen kiitos Antille vuosien mittaan käydyistä lukuisista virittävistä ja innostavista keskusteluista, nerokkaista kommenteista, teoreettisesta osaavuudesta ja sosiologisesta mielikuvituksesta. Kiitokset Antin lisäksi Anni Ojajärvelle hoksaavista kommenteista ja siitä, että olen saanut Kitu-piirissä ratkoa yhteenvedon kirjoittamisen kiemuroita.

Kiitän sosiologian jatkokoulutusseminaariin, Interventio-ryhmään, samaan aikaan osallistuneita väitöskirjantekijöitä saamistani kommenteista ja tärkeämpääkin tärkeämmästä vertaistuesta. Kiitos myös ryhmän silloisille vetäjille Pekka Sulkuselle ja Erkki Kilpiselle asiantuntevasta palautteesta. Helsingin yliopiston sosiologian oppiainetta kiitän työtilasta, jonka rauhassa väitöskirjani eteni runsaan vuoden ajan.

Kiitos vanhemmilleni Kaisli ja Kari Simoselle, jotka ovat aina tukeneet minua kaikilla elämän osa-alueilla parhaimmalla mahdollisella tavalla. Kiitos työteliästä ja periksiantamattomasta elämänsenteestä, joka on ollut etu tässäkin projektissa.

Viimeiset rakkaat kiitokset esitän Markukselle. Viimeisen puolentoista vuoden puristuksessa yhteinen arki on tuonut iloa ja vastapainoa työnteolle. Kiitos tuesta, ymmärryksestä ja ihanasta elämästä. Onni on, että olet rinnallani.

Näiden kiitosten myötä matka väitöskirjan parissa lähestyy loppuaan. Olen kiitollinen, että olen saanut mahdollisuuden kulkea itselleni mieluista ja palkitsevaa tietä. Käsillä oleva väitöskirja on yksi tämän tien välietapeista. Toivon, että saan jatkaa matkaa tutkimustyön parissa myös tulevassa.

Helsingissä syyskuussa 2013.

Jenni

Tiivistelmä

Jenni Simonen. Lähentyvätkö naisten ja miesten juomatavat?
Kvalitatiivinen tutkimus sukupuolesta ja juomisesta. Terveysten ja
hyvinvoinnin laitos (THL). Tutkimus 113. 98 sivua. Helsinki, Finland 2013.
ISBN 978-952-245-986-2 (painettu); ISBN 978-952-245-984-8
(verkkojulkaisu)

Naisten juomisen lisääntyminen on juomiskulttuurimme lähihistorian suurimpia muutoksia. Usein naisten juomisen lisääntymistä ja humalajuomisen kasvua on tulkittu naisten ja miesten juomisen samankaltaistumisena ja etenkin naisten juomisen miehistymisenä. Tässä tutkimuksessa näkemystä lähdetään tarkastelemaan ja arvioimaan syvällisemmin. Tutkimuksessa kysytään, voiko naisten juomisen kasvua tulkita siten, että naiset olisivat myös laadullisessa mielessä lähentyneet miehiä ja omaksuneet piirteitä miehisestä juomisperinteestä?

Tarkastelemalla eri-ikäisten naisten ja miesten alkoholisuhdetta tutkitaan, miten eri sukupuolet - ja erityisesti naiset - rakentavat ja tuovat esiin sukupuolta juomisessa ja mitä tämä tarkoittaa naisten ja miesten juomatapojen lähentymistä koskevan oletuksen kannalta. Tutkimuksessa teemaa lähestytään analysoimalla, kuinka eri-ikäiset ja eri koulutustaustoista tulevat naiset ja miehet keskustelevat alkoholisuhteestaan, juomisen arvoista ja normeista ja alkoholinkäytön maskuliiniseksi ja feminiiniseksi luonnehdituista piirteistä.

Tutkimuksen teoreettisessa viitekehyksessä sukupuolta käsitellään biologisesta näkökulmasta poiketen sosiaalisesti rakentuneena. Relationaalisen sukupuoliteorian mukaisesti alkoholinkäytön sukupuoliesityksiä tarkasteltaessa - ja sitä kautta naisten ja miesten juomatapojen lähentymistä kommentoitaessa - huomioidaan useiden tekijöiden kuten iän, koulutustaustan ja tietyn historiallisen kontekstin merkitys sukupuolen rakentumisessa (vrt. Connell 2012). Juomista lähestytään tutkimuksessa yksilöllisen juomistoiminnan sijaan kollektiivisesti jaettuina juomatavan kulttuurisina malleina, jotka sisältävät alkoholinkäyttöä ohjaavia kulttuurisidonnaisia arvoja ja normeja ja jotka tarjoavat väylän ilmaista sukupuolta kulttuurisesti ymmärrettävällä tavalla (Tigerstedt & Törrönen 2005).

Tutkimuksen pääaineisto koostuu Suomen (N = 16) ja Ruotsin (N = 19) ryhmähaastatteluaineistoista, jotka sisältävät nais- ja miesryhmien haastattelut neljästä eri ikäluokasta (vuosina 1943–1950, 1959–1966, 1975–1982 ja 1983–1990 syntyneet) ja kahdelta koulutustasolta. Ikäryhmiä vertaileva näkökulma selvittää, miltä eri-ikäiset naiset ja miehet näyttävät naisten ja miesten juomatapojen lähentymisen näkökulmasta. Eri ikäryhmät huomioiva asetelma lisäksi kertoo, erottuuko naisten ja miesten alkoholisuhteesta yhteisesti jaettuja jäsentämistapoja, jotka voisi tulkita alkoholinkäytön sukupolvikokemuksiksi.

Tutkimuksen perusteella kysymykseen siitä, ovatko naisten ja miesten juomatavat lähentyneet ja voiko kehitystä tulkita naisten juomisen miehistymisenä, voi vastata sekä myöntävästi että kieltävästi. Myöntävä vastaus koskee nuorimpia naisryhmiä ja silloinkin tietyin rajoituksin. Se liittyy nuorten naisten omaksumiin maskuliinisiin tyylivaikutteisiin kuten humalajuomiseen. Maskuliiniset vaikutteet yhdistyvät kuitenkin feminiinisiin tapoihin ja konteksteihin, jolloin feminiinisinä ja maskuliinisina pidetyt alkoholinkäytön piirteet sekoittuvat rikastaen myös miehistä humalajuomisen perinnettä. Kieltävä vastaus koskee tutkimuksen vanhinta naisryhmää. Miehistymisteesiä vastaan asettuvat vanhojen naisten alkoholinkäytön traditionaaliset feminiiniset arvot ja käytännöt. Havainnot kertovat naisten juomisen kerrostuneisuudesta ja tuovat esiin juomatapojen lähentymistä koskevan keskustelun haastavuuden ja monipolvisuuden.

Tutkimuksen perusteella naisten juomatavoissa näkyy sukupolvieroja toisin kuin miehillä. Tutkimuksen vanhin ja sitä nuoremmat naisryhmät elävät eri alkoholimaailmoissa ja omaavat erilaiset alkoholinkäytön sukupolvikokemukset. Miehillä suhde juomiseen muodostuu eri ikäryhmissä naisia yhtenäisemmäksi. Miesten juomatavoista erottuu sukupolvierojen sijaan koulutustaustan mukaisia eroja, jotka tulevat esiin korkeammin ja vähemmän koulutetuissa ryhmissä.

Kokonaisuudessaan juomatapojen tarkastelu sukupuolten välillä ja sukupuoli-ryhmien sisällä tuo sävyjä keskusteluun naisten ja miesten juomisesta, jossa sukupuolikategoriat on usein käsitetty yksiulotteisina ja vastakkaisina. Tutkimus viittaa feminiinisten ja maskuliinisten juomatapojen sekoittumiseen. Se kertoo myös juomiseen liittyvien maskuliinisten ja feminiinisten sukupuoliesitysten variaatiosta ja aiempaa monipuolisemmista tavoista ilmaista sukupuolta juomisessa.

Avainsanat: Juomatavat, humala, alkoholinkäyttö, sukupuoli, feminiinisyys, maskuliinisuus, laadullinen tutkimus.

Sammandrag

Jenni Simonen. Lähentyvätkö naisten ja miesten juomatavat? Kvalitatiivinen tutkimus sukupuolesta ja juomisesta. [Blir kvinnors och mäns alkoholvanor mer lika varandra? En kvalitativ undersökning om kön och alkoholbruk]. Institutet för hälsa och välfärd (THL). Forskning 113. 98 sidor. Helsingfors, Finland 2013. ISBN 978-952-245-986-2 (tryckt); ISBN 978-952-245-984-8 (nätpublikation)

Kvinnornas ökade alkoholkonsumtion är en av de största förändringarna som skett i den finländska dryckeskulturens närhistoria. Det faktum att alkoholkonsumtionen och berusningsdrickandet har ökat bland kvinnor har ofta tolkats så att kvinnornas och männens alkoholvanor allt mer börjat likna varandra och framför allt att kvinnornas dryckesmönster blivit allt mer maskulina. I denna avhandling undersöks och analyseras denna uppfattning närmare. Frågeställningen är om den ökade alkoholkonsumtionen bland kvinnor kan tolkas så att kvinnorna också ur ett kvalitativt perspektiv har kommit närmare männens dryckesmönster och att de har omfattat drag från den maskulina dryckeskulturen.

Genom att granska det förhållande som kvinnor och män i olika åldrar har till alkoholen undersöks hur de olika könen – framför allt kvinnorna – konstruerar och uttrycker kön i sitt drickande och vad detta innebär för antagandet om att kvinnornas och männens dryckesvanor allt mer har börjat likna varandra. I avhandlingen behandlas ämnet genom en analys av hur män och kvinnor i olika åldrar och med olika utbildningsbakgrund diskuterar om sitt eget förhållande till alkoholen, värderingar och normer som anknyter till alkohol och de drag i alkoholbruket som anses vara maskulina eller feminina.

I den teoretiska referensramen betraktas det socialt konstruerade könet i stället för det biologiska perspektivet. Granskningen av könsuttryck som anknyter till alkoholbruket – och därigenom de synpunkter som gäller antagandet om att kvinnornas och männens dryckesvanor allt mer börjat likna varandra – beaktar flera olika faktors betydelse för könsprofilen i enlighet med relationell könsteori, till exempel ålder, utbildningsbakgrund och en viss historisk kontext (jfr Connell 2012). I stället för det individuella planet betraktas drickandet som kollektivt delade kulturella modeller för dryckesvanor. I dessa modeller ingår kulturspecifika värden och normer som styr bruket av alkohol och erbjuder ett sätt att uttrycka kön på ett kulturellt förståeligt sätt (Tigerstedt & Törrönen 2005).

Huvudmaterialet består av ett gruppintervjumaterial från Finland (N = 16) och ett från Sverige (N = 19). Intervjuerna har gjorts med män och kvinnor i fyra olika åldersgrupper (födda 1943–1950, 1959–1966, 1975–1982 och 1983–1990) och från två olika utbildningsnivåer. En jämförelse av olika åldersgrupper belyser antagandet om att kvinnornas och männens alkoholvanor allt mer börjat likna varandra också ur ett åldersperspektiv. En problemställning som beaktar olika åldersgrupper visar

dessutom om det finns sådana gemensamma drag i kvinnornas och männens förhållande till alkohol som kunde tolkas som generationserfarenhet.

Utgående från undersökningen kan man svara både ja och nej på frågan huruvida kvinnors och mäns dryckesvanor har blivit mer lika varandra och huruvida denna utveckling kan tolkas så att kvinnors drickande har blivit mer maskulint. Det jakande svaret gäller de yngsta grupperna av kvinnor, och även då med vissa begränsningar. Det anknyter till de maskulina stilmönster som unga kvinnor influerats av, såsom berusningsdrickande. De maskulina mönstren förenas dock med feminina vanor och kontexter, dvs. de dryckesvanor som betraktas som feminina respektive maskulina blandas med varandra, vilket också berikar det maskulina berusningsmönstret. Det nekande svaret gäller den äldsta gruppen av kvinnor. Äldre kvinnors traditionella feminina värden och rutiner kring alkoholbruket talar mot antagandet om att kvinnor skulle ha börjat dricka som män. Observationerna visar komplexiteten i kvinnornas dryckesvanor och lyfter fram hur utmanande och invecklad diskussionen om likheterna i kvinnornas och männens alkoholvanor är.

Undersökningen visar att det till skillnad från männens alkoholvanor finns skillnader i kvinnornas dryckesvanor mellan olika generationer. Den äldsta gruppen av kvinnor och de yngre grupperna lever i olika världar när det gäller dryckesvanor och har olika generationserfarenheter av alkoholbruket. Till skillnad från kvinnorna har männen i de olika åldersgrupperna ett mer enhetligt förhållande till alkoholen. I stället för skillnader mellan generationerna karakteriseras männens dryckesvanor av skillnader som följer utbildningsbakgrunden och som framträder i grupperna med högre och lägre utbildning.

Granskningen av dryckesvanorna mellan könen och inom könsgrupperna bidrar med nyanser till diskussionen om kvinnors och mäns drickande som ofta betraktar könskategorierna som endimensionella och motsatta. Undersökningen visar att de feminina och maskulina dryckesvanorna blandas med varandra. Den beskriver också att det finns variationer i de maskulina och feminina könsuttryck som förknippas med dryckesvanor och att sätten att uttrycka kön i dryckesvanorna har blivit mångsidigare.

Nyckelord: dryckesvanor, berusning, alkoholbruk, kön, femininitet, maskulinitet, kvalitativ undersökning.

Abstract

Jenni Simonen. Lähentyvätkö naisten ja miesten juomatavat? Kvalitatiivinen tutkimus sukupuolesta ja juomisesta. [Are women's and men's drinking habits converging? A qualitative study on gender and drinking]. National Institute for Health and Welfare (THL). Research 113. 98 pages. Helsinki, Finland 2013. ISBN 978-952-245-986-2 (printed); ISBN 978-952-245-984-8 (online publication)

One of the greatest changes in the Finnish drinking culture in recent years is that women are drinking more than before. Increasing alcohol consumption and binge drinking among women have often been interpreted as a convergence of feminine and masculine drinking and, specifically, as women becoming more masculine in their drinking. This study aims to examine and assess this view in more depth. The research question is whether the increasing drinking among women can be interpreted to mean that women are drawing closer to masculine drinking also in qualitative terms and that they are adopting characteristics of the masculine drinking culture.

By examining the alcohol attitudes of women and men of different ages, the study aims to explore how the two genders – and women especially – construct and express their gender in drinking, and how this affects the assumption that feminine and masculine drinking styles are converging. The study approaches the theme by analysing how women and men of different ages and of different educational backgrounds discuss their attitudes towards alcohol, the values and norms they associate with drinking, as well as the feminine and masculine traits they assign to alcohol use.

The theoretical framework of the study is that gender roles are socially, not biologically, constructed. Following the relational theory of gender, studies on gender representations of alcohol use – and thereby discussions on the suggested convergence of feminine and masculine drinking – take into account the significance of several factors, such as age, educational background and certain historical context, on the construction of gender (cf. Connell 2012). This study approaches alcohol use not as individual drinking but as collectively shared cultural models of drinking that include culture-specific values and norms guiding alcohol use and that also give a channel for expressing gender in a culturally understandable way (Tigerstedt & Törrönen 2005).

The main data for the study consists of focus group interviews carried out in Finland (N = 16) and Sweden (N = 19) with women and men representing four different age groups (women and men born in 1943–1950, 1959–1966, 1975–1982, and 1983–1990) and two educational levels. The comparative evaluation of alcohol attitudes in different age groups aims to clarify how the gender convergence approach applies to women and men of different ages. The attention to age groups will also show whether women and men have collectively shared attitudes towards alcohol which could be interpreted as generational experiences of drinking.

The study gives both an affirmative and a negative answer to the initial question of whether feminine and masculine drinking habits are converging and whether this development can be interpreted as women adopting more masculine drinking styles. The affirmative answer applies, with certain restrictions, to the youngest age groups of women. It is associated with young women adopting masculine drinking such as binge drinking. However, masculine influences are merging with feminine styles and contexts, resulting in a mix of feminine and masculine traits of drinking that diversifies also the masculine drinking traditions. The negative answer applies to the oldest age group of women. The traditionally feminine values and practices of older women with regard to drinking are in opposition to the assertion of increasing masculinity. These observations indicate that feminine drinking habits have multiple layers. They also reveal the level of challenge and complexity in the debate about the convergence of feminine and masculine drinking.

The study shows that there are generational differences in women's drinking habits but not in men's. The oldest and the youngest groups of women in the study are living in different worlds of drinking and have different kinds of generational experiences concerning drinking. Compared to women, men have more uniform drinking attitudes across age groups. While there are no generational differences in masculine drinking habits, there are, nevertheless, differences stemming from educational background that are apparent among both the more educated and the less educated.

As a whole, examining potential differences in drinking habits within and across gender groups introduces nuances to the debate about feminine and masculine drinking where gender categories are often perceived as opposite and one-dimensional. This study indicates a blending of feminine and masculine drinking habits. It also shows that there are variations of masculine and feminine gender representations of drinking and increasingly diversified means of expressing gender in drinking.

Key words: drinking habits, intoxication, alcohol use, gender, femininities, masculinities, qualitative research.

Sisällys

Kiitokset.....	5
Tiivistelmä.....	9
Sammandrag.....	11
Abstract.....	13
Luettelo alkuperäisartikkeleista.....	17
1 Tutkimuksen lähtökohdat ja kysymyksenasettelu.....	19
1.1 Johdanto.....	19
1.2 Naisten ja miesten elämäntapojen lähentyminen ja sukupuolten väliset suhteet 1960-luvulta 2000-luvulle.....	22
1.3 Naisten ja miesten juomisen lähentyminen kvantitatiivisten tutkimusten valossa.....	30
1.3.1 Lähentymisteesi naisia ja miehiä verrattaessa.....	30
1.3.2 Lähentymisteesi eri ikäryhmiä tarkasteltaessa.....	33
1.4 Naisten ja miesten juominen kvalitatiivisissa tutkimuksissa: lähentymistä vai uusia eroja?.....	36
1.4.1 Lähentymisteesi naisten ja miesten alkoholimaailmojen näkökul- masta.....	36
1.4.2 Lähentymisteesi eri-ikäisten naisten ja miesten juomatapojen kan- nalta.....	38
2 Teoreettiset käsitteet ja tutkimuskysymykset.....	40
2.1 Sukupuoli, feminiinisyys ja maskuliinisuus.....	40
2.2 Juomatapa ja humala.....	44
2.3 Tutkimuskysymykset.....	46
3 Tutkimuksen aineistot ja menetelmät.....	47
3.1 Käytetyt aineistot.....	47
3.2 Tutkimusmenetelmät, aineiston tulkinta ja sen analyysi.....	55
3.2.1 Ryhmähaastattelu menetelmänä.....	55
3.2.2 Kysymykset ja virikekuvat osana haastattelua.....	56
3.2.3 Analyysitapa ja analyysi prosessina.....	58
4 Tutkimustulokset.....	60
4.1 Kysymys naisten juomisen miehistymisestä.....	60
4.1.1 Humala osaksi nuorten naisten itseilmaisua.....	60
4.1.2 Vanhojen naisten ”traditionaalinen feminiinisyys” ja nuorten naisten maskuliiniset tyylivaikutteet.....	62
4.2 Eri koulutusryhmiä edustavat miehet ja juomisen maskuliinisuudet.....	67
5 Johtopäätökset ja pohdintaa.....	70
5.1 Juomatapojen lähentymistä pikemmin kuin miehistymistä?.....	70
5.2 Onko naisten välillä sukupolvieroja?.....	72
5.3 Voiko puhua naisten uudenaikaisista vapauksista?.....	75

5.4 Esiintyykö miesten keskuudessa sukupolvieroja ja uudenlaisia vapauksia?	77
5.5 Erillään, yksilöinä, monena - teoreettisten valintojen arviointia ja tutkimuksen loppulauseita.....	80
Lähteet.....	84
Liite 1	94
Liite 2	96
Alkuperäisartikkelit	

Luettelo alkuperäisartikkeleista

- I Simonen, Jenni (2011): In control and out of control. The discourse on intoxication among young Finnish women in the 1980s and 2000s. *Nordic Studies on Alcohol and Drugs* 28 (2): 131–147.
- II Simonen, Jenni (2013): Accepted, desired and ashamed - the images of female alcohol use and drinking-related gender orders described by Finnish women of different ages. *Nordic Studies on Alcohol and Drugs* 30 (3): 201–226. Julkaistu myös *Yhteiskuntapolitiikassa* 76 (2011): 5, 494–510.
- III Simonen, Jenni & Törrönen, Jukka & Tigerstedt, Christoffer (2013): Femininities of drinking among Finnish and Swedish women of different ages. *Alcohol Research and Theory*, early online 1–11. Julkaistu pidempänä versiona myös *Yhteiskuntapolitiikassa* 77 (2012): 5, 510–524.
- IV Simonen, Jenni (2012a): Humala ja sukupuoli. Eri-ikäisten naisten ja miesten puhe humalasta ja juomisen kontrollista. *Janus* 20 (2): 111–130.
- V Simonen, Jenni (2012b): Miehet ja alkoholi - ikä, koulutustausta ja juomisen maskuliinisuus. *Yhteiskuntapolitiikka* 77 (4): 386–402.

Artikkelit julkaistaan asianomaisten tahojen luvalla ja samansisältöisinä kuin näissä julkaisuissa. Alkuperäisillä julkaisijoilla säilyvät oikeudet tekstiin.

1 Tutkimuksen lähtökohdat ja kysymyksenasettelu

1.1 Johdanto

Keski-ikäiset miehet istuvat ravintolan pöydässä. Pöydällä on useita tuoppeja. Miehet nyökkäävät tarjoilijalle ”tarjoilija, kolmostuoppi” ja tilaavat lisää juotavaa. He kiskovat tuoppeja, ja juotavaa riittää lähes kahdelle kädelle. Volyymi pöydässä nousee, puheensorina on kovaa. Alkaa riehakas juhlinta. Yksi miehistä alkaa tehdä kannipiloja tuntemattomalle. Siitä aiheutuu nahinaa. Tappelukaan ei ole jossain vaiheessa kaukana. Meno ja hulvaton toiminta jatkuvat. Alkoholia tilataan lisää.

Kaksi nuorta naista juhlii toisen synttäreitä yksityisasunnossa. Naiset aloittavat illan kuohuviinillä ja terästävät sitä kirkkaalla. He syövät jäätelöä syntymäpäivälahjaksi saadusta jäätelökoneesta terästäen makuu rommilla. Naiset soittavat musiikkia, tirsкуvat, puhuvat paljon ja nopeasti. He alkavat tanssia ja hyppiä vimmatusti musiikin tahdissa. Juovat lisää, olohuoneen pöytä alkaa olla täynnä juotuja drinkkejä. Alkaa olla myöhä, musiikki pauhaa kovalla. Melusta seuraa valituksia.

Yllä olevista kuvauksista edellinen on kohtaus ”Veijarit” -nimisestä elokuvasta. Se kuvaa perinteisenä miehisenä juomisena tunnettua toimintaa ja tuo esiin maskuliiniseksi luonnehdittuja alkoholinkäytön piirteitä, kuten humalajuomisen ja hulluttelevan käytöksen. Jälkimmäinen kuvaus on ote ”Kumman kaa” -nimisestä televisiosarjasta, jossa useassa jaksossa naiset juovat rajusti, eli ”vetävät kännejä”. Ensi lukemalla kuvaukset eivät näytä olevan kovin kaukana toisistaan; kummatkin edustavat runsasta juomista ja arjesta poikkeavaa käyttäytymistä. Sellaisina ne antavat viitteitä suomalaisessa juomiskulttuurissa viime vuosikymmeninä tapahtuneista suurista muutoksista.

Yksi keskeisimmistä muutoksista liittyy juuri alkoholin ja sukupuolen suhteeseen. Ennen 1960-lukua alkoholinkäyttö kuului lähinnä miesten maailmaan. 1960-luvun lopulla naisten juominen alkoi yleistyä ja vuosikymmenten myötä alkoholin käytöstä on tullut luonteva osa naisten elämää. (Mäkelä ym. 2010b, 39, 50.) Naisten juomisessa tapahtuneet, miesten juomista suhteellisesti suuremmat muutokset suuntaavat tässä tutkimuksessa tarkastelun erityisesti naisiin ja naisten alkoholisuhteeseen. Huolimatta siitä, että naiset ovat alkoholikulttuurissamme tulleet tasavertai-

semmiksi alkoholinkäyttäjiksi miesten rinnalle, juomatapoja tarkastelevissa kotimaisissa laadullisissa tutkimuksissa on vain harvoin paneuduttu naisiin itsenäisinä alkoholitoimijoina muutamaa naisten ongelmalliseen alkoholinkäyttöön (Holmila 1992) ja nuorten naisten juomiseen keskittyvää tutkimusta lukuun ottamatta (Pietilä 2001; Nykyri 1996).

Vaikka juomisessa on edelleen eroa sukupuolten välillä (esim. Holmila & Raitasalo 2005; Mustonen 2003), ovat naisten ja miesten väliset erot esimerkiksi juomistiheydessä ja humalajuomisessa kaventuneet viime vuosikymmeninä. Kehitys on tavallisesti yhdistetty (nimenomaan nuorempien) naisten ja miesten juomatapojen lähentymiseen (McPherson ym. 2004; Paakkanen 1995; Bloomfield ym. 2001: ”konvergenche hypotesis”; ks. myös Helmersson Bergmark 2004). Usein tätä on tulkittu naisten juomisen ”miehistymisenä”, jolloin oletetaan, että naiset, ja erityisesti nuoret naiset, ovat omaksuneet maskuliinisen alkoholinkäytön piirteitä (esim. Plant 2008, 166; Ahlström & Haavio-Mannila 1989, 12). Erityisesti naisten humalajuomisen lisääntyminen on herättänyt keskustelua miehisten tyyli vaikutteiden omaksumisesta ja luonut mielikuvaa naisten ja miesten juomiseensa liittämistä yhtenevistä merkityksistä ja kokemuksista.

Tulkinta on osa laajempaa keskustelua, jossa naisten on katsottu 1960-luvun murroksesta seuranneen vapautumisensa nimissä ottaneen omakseen paljon ”miehistä” käyttäytymistä (Julkunen 2010, 233). Naisten ja miesten seksuaalikäyttäytymisen on esimerkiksi lähentynyt toisiaan, naiset ovat alkaneet harrastaa miehisiä urheilulajeja ja alkaneet työskennellä aloilla, jotka ovat aiemmin olleet miesvaltaisia (emt.). Samoin naisten mahdollisuudet osallistua perinteisesti miehiin vapaa-ajanvieton tapoihin kuten julkiseen juomiseen ovat lisääntyneet (Lyons & Willot 2008, 695; Lyons ym. 2006, 230). Kun alkoholi maatalousvaltaisessa yhteiskunnassa kuului miehelle, on alkoholinkäytöstä sittemmin tullut kummankin sukupuolen tapa, ja alkoholinkäytön erot sukupuolten välillä ovat supistuneet erityisesti nuoremmissa ikäryhmissä (Julkunen 2010, 233).

Naisten levittymistä miehille areenoille on kommentoitu monesta suunnasta. Riitta Luoto (2010, 223) toteaa, että naisten elintapojen ”miehistyminen” alkoholinkäytön ja tupakoinnin lisääntyessä on muokannut sukupuolten välisiä terveyseroja yhä ennustamattomampaan suuntaan. Media- ja uutisteksteissä on puolestaan käsitelty naisia, jotka juovat kuin miehet ja joiden oletetaan maskuliinisia piirteitä omaksumalla heikentävän miehistä identiteettiä (deVisser & McDonnell 2012; ks. myös Bogren 2010). Arto Jokinen (2002, 249–259) on pahoillaan siitä, että osa naisista hamuaa ”perinteistä miehisyyttä” ja viittaa muun muassa väkivaltakulttuurin leviämiseen naisten ja tyttöjen keskuuteen. Naisten mahdollisen väkivaltaistumisen arvellaan johtuvan siitä, että tasa-arvo on ”mennyt liian pitkälle” (Rossi 2003, 60). On kysytty, tapahtuuko sukupuolten tasa-arvoistuminen epäsuotavin tavoin, kun naiset, ja erityisesti nuoret naiset, omaksuvat miehistä käyttäytymistä (vrt. Julkunen 2010, 233).

Tässä tutkimuksessa näkemystä naisten ja miesten käyttäytymisen samankaltaistumisesta lähdetään tarkastelemaan ja arvioimaan alkoholinkäytön osalta. Kysyn, voiko naisten juomisen kasvua todellakin tulkita siten, että naiset olisivat myös laadullisessa mielessä lähentyneet miehiä ja omaksuneet piirteitä miehisestä juomisperinteestä. Tarkastelemalla naisten ja miesten alkoholisuhdetta tutkin, miten eri sukupuolet - ja erityisesti naiset - rakentavat ja tuovat esiin sukupuolta juomisessa ja miltä tämä näyttää feminiinisinä ja maskuliinisina pidettyjen juomatapojen näkökulmasta. Lisäksi selvitän, mitä juomisen yleistyminen merkitsee naisten itseymmärryksen kannalta, ja kuinka kaikki tämä on vaikuttanut miehiseen juomiseen.

Tarkastelen naisten ja miesten juomisen lähentymisteesiä eri ikäryhmiä vertailevalla tutkimusasetelmalla, joka sisältää suomalaisten ja ruotsalaisten nais- ja miesryhmien haastattelut neljästä eri ikäryhmästä ja kahdelta koulutustasolta. Vaikka tarkasteluni perustuu pääosin Suomen aineistoon, käytän Ruotsin aineistoa peilipintana eri ikäryhmien naisten juomatapoja koskeville havainnoille. Oletan, että pystyn eri ikäryhmien tarkasteluun nojaavalla asetelmalla vastaamaan paremmin kysymyseen naisten ja miesten juomatapojen lähentymisestä. Eri ikäryhmät huomioiva asetelma lisäksi kertoo, erottuuko naisten ja miesten alkoholisuhteesta yhteisesti jaettu ja jäsentämistapoja, joiden myötä voisi puhua alkoholinkäytön sukupolvikokemuksista.

Vaikka juomista on sukupuolinäkökulmasta tutkittu runsaasti (ks. esim. Alasuutari 1985; Paakkanen 1992; Mustonen 2003; Holmila 1992; Wilsnack & Wilsnack 1997), eri-ikäisten ja eri aikakausia eläneiden nais- ja miesryhmien vertailu yhden tutkimuksen sisällä on tavallisesti jäänyt laadullisten tutkimusten ulkopuolelle. Tästä syystä ei tiedetä, miltä oletus juomatapojen lähentymisestä sukupuolten välillä (ks. esim. Bloomfield ym. 2001) näyttää eri-ikäisten naisten ja miesten osalta. Ei myöskään ole tietoa siitä, miten eri ikäryhmiä edustavat naiset ja miehet tuovat esiin alkoholinkäytön maskuliinisina ja feminiinisinä pidettyjä piirteitä tai kuinka sopivina ja sopimattomina pidetyt juomisen feminiiniset ja maskuliiniset ihanteet ovat mahdollisesti muuntuneet ajan kuluessa.

Lähestyn juomista yksilöllisesti toteutuvan toiminnan sijaan kollektiivisesti jaettuina kulttuurisina malleina, jotka sisältävät alkoholinkäyttöä ohjaavia kulttuurisidonnaisia arvoja ja normeja, ja tarjoavat väylän ilmaista sukupuolta kulttuurisesti ymmärrettävällä tavalla (Tigerstedt & Törrönen 2005). Käsittelen sukupuolta biologisesta näkökulmasta poiketen tekemisenä ja esittämisenä eli sosiaalisesti rakentuneena. Relationaalisen sukupuoliteorian mukaisesti pyrin alkoholinkäytön sukupuoliesityksiä tarkastellessani - ja sitä kautta naisten ja miesten juomatapojen lähentymistä pohtiessani - huomioimaan useiden tekijöiden kuten iän, koulutustaustan ja tietyn historiallisen kontekstin merkityksen sukupuolen rakentumisessa (vrt. Connell 2012).

Väitöskirjan yhteenvedossa tiivistän tutkimuksen lähtökohdat ja eri osatutkimusten tulokset. Yhteenveto rakentuu seuraavasti. Aluksi tarkastelen oletusta naisten ja miesten juomisen lähentymisestä useiden tilastollisten ja laadullisten tutkimusten tarjoamien näkökulmien avulla. Ensimmäisessä pääluvussa tarkastelen lähentymis-

teesiä historiallisen kontekstin ja elämäntapojen muotoutumisen (luku 1.2), juomisen määrällisten mittareiden, alkoholinkäytön asenteiden (luku 1.3), juomisen arvojen ja normien sekä juomisen feminiinisten ja maskuliinisten kategorioiden kautta (luku 1.4). Yhteenvedon toisessa pääluvussa käyn läpi tutkimuksen teoreettisia lähtökoh-
tia. Ensin esittelen eri lähestymistapoja sukupuolen teoretisointiin ja kuvaan sen tavan, jolla sukupuolta on tutkimuksessa käsitteellistetty (luku 2.1). Määrittelen myös muut tutkimuksen kannalta oleelliset käsitteet, kuten juomatavan ja humalan (luku 2.2). Tämän jälkeen täsmennän tutkimuksen kysymyksenasettelun teoreettis-
ten lähtökohtien pohjalta (luku 2.3). Luvussa 3 kuvaan tutkimuksessa käytetyt ai-
neistot ja menetelmät (luvut 3.1 ja 3.2). Luvussa 4 esittelen ja vedän yhteen tutki-
muksen tulokset (luvut 4.1 ja 4.2). Viimeisessä luvussa keskustelen tutkimuksen havainnoista suhteessa aiempaan kotimaiseen ja kansainväliseen tutkimukseen (lu-
vut 5.1 – 5.4) ja pohdin tutkimuksessa tehtyjä valintoja ja tutkimuksen antia (luku 5.5 ja 5.6).

1.2 Naisten ja miesten elämäntapojen lähentyminen ja suku- puolten väliset suhteet 1960-luvulta 2000-luvulle

Pohdittaessa kysymystä naisten juomisen miehistymisestä on ensimmäiseksi syytä tutustua siihen historialliseen aikakauteen ja yhteiskuntaan, jossa tutkimusasetelman eri-ikäiset nais- ja miesryhmät ovat eläneet ja jossa haastateltavien omaksumat fe-
miniiniset ja maskuliiniset sukupuoli-identiteetit ovat muovautuneet. Koska yhteis-
kunnan rakenteelliset tekijät vaikuttavat sukupuolen tuottamisessa (Connell 2012),
kuvaan tutkimuksessa tarkasteltavien ikäryhmien taustaksi suomalaisen yhteiskun-
nan muutosta 1960-luvulta alkaen. Valotan tarkastelun alla olevia nais- ja miesryh-
miä erityisesti niiden kulttuuristen ja sosiaalisten mahdollisuuksien näkökulmista,
joita historiallinen aika ja paikka ovat tarjonneet sukupuolten välisen suhteiden
muodostumiselle (vrt. Kosonen 2003).

Sukupuolten suhteita voi hahmottaa sukupuolijärjestelmän ja -järjestyksen käsit-
teillä. Sukupuolijärjestelmä pitää sisällään ajatuksen sukupuolierosta eli naisen ja
naiseuden erottumisen miehestä ja mieheydestä sekä oletuksen miesten hierarkiasta
ja arvokkuudesta naisiin nähden (Hirdman 2007; ks. myös esim. Liljeström 2004;
121). Sukupuolijärjestelmän rinnalla puhutaan toisinaan samaa tarkoittaen myös
sukupuolijärjestyksestä (ks. esim. Julkunen 2010, 19), vaikka terminä *järjestys* viit-
taa institutionaalista järjestelmä-termiä vahvemmin siihen, miten sukupuoli järjestyy
ja järjestää yhteiskuntaa ja kulttuuria (Julkunen 2010, 19). Käytän sukupuolijärjes-
tyksen käsitettä kuvaamaan naisten ja miesten suhdetta ja siinä tapahtuvia muutoksia
eri vuosikymmeninä. Koetan tehdä käsitevalinnalla näkyväksi, etteivät sukupuolet
jäsenny hierarkkisesti ja yhtenäisesti kaikilla kulttuurin ja yhteiskunnan aloilla ei-
vättä sukupuolijärjestykset ole vain yhdensuuntaisesti rakentuneita, sillä esimerkiksi

ikähierarkioista ja ikäasemista seuraavat kulttuuriset jäsennykset voivat muuttaa myös sukupuolijärjestyksiä (Vakimo 2001, 20). Käytän käsitettä korostaakseni sukupuolijärjestysten sosiaalista muuntuvuutta. Näin esimerkiksi alkoholinkäytön sukupuolijärjestykset voi tulkita ikään kuin myös naisen asemassa tapahtuneiden yhteiskunnallisten muutosten heijastumina (vrt. Orjasniemi 2005, 90).

Sukupuolten välisten suhteiden tarkastelussa keskeisiä käsitteitä ovat myös sukupuolijako, sukupuolirooli ja sukupuoliesitys. Käydessäni läpi sukupuolijärjestysten muotoutumista kuluneina vuosikymmeninä kiinnitän huomiota millaisiin sukupuolijakoihin eli esimerkiksi eriytyneisiin tehtäviin ja toimintamuotoihin eri ikäryhmien naiset ovat kasvaneet. Puhun tässä yhteydessä myös sukupuolirooleista, mutta käytän käsitettä läpi yhteenvetoartikkelin arkikeskusteluun valuneessa merkityksessä (ks. Juvonen ym. 2010, 27), en roolioppimiseen perustuvana enkä sosiaalisilla odotuksilla ladattuna sosiologisena käsitteenä (esim. Liljeström 2004, 117). Olen sukupuolijärjestysten lisäksi kiinnostunut siitä, millaisia sukupuoliesityksiä eli naiseuden ja mieheyden representaatioita eri ikäryhmien naiset ja miehet ovat tottuneet luontevasti käyttämään.

Tarkastelun kohteena olevat ikäryhmät liittyvät väitöskirjani emohankkeen Juomisen kulttuurisen paikan muutos -projektin tutkimusasetelmaan. Projektissa tarkastellaan kvalitatiivisia ja kvantitatiivisia aineistoja käyttäen suomalaisia juomatapoja. Tarkastelu keskittyy neljän tiettynä ajanjaksona eli periodina syntyneen ikäryhmän, toisin sanoen kohortin, tarkasteluun (Toivonen 1999, 269). Tarkasteltavat ryhmät on projektin kvalitatiivisessa ja kvantitatiivisessa osiossa valittu vastaamaan toisiaan aineistojen vertailukelpoisuuden takaamiseksi. Koska kohortti käsitteenä liitetään usein tilastolliseen tutkimukseen ja koska sen valintaperusteet edellyttävät systemaattista otosta (ks. esim. Alasuutari 1994, 215), tarkasteltavista ryhmistä on tässä analyysissä osuvampaa puhua ikäryhminä ja ikäluokkina. Laadullisen tutkimuksen luonteen mukaisesti ikäryhmät ymmärretään tällöin näytteinä ja esimerkkeinä, ei otoksina tietystä perusjoukosta (emt.). Hyödyntäessäni kvantitatiivista tutkimustietoa (esim. luku 1.3), saatan kuitenkin käyttää ikäryhmän rinnalla tilastolliselle tutkimukselle luontaista kohortti-käsitettä.

Tarkasteltujen ikäryhmien valintaa ovat Juomisen kulttuurisen paikan muutos -projektissa ohjanneet suomalaisen yhteiskunnan sosioekonominen kehittyminen sekä alkoholikulttuurissa ja -politiikassa tapahtuneet muutokset (Törrönen ym. 2007; Törrönen ym. 2011). Kunkin ikäryhmän rajaaminen juuri tiettyihin syntymävuosiin liittyy vuodesta 1968 vuoteen 2008 kerätyn kahdeksan vuoden välein toteutetun Juomatapatutkimuksen keruuvuosiin (ks. esim. Huhtanen & Mäkelä 2010), jolloin ikäryhmien taustoituksessa on mahdollista hyödyntää myös kvantitatiivisia tutkimuksia (luku 1.3).

Olen nimennyt tutkimuksen keskiössä olevat ikäryhmät heidän nuoruudessaan tapahtuneiden yhteiskunnallisten muutosten ja murrosten mukaisesti. Nimen on määrä helpottaa ikäryhmien erottamista toisistaan kuvaamalla sitä yhteiskuntaa, johon eri ikäryhmät ovat kasvaneet. Niistä vanhin, jota nimitän ”suureen murrokseen

kasvaneeksi ikäryhmäksi” on syntynyt vuosina 1943–1950. Tämä ikäryhmä on elänyt nuoruuttaan 1960-luvulla, jolloin suomalaisessa yhteiskunnassa tapahtui nopeita muutoksia kaupungistumisen ja yleisen modernisoitumisen seurauksena. Toiseksi vanhin vuosina 1959–1966 syntynyt ”lähiöissä kasvanut ikäryhmä” on varttunut jo kaupungistuneessa Suomessa lisääntyvään hyvinvointiin. Tutkimuksen toiseksi nuorin, vuosina 1975–1982 syntynyt ”taloudelliseen taantumaa ja kansainvälisyyteen kasvanut ikäryhmä” on kokenut nuoruusvuosinaan 1990-luvun laman ja Suomen EU-jäsenyyden. Nuorin, vuosina 1983–1990 syntynyt ”yksilölliseen ja moniarvoiseen yhteiskuntaan kasvanut ikäryhmä”, on elänyt nuoruuttaan moninaisuutta korostavassa ajanhengessä.

Nämä eri vuosina syntyneet ikäryhmät ovat kasvaneet rakenteellisesti erilaisissa yhteiskunnissa ja heidän elämänsä määrittävät erilaiset ydintapahtumat (vrt. Roos 1987). Karl Mannheimin (1952/1928) sukupolven käsitteeseen liittyvän kohorttiaspektin mukaan samaan aikaan syntyneiden ja samalla alueella eläneiden ihmisten katsotaan potentiaalisesti kokeneen ”otollisessa iässään” samanlaisia historiallisia tapahtumia. Otollinen ikä viittaa ikävaiheeseen, joka sijoittuu nuoruuden ja aikuisuuden kynnykselle ja johon ajoittuvia avainkokemuksia luonnehditaan oleelliseksi samassa iässä olevien ryhmänmuodostukselle (vrt. Mannheim 1952/1928).

Hyödynnän ajatusta otollisesta iästä tarkastellessani eri periodeina syntyneitä ja erilaisissa yhteiskunnissa aikuistuneita nais- ja miesryhmiä. Otollinen ikä liittyy tarkastelussani kunkin ikäryhmän nuoruutta määrittäviin ydintapahtumiin. Yhdistävät tapahtumat eivät kuitenkaan vielä kerro kollektiivisista ryhmäkokemuksista saati yhteisten kokemusten muodostamista sukupolvista. Ikäryhmien erittely eroaa siis Roosin (1987) osin samoihin syntymäkohortteihin perustuvasta tunnetusta sukupolvijaottelusta, jossa jako perustuu kunkin sukupolven nuoruuden aikaisiin yhdistäviin ydintapahtumiin ja yhteisesti jaettuihin kokemuksiin.

Tässä tutkimuksessa olen kiinnostunut niin ikään siitä, voiko tutkimuksen keskiössä olevista ikäryhmistä kenties puhua sukupolvina. Käytännössä se tarkoittaisi, että eri ikäryhmien naiset ja miehet ovat sisäistäneet samansuuntaisia tulkintahorisontteja (vrt. Corsten 1999), eli heillä on yhteisiä tapoja ymmärtää ja jäsentää suhdettaan alkoholiin. Analyysia tehdessäni myös pohdin, voiko ajatusta otollisesta iästä, jonka ydintapahtumien ajatellaan määrittävän kunakin periodina syntyneiden elämää, laajentaa myös sukupuolikäsitysten ja alkoholinkäyttötapojen alueelle, eli luovatko otollisessa iässä omaksutut sukupuolijaot ja -käsitykset tai alkoholinkäyttötavat pohjaa eri ikäryhmiin kuuluvien naisten ja miesten myöhemmille jäsentämis- ja toimintatavoille (ks. Arnett 2000).

Tutkimuksen vanhimmalla, 1943–1950 syntyneellä ”suureen murrokseen kasvaneella ikäryhmällä” otollinen ikä ajoittuu 1960-luvulle ja sitä seuraavalle vuosikymmenelle. Tämä ikäryhmä eli nuoruudessaan sukupuoliroolien muutosten kannalta oleellista aikaa, sillä erityisesti 1960-luvun nopean murroksen aikana naisten ja miesten elämäntavat ja sukupuolten väliset suhteet alkoivat muuttua nopeasti. Suureen murrokseen kasvaneen ikäryhmän lapsuudessa naisten ja miesten elämänpiirit

olivat paljolti erillään. Tilanne muuttui Suomen kansainvälisesti verrattuna myöhään ajoittuneen ja nopean rakennemuutoksen myötä, jossa siirryttiin maatalousyhteiskunnasta palvelu- ja teollisuusyhteiskuntaan ja muutettiin töiden perässä maalta kaupunkeihin. (Jokinen & Saaristo 2002, 85; Julkunen 2010)

Maan modernisoituminen ja urbaanin elämäntavan synty ajoivat perhettä ja työtä koskevat arvot ja vallitsevat sukupuoliroolit murrokseen (Jokinen & Saaristo 2002, 147). Suureen murrokseen kasvaneen ikäryhmän lapsuudessa ja nuoruudessa syntyi liikehdintää, jonka myötä sukupuolijaosta, jossa mies kävi töissä ja nainen vastasi kodista, pyrittiin tasapuolisempaan roolijakoon eli kohti ”uutta sukupuolisopimusta”. (Julkunen 2010, 224). Tämä tarkoitti sukupuolten samanlaisuussopimusta, jonka ytimessä oli palkkatyöäitiys. Naisille haluttiin antaa mahdollisuus yhdistää perhe, lapset, koulutus ja ammatti. Suurelle osalle kaupunkilaisnaisia perhe ja palkkatyö olivat olleet vaihtoehtoisia ratkaisuja ennen 1960-lukua, mutta nyt ajatukseksi tuli nimenomaan eri osa-alueiden yhdistäminen. Uusi tasa-arvoa korostava sukupuolisopimus edisti myös naisten seksuaalista vapautumista ja loi sille edellytyksiä parantuneiden ehkäisymenetelmien ja abortin saatavuuden kautta. Naisten tasa-arvoa rakennettiin lainsäädännöllä ja monet naisten asemaa parantavat lait, kuten aborttilaki 1970, kansanterveyslaki ja ehkäisyneuvonta 1972, päivähoitolaki 1973 sekä hoitovapaan ja äitiys- ja isyysrahan uudistukset 1974 näkivät suureen murrokseen kasvaneen ikäryhmän varhaisaikuisuudessa päivänvalon. (Julkunen 2010, 89–92.) Erityisesti vuoden 1973 päivähoitolaki viestitti virallisesti, että pienten lasten äitien oli moraalisesti oikeutettua käydä töissä (Kosonen 2003, 28). Kaikkiaan sukupuolten tasa-arvoa tukevia perhe- ja sosiaalipoliittisia etuuksia uudistettiin siten, että ne edistivät yksilöllistymistä ja purkivat perhekeskeisyyttä. Kun vuonna 1970 naimisissa olevista 25–54-vuotiaista naisista perheenemäntiä oli vielä 39 prosenttia, vuonna 1980 tämä osuus oli pienentynyt 15 prosenttiin (emt.). Uudistusten myötä naiset alkoivat myös synnyttää vähemmän lapsia, erota aikaisempaa useammin ja valita yksinhuoltajuuden. Näin useat naisten asemaa parantavat lait konkretisoituivat suureen murrokseen kasvaneen ikäryhmän varhaisaikuisuudessa tuoden naisille uudenlaisia mahdollisuuksia. (Julkunen 2010, 89–92.)

Sukupuolten muuttuneet suhteet koskivat myös naisten yhteiskunnallista ja poliittista osallistumista ja aktiivisuutta sekä naisten vapautta liikkua sellaisilla areenoilla, jotka olivat olleet miesten valtakuntaa. Suureen murrokseen kasvaneen ikäryhmän lapsuudessa ja nuoruudessa perinteinen näkemys naisen sidoksesta kotiin ja perheeseen oli ollut vahva. (Julkunen 2010, 89–90, 224.) Tämä tuli esiin asenteissa, joiden mukaan esimerkiksi naisten ravintolassa käyntiin suhtauduttiin vielä pitkälle 1960-lukua kielteisesti. Suuren murrokseen kasvaneen ikäryhmän naisille ravintolassa käynti täysi-ikäisyyden myötä ei ollut itsestään selvyyttä, sillä ajateltiin, ettei yksinäinen nainen tai naisseurue kuulu ainakaan korkeatasoiseen ravintolaan. Tilanne alkoi muuttua ravintolaelinkeinon kehittymisen ja liberaalimman asenneilmapiirin myötä. Keskioluen myynti elintarvikeliikkeissä alkoi 1960-luvun lopulla, alkoholinkulutus kasvoi ja alkoholinkäytön sukupuolijako muuttui. Vaikka 1970-luvun

puolivälissä naisiasiakas oli ravintoloissa jo normaali näky, löytyi edelleen ravintoloita, jotka eivät hyväksyneet yksinäisiä naisasiakkaita. Ravintolan asiakasrakenteen muutos kertoi kuitenkin konkreettisesti naisten laajentuneista mahdollisuuksista kodin ulkopuolisessa vapaa-ajan vietossa sekä naisten ja miesten elämämpiirien erojen kaventumisesta. (Sillanpää 2002, 147–149.)

Julkisen sfäärin lisäksi muutokset näkyivät myös yksityiselämässä. Suureen murrokseen kasvaneen ikäryhmän lapsuuden arkea oli kehystänyt miesvaltainen sukupuolijärjestys, joka merkitsi miehen vallankäyttöä ja hallintaa, mutta edellä kuvattu hyvinvointivaltion tasa-arvoideologia ja naisten kasvava työmarkkinaosallistuminen alkoi vuosikymmenten myötä murentaa ja muuttaa perinteisiä sukupuolirooleja (Julkunen 2010, 224). Kaupungistuneen elämäntavan myötä maatalousyhteiskunnassa vallinnut miehen valtaa korostava patriarkaalinen päätöksenteko perheessä alkoi vähitellen horjua. Miehen näkökulmasta tämä oli suuri ja usein kipeäkin muutos, joka näkyi miehen ”pehmenemisenä”. Osallistumalla kodin töihin mies saattoi kompensoida osan menetetyistä asemastaan (Kortteinen 1982, 195–196.) Muutokset perheen työnjaossa kuvastavat sitä, että suureen murrokseen kasvaneen ikäryhmän varhaisaikuisuudessa vallinnut 1960- ja 1970-lukujen sukupuoli-ideologia alkoi painottaa miesten ja naisten samanlaisuutta monella alueella, kuten vanhempina, ansaitsojina ja kansalaisina yleensä (Julkunen 2010, 224).

Oman naiseutensa osalta tämän ikäryhmän naiset poikkesivat omista äideistään, jotka asettivat äitinä ja vaimona olemisen tärkeimmäksi osaksi naiseuttaan ja joilla kulttuuriset ja sosiaaliset esteet tulivat vastaan naiseuden tuottamisessa yksilöllisemmistä lähtökohdista. Suureen murrokseen kasvaneiden naisten nuoruudessa lisääntynyt yksilöllisyys alkoi olla sopusoinnussa historiallisen ajan tarjoamien kulttuuristen ja sosiaalisten mahdollisuuksien kanssa. Vaikka omaa itseä ja elettyä elämää alettiin tarkastella kriittisesti, suureen murrokseen kasvaneen ikäluokan naiset saivat äideiltään perinnöksi myös toisten ihmisten hoivaan ja tarpeiden tyydyttämiseen suuntautuneen luonteenlaadun. Tämän voi tulkita ainakin osin miehelle, perheelle ja läheisille elämisenä ja viittaavan sosiaalisten velvollisuuksien muodostumiseen jarruksi yksilöllisiin tarpeisiin suuntautuneelle feminiinisyydelle (Kosonen, 2003, 24.)

Tutkimuksen toiseksi vanhin, 1959–1966 syntynyt ”lähiöissä kasvanut ikäryhmä” kohtasi sitä vastoin lapsuudestaan asti ideologian, jossa naisten ja miesten yhteneväiset mahdollisuudet ja kansalaisten yhdenvertaisuus olivat jo vuosia olleet yhteiskuntaelämää ohjaavia periaatteita. Naisten asemaa kohentanut hyvinvointivaltio rakentui edelleen 1980-luvulla eli lähiöissä kasvaneen ikäryhmän nuoruudessa ja varhaisaikuisuudessa pyrkien takaamaan eri sukupuolille yhtäläiset osallistumismahdollisuudet kaikilla yhteiskunnan sektoreilla (Julkunen 2010, 98–99). Esimerkiksi työmarkkinoilla naisten lisääntyneet mahdollisuudet näkyivät työllistymisenä myös perinteisesti miehisinä tunnetuille aloille. Perinteisten sukupuolittuneiden ammattirajojen ylittämistä ei voi kuitenkaan vielä tulkita merkiksi sukupuolten samankaltaistumisesta, sillä lähiöissä kasvanutta ikäryhmää edustavat naiset ja miehet

alkoivat pääosin toimia - kuten naiset ja miehet vielä tänä päivänäkin usein toimivat - eri ammateissa ja eri tehtävissä (vrt. Korvajärvi 2010, 185; Jokinen 2005, 82).

Sukupuolijako näkyi lähiöissä syntyneen ikäryhmän elämässä myös yksityisellä alueella tehtävässä työssä. Tämän ikäryhmän lapsuudenperheissä äidit olivat edelleen päävastuussa kotitöistä, vaikka sukupuoliroolit perheessä jatkoivat tasa-arvoistumistaan, ja jo 1970-luvulla alkanut puhe uudesta isyydestä voimistui. Kotitöiden sisällä vallitsi kuitenkin sukupuolijako, jossa kodin askareet jakautuivat naisten ja miesten töiksi. Lähiöissä kasvanut ikäryhmä kasvoi kuitenkin suuren murroksen ikäryhmään verrattuna kumpaakin sukupuolta osallistavaan kotitalousmalliin, jossa vastuu perheestä ja lapsista oli tasa-arvoistunut aiemmista vuosikymmenistä. Naiseus ja äitiys erkaantuivat toisistaan ja äitiys alkoi muodostaa vain yhden vaiheen naisen elämässä (Nätkin 2003, 21), mikä lisäsi naisten yksilöllisyyden kasvua sekä perheeseen ja mieheen liittyvien sidosten purkamista (Jokinen & Saaristo 2002, 207, 210). Samalla myös miehet käsitettiin aktiivisina vanhempina ja isyys alkoi muodostua aikaa myöten keskeiseksi miehisyyden kokemukseksi (Tigerstedt 1994, 78–84). Yksi sukupuoliroolien muutoksen symboleista oli isien läsnäolo synnytyksissä. Tämä kieli siitä, että modernissa yhteiskunnassa oli periaatteessa hylätty entiset sukupuolten elämänalueiden jyrkkään erottamiseen liittyvät käsitykset, vaikka käytännössä sukupuolijakoja yhä esiintyi. (Karisto ym. 1998, 217–218.)

Sukupuolten yhtäläisten mahdollisuuksien vahvistumista siivittivät lähiöissä kasvaneen ikäryhmän nuoruudessa kasvava hyvinvointi ja lisääntyneet koulutusmahdollisuudet. Suomessa elettiin 1980-luvun lopulla vahvan taloudellisen kasvun aikaa, joka näkyi hyvinvointipalvelujen vahvistamisen lisäksi myös yksityisen kulutuksen kasvuna. Säästäväiset suomalaiset muuttuivat kuluttaviksi suomalaisiksi. (Julkunen 2010.) Nämä uudet arvot ja elintason nousu määrittivät lähiöissä kasvaneen ikäryhmän nuoruutta. Alkoholipolitiikan osalta he kasvoivat ristiriitaiseen ilmapiiriin 1970- ja 1980-luvun alun koventuvine alkoholiasenteineen, jotka 1980-luvun lopussa muuttuivat paljon vapaamielisemmiksi (Tigerstedt ym. 2004, 107–120).

Tutkimuksen toiseksi nuorimman, 1975–1982 syntyneen *”taloudelliseen taantumaan ja lisääntyvään kansainvälisyyteen kasvaneen ikäryhmän”* nuoruudessa koettiin, että hyvinvoinnin kasvulla on rajansa. Kasvanut kulutus ja luotonanto olivat johtaneet kotitalouksien vakavaan velkaantumiseen. Työttömyys kasvoi ja Suomen kansantalous kääntyi laskuun ja ajautui syvään lamaan 1990-luvun alussa. (Karisto ym. 1998.) Tämän seurauksena hyvinvointipalveluja organisoitiin uudelleen ja lisäksi taantumana aikana nuoruuttaan eläneet kokivat myös työmarkkinoiden koventuneen kilpailun. Taantumaan kasvaneen ikäryhmän nuoruudessa 1990-luvulla myös sukupuolisopimus sai uusia piirteitä. Tasa-arvosopimus ei enää tarkoittanut samalaisuutta vaan ryhdyttiin painottamaan myös sukupuolten välisiä ja keskinäisiä eroja eli erilaisten tasa-arvoa. (Julkunen 2010, 281.) Nyt tasa-arvopuheessakin miehet ja naiset alettiin käsittää yksilöinä ja heillä oli lupa olla erilaisia.

Tutkimuksen nuorin, vuosina 1983–1990 syntynyt *”yksilöllisyyteen ja moniarvoisuuteen kasvanut ikäryhmä”* kasvoi edellisen ikäryhmän tavoin individualistiseen

ajanhenkeen. Tämän ikäryhmän edustajia on siksi luonnehdittu myös yksilöllisen valinnan (Hoikkala & Paju 2008) ja runsauden sukupolveksi (Autio & Heinonen 2002). Näinä vuosina syntyneiden elämismaailman on nähty kiinnittyvän informaatioteknologiaan, kulutukseen, kilpailuun ja menestykseen (Hoikkala & Paju 2008, 287–292).

Yhteiskunnallisten muutosten ja rakenteiden osalta erot kahden nuorimman ikäryhmän välillä ovat pienempiä kuin erot vanhempien ikäryhmien välillä, sillä nuorimmat ikäryhmät ovat varttuneet materiaalisesti vauraammassa yhteiskunnassa kuin vanhemmat ikäluokat. Nuorimpien ikäryhmien lapsuudessa ja nuoruudessa erilaisuus ja moninaistuminen näkyvät Suomen EU-jäsenyyden (1995) vauhdittamana elämäntapojen globalisoitumisena, yksilöllistymisenä ja moniarvoistumisena paljon vahvemmin kuin vanhemmilla ikäryhmillä. EU-jäsenyys on vaikuttanut myös nuorimpien ikäryhmien kokemaan alkoholipoliittiseen ilmapiiriin. 1990-luvun alussa hämmäyttävä EU-jäsenyys herätti toiseksi nuorimman, vuosina 1975–1982 syntyneen ikäryhmän nuoruusvuosina toiveita paljon vapaammasta alkoholipoliitikasta. Kun vuonna 1995 osa näistä toiveista toteutui - alkoholimainonta, keskioluen kioskimyynti ja juominen julkisella paikalla sallittiin - liberaalit asenteet kääntyivät pian vastakohdakseen. Varsinkin julkijuomisen aiheuttamat epäkohdat herättivät laajaa kansalaiskeskustelua ja kiristivät asenteita 1990-luvun jälkipuoliskolla (Törrönen 2004). Myös nuorimmalla, 1983–1990 syntyneellä ikäryhmällä on kokemusta tiukentuvasta alkoholipoliittisesta mielipideilmastosta. Ehkä vielä tärkeämpi tapahtuma nuorimmalle ikäryhmälle on ollut alkoholijuomien hintojen merkittävä alentaminen vuonna 2004. Kulutus nousi ja haitat lisääntyivät, mikä kiristi entisestään kansalaisten alkoholiasenteita. Yksilöllisyyteen ja moniarvoisuuteen kasvanut ikäryhmä on kokenut paradoksaalisen tilanteen, jossa kireät alkoholiasenteet ja runsaampi alkoholinkulutus elävät rinta rinnan (Tigerstedt ym. 2004.) Alkoholinkulutuksen kasvu tiukasta asenneilmapiiristä huolimatta kertoo alkoholinkäyttötapoihin liittyvistä yksilöllisistä valinnoista.

Kaksi nuorinta ikäryhmää ovat aikuistuneet yhteiskunnassa, jossa keskustelu yksilöllisyydestä ja omista valinnoista on laajemminkin korostunut vanhojen perinteiden menettäessä entistä enemmän merkitystään. Näiden ikäluokkien nuoruutta ja varhaisaikuisuutta kehystävä kulutuskeskeinen elämäntapa on suuntautunut enenevässä määrin aineellisten hyödykkeiden lisäksi nautintoihin ja elämyksiin (Karisto ym. 1998, 193), tosin toiseksi nuorimman 1975–1982 syntyneen ikäryhmän mahdollisuudet nauttia kulutuskeskeisyydestä ovat laman myötä olleet nuorinta ikäryhmää rajatummalla. Kulutuskulttuurin vahvistumisen myötä on puhuttu jopa laskelmoivasta hedonismista, jonka mukaan haluja ei tule tukahduttaa, vaan omia mahdollisuuksia tulee pyrkiä parantamaan niin kulutuksessa kuin työssä, vapaa-ajan harrastuksissa ja rakkaudessa (emt.).

Nuorimpien ikäryhmien edustajat ovat siten kasvaneet maailmaan, jossa 1960- ja 1970-lukuja hallinneista sukupuolten tasa-arvokysymyksistä on siirrytty keskustelemaan yksilöllisyydestä sekä yhteiskunnan ja elämäntapojen moninaistumisesta.

Elämäntapojen kirjo on lisääntynyt ja elämäntapojen refleksiivisyydestä ja muovailtavuudesta on tullut osa arkea (Jokinen & Saaristo 2002, 187). Nämä ikäryhmät ovat aikuistuneet yhteiskunnassa, jossa tasa-arvo sukupuolten välillä - erilaisista sukupuolittuneista jaoista huolimatta - on periaatteellinen itsestäänselvyys ja kunkin yksilön oikeus (vrt. Julkunen 2010). Kysymys ”tasa-arvonaisudesta” ei siten etenkään nuorimmalla ikäryhmällä aktualisoidu, vaan oleellisempaa on yksilöllisyyden etsiminen ja minuuden rakentaminen (vrt. Ronkainen 1999, 212).

Kokonaisuudessaan 50 vuodessa tapahtuneiden nopeiden rakenteellisten ja kulttuuristen muutosten tarkastelu osoittaa, että perinteiset sukupuoliroolit ovat olleet murroksessa ja tutkimuksessa tarkastellut ikäryhmät ovat kasvaneet erilaisiin sukupuolijärjestyksiin (ks. Julkunen 2010). Suureen murrokseen kasvaneen ikäryhmän nuoruudessa 1960-luvun alussa vallinnut ero naisten ja miesten elämänpiirin välillä on kaventunut monella tavalla. Onkin arveltu, että sukupuolella on yhä vähemmän merkitystä ulkoisena pakkona tai rajaavana ehtona yksilöiden asemien, valintojen ja tyylien määrittämisessä, tosin myös päinvastaisia näkemyksiä on esitetty (Julkunen 2010, 281).

Se, että naiset ovat saaneet vapauksia sellaisilla alueilla, jotka perinteisesti ovat kuuluneet miehille, on kiistämättä vaikuttanut naisten ja miesten elämäntapojen lähentymiseen. Tämä ei kuitenkaan vielä riitä argumentiksi naisten ja miesten samankaltaistumisesta. Sukupuolijakoja löytyy yhä: esimerkiksi työmarkkinat ja koulutusalat ovat nuorimpienkin ikäryhmien kohdalla paljolti jakautuneet sukupuolen mukaan ja myös kotitöissä näkyy edelleen jakoja naisten ja miesten töihin. Sukupuolten mahdollisuuksien yhtäläistymistä ja tasa-arvon kasvua voikin tulkita monisuuntaisena kehityksenä: naisten ja miesten samankaltaistumisena joillakin elämänalueilla, mutta myös sukupuolierojen pysyvyytenä ja uudenlaisten jakojen syntyminenä toisilla aloilla. Tämä viittaa sukupuolten suhteiden monipolvisen kehitykseen.

Miltä sitten kysymys naisten ja miesten samankaltaistumisesta näyttää tämän tutkimuksen fokuksessa eli alkoholinkäytön alueella? Seuraavaksi lähdän tarkastelemaan teemaa kvantitatiivisten ja kvalitatiivisten tutkimusten kautta. Vaikka nämä tutkimukset on kirjoitettu eri näkökulmista, toteutettu eri aineistoilla ja vaikka ne keskittyvät ainakin osin eri ikäryhmiin ja ikäkohortteihin kuin oma tutkimukseni, ovat ne hyödyksi naisten ja miesten juomisen lähentymistä koskevan teessin käsittelyssä. Ne valaisevat tässäkin tutkimuksessa kiinnostuksen kohteena olevaa ilmiötä tarjoamalla tietoa, johon tämän tutkimuksen keskiössä olevia nais- ja miesryhmiä on mahdollista verrata.

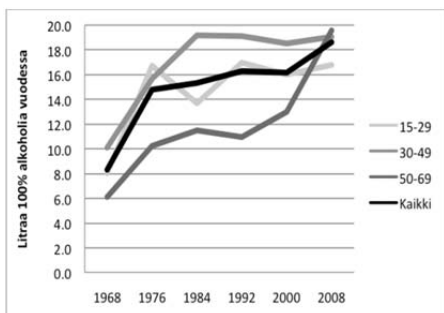
1.3 Naisten ja miesten juomisen lähentyminen kvantitatiivisten tutkimusten valossa

1.3.1 Lähentymisteesi naisia ja miehiä verrattaessa

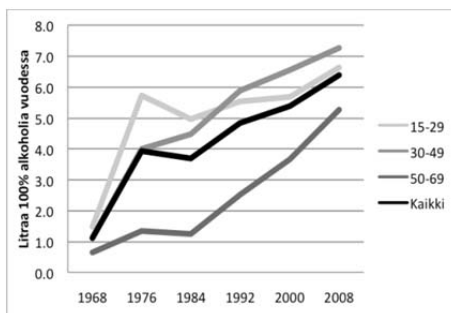
Väestön juomatapoja kartoittavien kyselytutkimusten avulla saadaan kuva siitä, kuinka naisten ja miesten juomatavat ovat kehittyneet viime vuosikymmeninä. Seuraavassa tarkastellaan, miltä oletus naisten juomisen miehistymisestä näyttää tätä tietoa vasten.

Kyselytutkimuksia silmäilemällä käy selväksi, että kaikkiaan alkoholinkulutuksen kasvu on ollut Suomessa runsasta ja nopeaa. Väestöstä, josta vielä 1960-luvun lopulla merkittävä osa oli raittiita, suuri osa on tullut alkoholinkäytön piiriin (Mäkelä ym. 2010a). Kuten kuviosta 1 näemme, erityisesti naiset ovat löytäneet alkoholin. Vielä ennen 1960-lukua alkoholinkäyttö kuului lähinnä miehille, mutta 1960-luvun lopulla ja 1970-luvulla naisten juominen alkoi yleistyä. Kun vuonna 1968 naisten alkoholinkulutuksen osuus oli kaikesta kulutetusta alkoholista noin kymmenen prosenttia, on se vuoteen 2008 tultaessa noussut yli 25 prosenttiin. Määrissä mitattuna naiset ovat kasvattaneet alkoholin keskikulutustaan vuoden 1968 noin yhdestä litrasta 100 prosenttista alkoholia yli kuuteen litraan vuonna 2008. Samanaikaisesti miesten kulutus on noussut kahdeksasta litrasta yli 18 litraan. Näin 40 vuodessa naisten alkoholinkäyttö on lähes kuusinkertaistunut siinä missä miesten alkoholinkulutus on kaksinkertaistunut. (Mäkelä ym. 2010a.) Samalla sukupuolten ero alkoholinkulutuksessa on kaventunut seitsenkertaisesta kolminkertaiseksi, vaikka litroissa mitattuna ero sukupuolten välillä on edelleen merkittävä. Naiset juovat nyt vain vähän enemmän kuin 50–69-vuotiaat miehet 1960-luvun lopulla (ks. kuvio 1).

Miehet

Naiset

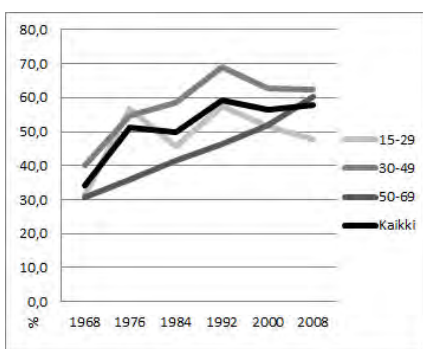

Lähde: Mäkelä ym. 2010a

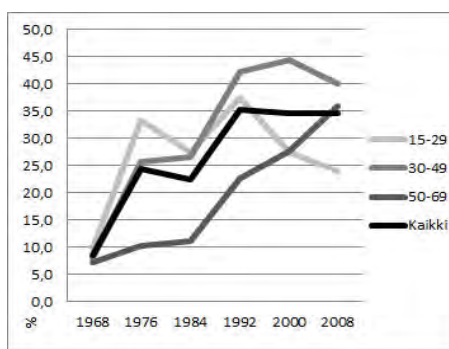
Kuvio 1. Alkoholin keskikulutus ikäryhmittäin. (Huomioi naisten ja miesten kuvion pystyakselien eri asteikot).

Kulutetun määrän ohella myös alkoholinkäytön useudessa on tapahtunut kasvua viimeisten neljän vuosikymmenen aikana (kuvio 2). Säännöllinen, vähintään viikoittain tapahtuva alkoholinkäyttö on lisääntynyt huomattavasti sekä miehillä että naisilla. Kuitenkin suhteellisesti - matalasta lähtötasosta johtuen - naisilla muutos on ollut miehiäkin dramaattisempi: vuonna 1968 tuskin kymmenesosa, mutta vuonna 2008 jo kolmasosa naisista käytti alkoholia viikoittain.

Miehet

Naiset

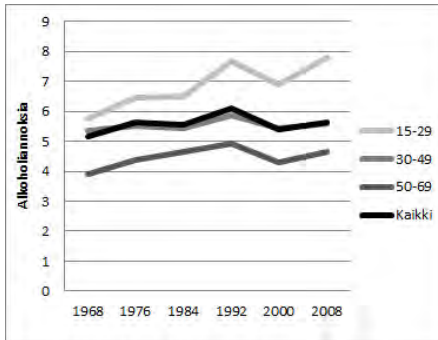

Lähde: Mäkelä ym. 2010a

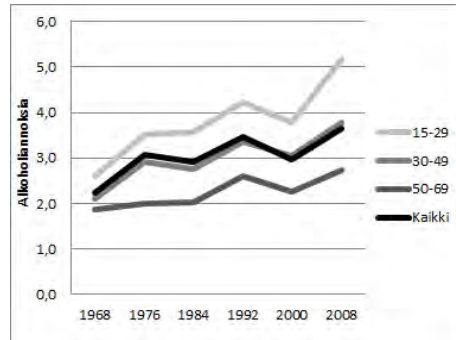
Kuvio 2. Viikoittain tai useammin alkoholia käyttävien osuus (%) ikäryhmittäin. (Huomioi naisten ja miesten kuvion pystyakselien eri asteikot.)

Muutoksia näkyy myös kerralla käytetyissä määrissä. Naisilla sekä suuret että pienet alkoholin käyttökerrat ovat lisääntyneet suhteellisesti miehiä enemmän (kuvio 3). Kuten kuviosta 3 näemme, naisilla keskimääräinen annosmäärä on kasvanut kaikissa ikäryhmissä, nuorilla naisilla vielä muita enemmän. Sekä nuorilla naisilla että miehillä suurkulutuskerrat ovat lisääntyneet viimeisten vuosikymmenten aikana. (Mäkelä ym. 2010a.)

Miehet

Naiset

Lähde: Mäkelä ym. 2010a

Kuvio 3. Syysviikon alkoholin käyttökertojen keskimääräinen alkoholiannosten lukumäärä ikäryhmän ja sukupuolen mukaan. (Huomioi naisten ja miesten kuvion pystyakselien eri asteikot.)

Kyselytutkimusten mukaan naisilla suhteelliset muutokset alkoholinkulutuksessa, käytön useudessa ja kerralla käytetyissä määrissä ovat siis olleet huomattavan paljon suurempia kuin miehillä. Osin tätä selittää matala lähtötaso, sillä pienikin kasvu lyhyessä ajassa näyttyy isona prosentuaalisena kasvuna. Naisten juomisen lisääntyminen on kuitenkin yksi merkittävimästä yksittäisestä suomalaisen alkoholikulttuurin muutoksesta, joka on tuonut alkoholin tärkeäksi osaksi suomalaisten naisten elämää. (Mäkelä ym. 2010a.)

Tulkintaa muutoksen merkittävydestä sekä naisten ja miesten juomisen lähentymisestä vahvistavat vielä juomisseurassa tapahtuneet muutokset. Samanaikaisesti kun naiset ovat lisänneet juomistaan, miesten keskinäiset juomiskerrat ovat vähentyneet ja sekaseurassa tapahtuva alkoholinkäyttö on yleistynyt (Mustonen & Österberg 2010, 76–77). Myös naisten keskinäisten juomiskertojen osuus on kasvanut (emt., 77). Tämän voi katsoa osoitukseksi siitä, että aiemman miesten keskinäisen juomisen rinnalla alkoholi kuuluu myös naisten keskinäiseen yhdessäoloon (ks. Demant & Törrönen 2011; Honkasalo 1989). Etenkin naisseurassa tapahtuva humalajuominen on tullut yleisemmäksi (Paakkanen 1994, 170) ja kietoutuu erityisesti nuorilla naisilla ravintolaympäristössä tapahtuvaan hauskanpitoon ja bilettämiseen (Demant &

Törrönen 2011; Simonen 2013; Simonen ym. 2013; vrt. myös Mustonen ym. 2009; Paakkanen 1991).

Muutokset näkyvät myös juomiseen liittyvässä mielipideilmastossa, sillä vielä 1960-luvulla naisten suhtautuminen alkoholin kohtuukäyttöön oli huomattavasti miehiä tiukempi, mutta naisten asenteiden nopeamman vapautumisen myötä ero sukupuolten välillä oli lähes kadonnut 2000-luvulle tultaessa (Härkönen & Österberg 2010, 159; ks. myös Mäkelä 1985). Vaikka asennoitumisessa humalajuomiseen ero sukupuolten välillä on pitkälti säilynyt, alle 20-vuotiaista naiset ovat miehiä humalamyönteisempiä (Härkönen & Österberg 2010, 162). Muutokset asenteissa kertonevat siitä, että viime vuosikymmeninä juomiseen liittyvä normisto on etenkin naisten kohdalla tullut aiempaa väljemmäksi.

Edellä esitetty kertoo siitä, että kyselytutkimusten valossa naisten ja miesten juomismaailmat ovat samankaltaistuneet ja naiset ovat juomatavoiltaan lähentyneet miehiä, olkoonkin että sukupuolten välillä on edelleen eroja (Mäkelä ym. 2010b, 289). Tähän on kiinnitetty huomiota myös kansainvälisissä vertailututkimuksissa, joissa Suomi on Euroopan tasolla ollut ainoita maita, joista on saatu tukea konvergenssihypoteesille eli näyttöä juomatapojen samankaltaistumisesta sukupuolten välillä (Bloomfield ym. 2001, ks. yleisemmin McPherson 2004).

1.3.2 Lähentymisteesi eri ikäryhmiä tarkasteltaessa

Naisten ja miesten juomatapojen väestötasoinen tarkastelu antaa siis osittaista tukea konvergenssihypoteesille. Tästä tarkastelusta ei kuitenkaan käy ilmi, miten tarkastelun alla olevia ikäryhmiä edustavien naisten ja miesten juominen on kehittynyt eikä se siten kerro, miltä lähentymisteesi näyttää eri ikäkohortteihin kuuluvien naisten ja miesten osalta.

Koska edellisen luvun kuviot 1–3 perustuvat eri ikäryhmäjakoon kuin oma tutkimukseni, on niitä tulkittava luovasti ja suhteessa juomatapa-aineistoa hyödyntäviin eri-ikäisten juomista tarkasteleviin analyyseihin, jotta saadaan kuva tämän tutkimuksen keskiössä olevien nais- ja miesryhmien juomisesta. Kiinnitän eritoten huomiota tarkasteltavien ikäryhmien nuoruudenaikaiseen, ”otolliseen ikään” ajoittuvaan juomiseen, sillä on otaksuttu, että se loisi suuntaa myöhemmille juomatavoille (Arnett 2000; ks. myös Maunu 2013). Samalla pohdin, miltä oletus naisten ja miesten juomatapojen lähentymisestä näyttää eri ikäryhmien kohdalla.

Tulkitsemalla kuvioita 1 ja 2 voidaan tehdä päätelmiä ikäryhmien otolliseen ikään ajoittuvasta juomisesta. Vuonna 1968, jolloin tutkimuksen vanhin, 1943–1950 syntynyt ”suuren murrokseen kasvanut ikäryhmä” oli nuori, 15–29-vuotiaista miehistä alkoholia käytti viikoittain noin kolmasosa, naisista vain kymmenesosa (ks. kuvio 2). Nuorten juominen olikin suhteellisen harvinaista. Se seurasi 1960-luvulla juomisessa vallinnutta yleistä sukupuolijakoa, jossa alkoholi määrittänyt miehiseksi

aineeksi. Poikien juominen oli runsaampaa kuin tyttöjen, sillä tytöt eivät 60-luvulla juuri juoneet, kuten eivät naiset ylipäänsä (ks. kuvio 1 ja 2). Naisten erittäin harvoin tapahtuvaa alkoholinkäyttöä vuonna 1968 kuvaa hyvin se, että nuorinkin poikien ikäryhmä joi useammin tai yhtä usein kuin yhdenkään ikäluokan naiset (Ahlström 1985, 109). Naisten alkoholinkäyttö vuonna 1968 kuten myös seuraavalla vuosikymmenellä oli itse asiassa sitä vähäisempää, mitä vanhempia he olivat (Ylälahti 1981, 4). Myös pojilla juodut määrät olivat pieniä ja juominen tapahtui yleensä aikuisten seurassa, sillä nuorten keskinäinen juominen yleistyi vasta 1970-luvun alussa (Ahlström 1975). Juomatapa-aineistoa hyödyntävän eri ikäkohortteja tarkastelevan tutkimuksen tiedot tarkentavat kuvaa sukupuolijaosta, sillä tutkimuksen vanhimman, suureen murrokseen kasvaneen ikäryhmän nuoruudenaikaista juomista tutkittaessa selvisi, että vähintään kerran viikossa juovien osuus 15–22-vuotiaista pojista oli 20 prosenttia ja tytöistä vain 5 prosenttia (Mäkelä & Härkönen 2010, 123).

Konvergenssihypoteesin suhteen ikäryhmien nuoruudenaikaisen juomisen erot ovat selventäviä. Oletus lähentymisteesistä alkaa saada tukea, kun siirrytään tutkimuksen nuorempiin ikäryhmiin. Tutkimuksen toiseksi vanhimman, 1959–1966 syntyneen ”lähiöissä kasvaneen ikäryhmän” nuoruudessa tilanne oli jo aivan toinen kuin sitä vanhemmassa ikäryhmässä. Alkoholinkulutus oli noussut tuntuvasti 1960-luvusta ja alkoholikulttuuri oli avautunut myös nuorille ja naisille. Vuonna 1984, jolloin toiseksi vanhin ikäryhmä eli nuoruuttaan, 15–29-vuotiaista miehistä alkoholia käytti viikoittain yli 45 prosenttia ja naisista yli 25 prosenttia. Kummallakin sukupuolella, mutta erityisesti nuorilla naisilla, juominen oli siis huomattavasti yleisempää verrattuna suureen murrokseen kasvaneen ikäryhmän nuoruusvuosiin (ks. kuvio 1). Eri ikäkohorttien juomista tarkastelevan tutkimuksen mukaan lähiöissä kasvanutta ikäryhmää vastaavan ikäluokan 15–22-vuotiaista pojista alkoholia käytti viikoittain jo 35 prosenttia ja tytöistä 20 prosenttia (Mäkelä & Härkönen 2010). Nuorempien ikäryhmien kohdalla kehitys on vain vahvistunut. 1975–1980 ja 1983–1990 syntyneissä ikäryhmissä sekä pojat että tytöt ovat nuoruudessaan juoneet vanhempia ikäryhmiä enemmän ja juomisen erot sukupuolten välillä ovat tasoittuneet.

Sama kehitys näkyy ikäryhmien alkoholinkulutuksen, juomisen säännöllisyyden ja pienten ja suurten annosmäärien osalta myös yleisemmin. Alkoholinkulutuksen kasvua on tapahtunut kaikissa ikäryhmissä, mutta muutos 1943–1950 syntyneen suureen murrokseen kasvaneen ikäryhmän ja sitä nuorempien ikäryhmien välillä on erityisen selvä. Nuoremmat ikäryhmät, ja erityisesti naiset, ovat suuren murroksen ikäryhmään verrattuna lisänneet nuoruusaikaista juomistaan ja erityisesti runsaampaa juomista (Mäkelä ym. 2010a; ks. myös Härkönen & Mäkelä 2011).

Ero kahden vanhimman ikäryhmän välillä on erityisen selvä. Kuten edellisen luvun kuviosta 1 näemme, etenkin tutkimuksen toiseksi vanhimman, lähiöissä kasvaneen eli 1970-luvun lopussa ja 1980-luvun alkupuoliskolla nuoruuttaan viettäneiden ikäryhmän naiset ovat löytäneet alkoholin (ks. myös Orjasniemi 2005, 227). Vaikka naisten juominen alkoi yleistyä jo 1960-luvun lopulla ja 1970-luvulla, jolloin myös

suureen murrokseen kasvaneen ikäryhmän naiset lisäsivät alkoholinkulutustaan, oli tämän ikäryhmän juominen edelleen alhaisella tasolla verrattuna lähiöissä kasvaneeseen ja sitä nuorempiin ikäryhmiin. Vanhimman, 1943–1950 syntyneen suureen murrokseen kasvaneen ikäryhmän naisilla juomisen lisäys ennen 1940-lukua syntyneisiin verrattuna oli kuitenkin niin merkittävä, että ikäryhmästä puhuttiin märkänä sukupolvena, joka hylkäsi raittiuden (Sulkunen 1979). Muutokset raittiiden määrissä konkretisoivat raittiuden vähenemistä. Kun vuonna 1968 15-vuotta täyttäneestä väestöstä raittiita naisia oli 43 prosenttia, heitä oli vuonna 1976 enää 20 prosenttia (Ylälahti 1981, 3). Tosin ei-raittiiksi tilastoiduista naisistakin suuri osa käytti alkoholia niin vähän, että käytännöllisesti katsoen he olivat raittiita (Kuusi 2004, 135). Nuorempien kohorttien kohdalla kehitys on vain voimistunut, sillä kolmen nuoremman ikäryhmän alkoholinkulutus on huomattavasti korkeammalla tasolla verrattuna suureen murrokseen kasvaneen ikäryhmän vastaavaan ikään.

Alkoholinkulutuksen osalta nuorimmissa ikäryhmissä myös ero sukupuolten välillä on kaventunut. Kun kahdessa vanhimmassa, eli suureen murrokseen ja lähiöihin kasvaneessa ikäryhmässä, naiset ja miehet ovat olleet alkoholinkulutuksen osalta nuoruusvuosistaan lähtien kaukana toisistaan, on tuo välimatka kahdessa nuorimmassa ikäryhmässä kaventunut. Erityisesti se pistää silmään humalajuomisessa, sillä vuodesta 2000 vuoteen 2008 nuorten naisten humalakertojen lukumäärä on lisääntynyt voimakkaasti (Mustonen ym. 2009, 389). Alaikäisillä, eli tutkimuksen nuorinta ikäryhmää nuoremmilla, humalajuomisen ja sukupuolen suhde on Euroopalaisen koululaiskyselyn (Espad) mukaan muuttunut siten, että suurempi osa 15–16-vuotiaista tytöistä juo itsensä humalaan kuin pojista (Raitasalo ym. 2012). Vaikka ero ei ole suuri, merkille pantavaa on se, että Euroopan tasolla Suomi on ainoita maita, joissa tytöt ohittavat pojat humalajuomisessa. Vastaavia tuloksia on raportoitu viime vuosina lähinnä vain Englannista, jossa nuorten tyttöjen humalajuominen on ollut korkealla tasolla (ks. Plant 2008, 156; Hibell ym. 2011).

Vaikka edellä esitetty kertoo siitä, että kyselytutkimusten tarjoaman tiedon valossa naisten juominen on lähentynyt miesten juomista etenkin nuorimmissa ikäryhmissä, tulee nuorimpienkin ikäluokkien osalta vielä kiinnittää huomiota juomisen tapaan; humaltuvatko naiset ja miehet samalla tavalla ja muistuttaako naisten juomiskäyttäytyminen miesten käyttäytymistä? Onko esimerkiksi juomisen määrä riittävä feminiinisuuden tai maskuliinisuuden osoitin? Juomisen määrällisen lähentymisen perusteella tuskin voi olettaa, että nuoret tytöt, jotka ohittavat pojat humalajuomisessa, automaattisesti käyttäytyisivät poikia maskuliinisemmin. Ajatuksen absurdius kertoo määrällisiin mittareihin sidotun konvergenssihypoteesin logiikan kapeudesta. Toisaalta juomisen kehittymistä voi tarkastella myös toisesta suunnasta ja kysyä, miksi naiset ja etenkin vanhemmat naiset juovat yhä miehiä vähemmän naisten lisääntyneistä osallistumismahdollisuuksista huolimatta. Tuleekin siis pohtia kaikkia niitä mekanismeja, joiden vaikutuksesta alkoholinkulutus jakautuu niin epätasaisesti sukupuolten välillä (Honkasalo 1982, 224).

Juomisen määrälliset kehitystrendit eivät siten vielä riittävästi kerro, mitä on eri ikäryhmien naisten ja miesten juomisen kehittymistä kuvaavien numeroiden taustalla (vrt. Raitasalo & Simonen 2011; Maunu & Simonen 2010). Kyselyistä ei selviä, *miten* juodaan tai mitä juomisella tavoitellaan; kokevatko eri-ikäiset naiset ja miehet juomisen tai esimerkiksi humalan samalla tavalla ja palveleeko se heillä samoja tarkoituksia? Ne eivät myöskään kerro, mitä on tapahtunut juomisen maskuliinisissa ja feminiinisissä piirteissä ja siinä, kuinka eri-ikäiset naiset ja miehet tuovat niitä juomisessa esiin. Seuraavaksi katsotaan mitä kvalitatiivinen tutkimus kertoo naisten ja miesten juomisesta.

1.4 Naisten ja miesten juominen kvalitatiivisissa tutkimuksissa: lähentymistä vai uusia eroja?

1.4.1 Lähentymisteesi naisten ja miesten alkoholimaailmojen näkökulmasta

Tarkasteltaessa ladullisia tutkimuksia huomataan, että naisten ja miesten erillisten ja yhtenevien alkoholimaailmojen korostaminen ja sukupuolten suhteiden käsittely ovat muuttuneet eri vuosikymmenien juomatapoja kuvaavissa tutkimuksissa.

1950- ja 1960-lukujen juomatavoista on niukalti laadullista tutkimusta. 1950-luvun kulttuurista ilmapiiriä aikakauslehtiaineistolla tarkastelleen tutkimuksen mukaan alkoholi oli merkitysmaailmaltaan miehinen aine (Heiskala 1988). Naistenlehtien 1940- ja 1950-lukujen perheen sisäistä juomisen epäformaalia kontrollia tarkastelleen tutkimuksen perusteella naisen osana olikin lähinnä miehen valvonta ja kontrollointi (Järvinen 1991). Myös 1960-luvulla alkoholikulttuuri perustui pitkälti ”mies juo, nainen kontrolloi” -kaavaan (emt.). Sama sukupuolijako esiintyy myös 1970-lukua ja 1980-luvun alkua koskevissa tutkimuksissa, joissa naiset kuvataan lähinnä miesten hoivaajina ja juomisen kontrolloijina (Falk & Sulkunen 1980; Holmila 1992; ks. myös Holmila 1988) ja miehet puolestaan keskenään juovina (Falk & Sulkunen 1980; Sulkunen ym. 1985; Partanen 1992) ja toisinaan myös itsetietoisesti ja avoimesti humaltuvina (Alasuutari 1985).

Vielä 1980-luvun ja 1990-luvun alun juomatapoja kuvaavissa laadullisissa tutkimuksissa korostui naisten ja miesten alkoholimaailmojen erillisyys (Holmila 1992; Sulkunen ym. 1985; Alasuutari 1985), eivätkä tutkijat jäsentäneet juomiskulttuurin muutoksia naisten ja miesten juomisen lähentymisenä. Näin siitä huolimatta, ettei vuonna 1985 aikakauslehtien alkoholikirjoittelua tarkastelleessa tutkimuksessa alkoholi ollut enää pelkkä maskuliininen aine vaan siihen liittyi feminiinisiä kytkeitä (Heiskala 1988). Yleisesti ottaen naisten alkoholinkäyttöä käsiteltiin lehdissä kuitenkin voimakkaiden tunnelatausten ja moraalisten argumenttien varassa (Nätkin 1984). Vaikka juominen käsitettiin jo kummallekin sukupuolelle kuuluvana toimin-

tana, tutkimukset korostivat juomatapojen eroja sukupuolten välillä. Naisten juomismaailmaa kehysti tavallisesti itsekontrolli ja juominen liittyi hyvätapaiseen yhdessäoloon, kun taas miehillä juominen saattoi olla runsasta ja arjen rajat ylittävää (vrt. Mäkelä & Virtanen 1987; Pyörälä 1991; ks. myös Pyörälä 1995). Tutkimukset yhdistivät eri sukupuolten alkoholimaailmojen erot usein juuri juomisen kontrollin eroihin, sillä naisille pidettiin tyypillisenä, että he juodessaankin kykenevät säilyttämään itsehillintänsä ja tätä kautta ylläpitävät feminiinisyyttään (ks. Nykyri 1996).

Näin tutkimukset erottivat juomisen feminiiniset ja maskuliiniset piirteet selvästi toisistaan. Maskuliinisuuteen yhdistettiin rankan ja transgressiivisen juomisen lisäksi avoin ja häpeilemätön asenne humalaan. Miesten runsaan juomisen ja kyvyn juoda paljon sammumatta tulkittiin heijastavan traditionaalisia maskuliinisia piirteitä, kuten riskinottoa, fyysistä kestävyyttä ja aggressiivisuutta. (Alasuutari 1985; Mäkelä & Virtanen 1987; ks. myös Jokinen 2010, 128.) (taulukko 1.)

Feminiinisyyteen puolestaan liitettiin hillityn juomisen, hyvätapaisen seurustelun ja juomisen itsekontrollin lisäksi humalan välttäminen ja häpeäminen sekä juomisen puitteiden ja tunnelmien korostaminen. Miesten juomisen kontrolloimisen nähtiin kuvaavan traditionaalisia feminiinisiä piirteitä kuten hoivaamista ja emotionaalisuutta. Runsas juominen yhdistettiin ei-naiselliseen käytökseen kuten seksuaaliseen siveettömyyteen, jonka katsottiin vaarantavan äidillistä käyttäytymistä sekä taipumusta huolenpitoon. (Mäkelä & Virtanen 1987; Pyörälä 1991; ks. myös Holmila 1992; Jokinen 2010, 128.) (ks. taulukko 1.)

Taulukko 1. Alkoholinkäytön maskuliinisina ja feminiinisinä pidetyt piirteet kvalitatiivisessa tutkimuskirjallisuudessa

Maskuliiniset piirteet	Feminiiniset piirteet
rankka juominen, transgressiivisuus, häpeilemätön humala, humalan näyttäminen, ulkoinen kontrolli	hillitty juominen, hyvätapainen seurustelu, humalan häpeäminen, hoivarationaalisuus, itsekontrolli

2000-luvun juomatapoja koskevissa tutkimuksissa näkökulma muuttui, eikä naisten ja miesten juomismaailmoja käsitelty enää erillisinä. Tutkimuksissa korostettiin, että samanlainenkin juominen voi tuntua erilaiselta. Näennäisestä lähentymisestä huolimatta naisten ja miesten juomiseen ei välttämättä nähty liittyvän yhteneviä käytäntöjä, merkityksiä tai kokemuksia (Törrönen & Maunu 2006; ks. myös Maunu & Simonen 2010). Juomistilanteiden ja juomisen luonteen erojen sijaan sukupuolten välillä on tuoreissa laadullisissa nuoria aikuisia koskevissa tutkimuksissa havaittu eroja

juomisen reflektoinnissa ja kokemistavoissa (Törrönen 2005; Törrönen & Maunu 2006 & 2007). Naisten ja miesten juomisen lähentymiseen liittyy siis myös uudenlaisia eroja. Havainnot perustuvat kuitenkin vain nuorten ja nuorten aikuisten tarkasteluun, eikä muiden ikäryhmien juomatavoista löydy tuoretta laadullista tutkimusta.

1.4.2 Lähentymisteesi eri-ikäisten naisten ja miesten juomatapojen kannalta

Edellä esiteltyjä tutkimuksia on peilattava tämän tutkimuksen ikäryhmäjakoon tarkasteltaessa lähentymisteesiä tutkimuksen keskiössä olevien ikäryhmien kannalta. Vanhimman, 1943–1950 syntyneen suureen murrokseen kasvaneen ikäryhmän nuoruudenaikaisista juomatavoista ei juuri löydy tutkimusta, mutta 1950–1960 -lukuja koskeva tutkimus osoittaa, että alkoholikulttuuri perustui pitkälti ”mies juo, nainen kontrolloi” -periaatteelle (Heiskala 1988). Myös myöhemmät tutkimukset, jotka kuvaavat niitä vuosikymmeniä, jolloin kyseinen ikäryhmä eli varhaisaikuisuuttaan, kertovat naisten ja miesten hyvin erilaisista asemista alkoholikulttuurissa (Alasuutari 1985; Sulkunen ym. 1985).

Samoin 1980-lukua koskevat tutkimukset, jotka kuvaavat sitä aikaa, jolloin tutkimuksen toiseksi vanhin 1959–1966 syntynyt lähiöissä kasvanut ikäryhmä oli nuori, osoittavat naisten ja miesten juomisen olevan kaukana toisistaan. Nuorten aikuisten juomatapoja tarkastelleessa tutkimuksessa naisten ja miesten juomisen luonteen havaittiin eroavan selkeästi (Mäkelä & Virtanen 1987).

Tutkimuksen nuorimpien ikäryhmien juomatavat näyttävät lähestymisteesin kannalta erilaisilta. 2000-luvun nuoria ja nuoria aikuisia koskevat laadulliset tutkimukset kertovat ajasta, jolloin tutkimuksen nuorimmat ikäryhmät ovat olleet otollisessa iässään. Nuorimman, 1983–1990 syntyneen yksilöllisyyteen ja moniarvoisuuteen kasvaneen ikäryhmän vastaavanikäisiä nuoria aikuisia koskevat tutkimukset kertovat nuorten naisten ja miesten yhtenevistä juomatavoista ja kummallekin sukupuolelle yhteisistä juomisen sosiaalisista normeista (Simonen 2007). Toiseksi nuorimman 1975–1982 syntyneen taloudelliseen taantumaan ja kansainvälisyyteen kasvaneen ikäryhmän vastaavia nuoria aikuisia tarkastelleista tutkimuksista välittyy niin ikään kuva naisten ja miesten yhtenevistä juomiskäytännöistä ja -tilanteista mutta myös sukupuolieroista, jotka liittyvät lähinnä juomisen kokemiseen ja merkityksiin (Törrönen & Maunu 2006 & 2007).

Tehdyt havainnot juomisen kokemustapojen *eroista* koskevat kuitenkin vain yhtä tutkimuksen ikäryhmistä. Laadullista tutkimustietoa siitä, mitä juomisen ja sukupuolen suhteessa on tapahtunut 1990- ja 2000-luvuilla ei nuorten juomista lukuun ottamatta ole saatavilla. Ei myöskään löydy tutkimusta, joka mahdollistaa eri ikäryhmien vertailun saman tutkimuksen sisällä. Näin kysymys naisten ja miesten juomisen samankaltaistumisesta sekä naisten juomisen miehistymisestä jää aiemman kvalita-

tiivisen tutkimuksen perusteella avoimeksi. Se, että välimatka naisten ja miesten juomiskäytäntöjen ja -tilanteiden välillä näyttää kuluneina vuosikymmeninä lyhenneen, ei vielä kerro mitä on tapahtunut juomisen maskuliinisissa ja feminiinisissä piirteissä tai siinä, kuinka niitä juomisessa ilmaistaan.

Feminiinisten ja maskuliinisten piirteiden ja sukupuolen tuottamisen sijaan sukupuoli on kotimaisissa alkoholitutkimuksissa yhdistetty vahvemmin muihin teemoihin kuten juomisen sukupuoliseen luonteeseen (Pyörälä 1991 & 1995; Mäkelä & Virtanen 1987; Nykyri 1996; Pietilä 2001 & 2006; Holmila 1992), juomisen ja huumalan merkityksiin ja motiiveihin (Mäkelä & Virtanen 1987; Jaatinen 2000a; Simonen 2007; Törrönen & Maunu 2005; Demant & Törrönen 2011; Maunu 2011 & 2012), eri juomatapoihin ja juomistilanteisiin (Törrönen 2005; Törrönen & Maunu 2006 & 2007), juomisen luokkapohjaiseen eriytymiseen ja kontrollointiin (Alasuutari 1985; Sulkunen ym. 1985; Ahola 1989; Paakkanen 1991; Sulkunen 1992; ks. myös Maunu 2011 & 2012) sekä alkoholinkäytön nais- ja mieskuviin mainosanalyysissä (Juslin & Törrönen 2009; Tigerstedt 1988). Muutamaa nuoria naisia (Nykyri 1996; Pietilä 2001; Jaatinen 2000b) ja juomisen maskuliinisuuksia (Törrönen & Roumeliotis 2013) tarkastelevaa tutkimusta lukuun ottamatta tutkimuksissa ei ole keskitytty kysymykseen sukupuolen rakentamisesta juomisessa.

Ulkomaisia laadullisia tutkimuksia aiheesta löytyy sitä vastoin runsaasti (Measham 2002; Beynon 2002; Courtenay 2000; Lemle & Mishkind 1989; Hunt ym. 2005; Rolfe ym. 2009; de Visser & Smith 2007; Lyons & Willot 2008). Niiden tapa käsitellä sukupuolta poikkeaa valtaosasta kotimaisia tutkimuksia, sillä ne korostavat vahvemmin jännitettä maskuliinisuuksien ja feminiinisyyksien välillä ja sukupuolen muuntuvaa ja suhteellista luonnetta. Kotimaisilta tutkimuksilta on jäänyt sen sijaan usein vaille huomiota, kuinka moninaisia tutkimusten nais- ja mieskategoriat voivat olla ja millaisia erilaisia feminiinisiä ja maskuliinisiä piirteitä ne pitävät sisällään. Feminiinisinä ja maskuliinisina pidetyt piirteet voivat toiminnassa risteytyä ja yhdistyä eri tavoin esimerkiksi ikään ja luokkaan.

Tarvitaan siis tutkimusta, jossa juominen itsessään käsitetään monella tapaa sukupuolen läpäisemänä ja jossa juominen kytketään vahvemmin sukupuolen tuottamiseen. Tässä tutkimuksessa teemaa lähestytään tarkastelemalla eri-ikäisten nais- ja miesryhmien esiin tuomia juomisen feminiinisiksi ja maskuliinisiksi luonnehdittuja piirteitä ja sitä kautta kysymystä naisten ja miesten juomisen samankaltaistumisesta. Seuraavaksi katsotaan tarkemmin, kuinka sukupuoli tutkimuksessa ymmärretään.

2 Teoreettiset käsitteet ja tutkimuskysymykset

2.1 Sukupuoli, feminiinisyys ja maskuliinisuus

Sukupuoli on monitulkintainen käsite, jota voidaan tarkastella useista eri näkökulmista. Sukupuolta on lähestytty muun muassa biologisen ja sosiaalisen sukupuolen jakona (Rubin 1975), hierarkiaan ja dikotomiaan perustuvana järjestelmänä (Hirdman 2007), sukupuolten oikeuksista ja velvollisuuksista kertovana sopimuksena (Julkunen 2010), naisen ja miehen kategoriaan paikantuvana erona (Rojola 1996; ks. myös Irigaray 1996; Braidotti 1993) sekä erojen moninaisuutta ja risteävyyttä korostavana intersektionaalisuutena (Collins 1998; Valovirta 2010). Lisäksi sukupuoli on ymmärretty muun muassa yhteiskunnallisesti omaksuttavina rooleina (Liljeström 1965), representaationa (Paasonen 2010; Rossi 2003; Gaines 1990), performanssina (Butler 1990), tekona ja suorituksena (West & Zimmerman 1987), tyylinä (Heinämaa 1996), tapana (Jokinen 2005) ja valtana (Scott 1988).

Edellä luetellut käsitteet pohjautuvat toisistaan poikkeaviin sukupuolta käsitteleviin teorioihin. Tämän tutkimuksen asetelman kannalta hedelmällisimmän näkökulman sukupuolen teoretisointiin tuo australialaisen Raewyn Connellin (2012) tapa käsitteellistää sukupuolta. Connell (2012) erottaa kolme erilaista näkökulmaa sukupuolen teoretisointiin: kategorisen, jälkistrukturalistisen ja relationaalisen lähestymistavan. Kategorisessa ajattelussa (categorical thinking) sukupuoli nähdään ruumiillisten erojen ja biologian määräämänä dikotomisena luokitteluna. Naisen ja miehen kategoriat käsitetään jäykkinä ja kyseenalaistamattomina luokituksina. Vastaavasti feminiinisyys ja maskuliinisuus mielletään ajattelussa vastakkaisiksi, luonnollisiksi ja biologiseen ruumiiseen kytkeytyviksi. Kategorinen ajattelu ei perustu ainoastaan biologiseen essentialismiin, sillä se näkyy myös sukupuolirooliteoriassa. Anatomian sijaan kategorinen logiikka esiintyy tällöin sosiaalisissa normeissa ja odotuksissa, jotka yhdistyvät naisten ja miesten vastakkaisiin rooleihin. Usein mies on määritetty normiksi, johon naista on verrattu. Vaikka kategorisella ajattelulla on ollut vahva sija sukupuolen ymmärtämisessä, sitä on kuitenkin myös kritisoitu, koska se jättää sukupuolikategorioiden sisäisen monimuotoisuuden huomioitta. Kategorinen lähestymistapa ei kykenekään pureutumaan eroihin sukupuolikategorioiden sisällä, kuten eroihin maskuliinisuuksien ja feminiinisyyskysymysten välillä. Kategorisessa ajattelussa myös sukupuolen dynaamisuus jää käsitteellistämättä. Se jättää huomiotta sukupuoleen liittyvät historialliset prosessit sekä ne tavat, joilla sukupuolijärjestykset muotoutuvat ja sukupuolen epätasa-arvot syntyvät ja tulevat haastetuiksi. (Connell 2012, 1676.)

Viime vuosikymmeninä feministisessä teoriassa vallinneesta poststrukturalismista on tullut vahva näkökulma sukupuolen teoretisoinnissa. Sukupuolen käsittely poststrukturalistisesta näkökulmasta kiinnittää huomiota niihin tapoihin, joilla sukupuolta merkityksellistetään diskursseissa. Tällöin diskurssit ymmärretään laajasti luke-malla mukaan kieli ja kaikki muut symboliset järjestelmät. Arkiajattelussa vallitseva dikotomia feminiinisyyden ja maskuliinisuuden välillä on tulosta kielestä. Se muodostuu niistä tavoista, joilla puhumme, luomme kuvia ja tekstejä tai esitämme itsemme. Sukupuoli ei ole sisäisen todellisuuden ilmauksia vaan subjektipositioita, jotka ilmenevät diskursseissa – ja on näin myös avoin muuttumaan. Yksi koulukunnan tunnetuimmista edustajista, Judith Butler (1990) on luonnehtinut sukupuolta nimenomaan esityksenä, jossa sukupuoli tuotetaan teoilla ja eleillä sekä maskuliinisia ja feminiinisiä piirteitä toistamalla. Koska sukupuolen ei katsota palautuvan mihinkään ulkopuoliseen perustaan, poststrukturalistinen teoria on tarjonnut onnistuneen kritiikin sukupuolen essentialismia kohtaan. Toisaalta koska poststrukturalistinen ajattelu keskittyy diskursseihin ja kulttuurisiin prosesseihin, sillä ei juuri ole sanottavaa yhteiskunnan rakenteellisten tai historiallisten tekijöiden merkityksistä sukupuolen rakentumisessa. (Connell 2012, 1677.) Siihen tarvitaan relationaalista sukupuoliteoriaa.

Relationaalisessa lähestymistavassa sukupuoli ymmärretään monimuotoisena, useista kategorioista muodostuvana ilmiönä. Sukupuolessa vaikuttavat samanaikaisesti taloudelliset suhteet, valtasuhteet sekä affektiiviset ja symboliset suhteet, jotka toimivat persoonallisella, yksilöiden välisellä, institutionaalisella ja yhteiskunnan tasolla. Relationaalinen teoriaperinne on laveampi ja moniulotteisempi kuin poststrukturalistinen suuntaus. Se sisältää monia teorioita, joissa on aste-eroja sen osalta, missä määrin sukupuoli käsitetään sosiaalisena konstruktiona ja siten yhteiskunnallisten tekijöiden tuloksena. Osa teoreetikoista korostaa sukupuolen rakentumista ja tekemistä ihmisten keskinäisessä vuorovaikutuksessa (”doing gender”, esim. Fenstermaker & West 2002), osa puolestaan korostaa sukupuolen rakentumista myös makrotason prosesseissa kuten lainsäädännössä ja työmarkkinoiden eriytymisessä. (Connell 2012, 1677.)

Kun esiteltyjä sukupuoliteorioita peilataan juomista ja sukupuolta käsittelevään tutkimukseen, huomataan, että kvantitatiivisissa ja osin myös kvalitatiivisissa tutkimuksissa sukupuolta on lähestytty usein kategorista logiikkaa noudattamalla. Keskeistä on ollut sukupuolten käsittely erillisinä ja tavallisesti myös toisilleen vastakkaisina. Usein ollaan oltu kiinnostuneita siitä, kuinka naisten ja miesten juominen eroaa toisistaan tai miltä naisten juominen näyttää verrattuna miesten juomiseen. Miesten vahva asema Pohjoismaisissa alkoholikulttuureissa lieenee vaikuttanut siihen, että esimerkiksi naisten alkoholin kulutustietoja on ollut luontevaa verrata miesten alkoholinkulutukseen. Näin mies on usein ollut mittatikka, johon naisten juomista on verrattu sukupuolijärjestys-käsitteeseen sisältyvän hierarkia-ajatuksen mukaisesti (vrt. Hirdman 2007). Siten kuva juomiskulttuurista on yleensä perustunut etupäässä miehiä koskevaan empiiriseen aineistoon (ks. esim. Ahlström 1994, 349;

Ahlström 1989, 165; Järvinen 1982, 217). Etenkin tilastollisissa tutkimuksissa sukupuoli on usein käsitelty taustamuuttujana, jolloin se on tavallisesti otettu annettuna biologisena kategoriana, ei analyysin kohteena (vrt. Lempiäinen 2003, 66).

Koska tässä tutkimuksessa pohdin kysymystä naisten juomisen mahdollisesta miehistymisestä ja olen kiinnostunut siitä, miten sukupuoli sekä feminiiniset ja maskuliiniset sukupuoliiesitykset rakentuvat juomisessa ajan saatossa, on sukupuoli relevanttia ymmärtää kulttuurisesti muuttuvana kategoriana. Siksi käsitteellistän sukupuolta käyttämällä Connellin relationaalista teoriaa. Se palvelee parhaiten tutkimusasetelmaani korostamalla, että sukupuolen rakentumisessa vaikuttavat vuorovaikutustilanne sekä historialliset ja rakenteelliset tekijät. Relationaalinen lähestymistapa tarjoaa lisäksi toimivimman tavan käsitellä tutkimuksessani toistuvia käsitteitä: sukupuolijärjestystä, sukupuolijakoa ja sukupuoliesityksiä. Ajattelussa korostuu, että esimerkiksi sukupuolijärjestystä ovat muovaamassa useat tekijät, eikä sitä ymmärrettä kategorisen lähtökohdan mukaisesti yksinomaan biologiasta määräytyväksi tai poststrukturalismin hengessä vain tilanteisen vuorovaikutuksen tulokseksi. Sukupuolten järjestymiseen vaikuttavat myös ikä ja aikakausi. Näin eri-ikäisillä nais- ja miesryhmillä voi olla vaihtelevia käsityksiä siitä, kuinka sukupuolet järjestyvät ja asettuvat suhteessa toisiinsa. Sama logiikka pätee relationaalisessa ajattelussa myös sukupuolijakojen, kuten sukupuolittuneiden käytäntöjen ja tehtävien, ymmärtämiseen, joita ei käsitellä biologiasta ohjautuvina kuten kategorisessa teoriassa.

Niin ikään sukupuoli itsessään ymmärretään relationaalisessa ajattelussa kontekstisidonnaisena kategoriana, jossa sukupuoli ei ole vain jotakin mikä on, vaan jota myös tehdään ja suoritetaan (Connell 2012; West & Zimmerman 1987; Shields 2002; Beynon 2002). Relationaalisen ajattelun mukaisesti lähestyn feminiinisyyttä ja maskuliinisuutta määreinä, käyttäytymistapoina ja tyyleinä, jotka tiettyssä ajassa ja paikassa mielletään naisellisiksi ja miehiseksi (vrt. Courtenay 2000; Beynon 2002). Lähtökohta ei kiistä kategorisessa ajattelussa korostuvan biologis-anatomisen sukupuolinäkökulman tärkeyttä, mutta nojautuu ajatukseen, jonka mukaan sukupuolta tuotetaan sosiaalisissa instituutioissa ja arkisissa käytännöissä toistamalla, jäljittelemällä ja muokkaamalla sopivina pidettyjä feminiinisiä ja maskuliinisia piirteitä. (West & Zimmerman 1987; Shields 2002; Beynon 2002). Näin en tulkitse sukupuoliesityksiä biologiasta määräytyviksi kuten kategorisessa ajattelussa, vaan ymmärrän feminiiniseksi ja maskuliiniseksi mielletyt sukupuoliesitykset sosiaalisina kategorioina, joita ihmiset tuottavat toisilleen ja itselleen eri konteksteissa (Beynon 2002, 9; Connell 2012, 1677).

Haastatellut naiset ja miehet voivatkin biologisesta sukupuolesta huolimatta omaksua alkoholinkäyttöön liittyvään itseilmaisunsa erilaisia feminiinisiä ja maskuliinisia piirteitä (Connell 2012, 1677). Vaikka sukupuolta ilmaistaan usein normaaleina pidettyjä sukupuoli-ihanteita toistamalla, jäljittelemällä ja muokkaamalla, haastatellut voivat kuitenkin sukupuoliesityksissään tuottaa itsensä myös erilailta naisiksi ja miehiksi toistaessaan tiettyjä ilmaisuja ja juomisen määreitä tai alkoholiin, juomiseen ja humalaan liittyviä asenteita (vrt. Tolonen 2008). Tärkeää on se,

miten toistetaan, sillä on mahdollista muovata, vältellä, kieltää, vastustaa, tuoda esiin ja asettaa kyseenalaiseksi tiettyjä sukupuolelle ominaisina pidettyjä käytäntöjä (emt.). Näin tutkimuksessa lainataan Butlerin (1990) näkemystä sukupuolesta esityksenä (performance), vaikkei sitä ymmärretäkään poststrukturalistisessa kehyksessä.

Poststrukturalistisesta ajattelusta poiketen en tulkitse sukupuoliesityksiä ja sukupuolen ilmaisemista vain tilanteisina performansseina vaan useista kategorioista muodostuvina prosesseina. Katson sukupuolen tekoja, suorituksia ja esityksiä siten myös tilanteiden yli huomioimalla esimerkiksi historiallisen kontekstin. Koska feminiinisyys ja maskuliinisuus vaihtelevat ajassa ja paikassa (vrt. Connell 2012), naisten asemassa tapahtuneet historialliset muutokset lienevät yhteydessä siihen, millaiset feminiiniset piirteet ovat kunakin aikana naisille mahdollisia. Myös rakenteelliset tekijät kuten ikä, koulutustausta tai tiettyyn kohorttiin kuuluminen vaikuttavat siihen, millaisiin feminiinisiin tai maskuliinisiin määreisiin eri ryhmissä samastutaan.

Käsittelen sukupuolta relationaalisen ajattelun mukaisesti moninaisena (Connell 2012, 1677). Moninaisuuteen liittyen Connell (1995) on esittänyt, että länsimaissa voidaan tunnistaa monia maskuliinisuuden malleja ja esityksiä. Ne käyvät valtatietelua hegemoniasta, jossa hallitsevan aseman saavuttava maskuliinisuus näyttäytyy luonnollisena ja todellisena miehuuden mallina tai esityksenä ja muut maskuliinisuudet sille alisteisina ”vajaina” malleina (Connell 1995). Connellin näkemystä yhden sukupuolimallin hallitsevuudesta on kuitenkin arvosteltu siitä, että siinä eri maskuliinisuudet yhdenmukaistetaan yhden rakenteen alaisuuteen (esim. Howson 2006; Thorpe 2010; Coles 2008 & 2009), eikä teoria jätä tilaa useille rinnakkaisille ja tasavahvoille sukupuoliesityksille.

Ymmärrän maskuliinisuuden ja feminiinisuuden käsitteet moninaisuuden lisäksi suhteellisina, sillä länsimaissa ne saavat usein sisältönsä toistensa kautta. Maskuliinisuuteen on perinteisesti yhdistetty rohkeus, itsevarmuus, itsekokeskeisyys, riskinotto, fyysinen voima, aggressiivisuus, rationaalisuus, tunteiden kontrolli, toiminnallisuus ja itsenäinen suoriutuminen. Feminiinisuuden puolestaan on tavallisesti liitetty lempeys, tunteellisuus, empaattisuus, herkkyyys, huolenpito, hoivaaminen, myötätunto, suvaitsevaisuus, kuuliaisuus ja avuliaisuus. (Beynon 2002; de Visser & Smith 2007; Jokinen 2010; Courtenay 2000.)

Se miten eri ikäryhmiä edustavat naiset ja miehet käyttävät näitä piirteitä keskustellessaan alkoholinkäytöstä selviää jatkossa. Piirteitä toistaessaan ja varioidessaan haastateltavat voivat ilmaista ja esittää itseään eri lailla naisina ja miehinä, sillä vain harvoin empiirinen todellisuus mahtuu teorioihin tai valmiisiin luokkiin. Tästä syystä on tutkittava, kuinka juomisessa miehenä ja naisena esittäytyään pelkistämättä havaintoja rajoittaviin kategorioihin. Ennen analyysiin siirtymistä esittelen, mistä näkökulmista ja millä aineistoilla käsittelen juomista ja alkoholinkäyttöön liittyviä sukupuoliesityksiä.

2.2 Juomatapa ja humala

Tarkastelen tutkimuksessa arkista ilmaisua ”juominen” juomatavan kehyksessä. Juomatavan käsite tarkoittaa kulttuurissa vallitsevia kollektiivisesti jaettuja kulttuurisia malleja, joista voidaan analyytisesti erottaa kolme aspektia: itseilmaisuus, säätely ja tilanteisuus (Tigerstedt & Törrönen 2005). Näin juominen ei tutkimuksessa viittaa yksilölliseen juomistoimintaan vaan kulttuurisesti mahdollisiin ja kollektiivisesti jaettuihin juomatapoihin. Juomatapa viittaa totunnaiseen ja tavanomaiseen käyttäytymiseen, muttei kuitenkaan mekaaniseen toistoon (emt.). Sen enempää nuoremmat kuin vanhemmat ikäryhmät eivät vain suoraan imitoi vanhempien juomatapoja, vaan juomatavat muuntuvat, vaikkakin hitaasti, muuttaen kulttuurissa tavallisia alkoholinkäytön tottumuksia.

Koska selvitän tutkimuksessa naisten ja miesten juomisen lähentymistä ja naisten juomatapojen mahdollista miehistymistä, tarkastelen juomisen feminiiniseksi ja maskuliiniseksi miellettyjä sukupuoliesityksiä ja erityisesti maskuliinisuuden ja feminiinisuuden tuottamista alkoholinkäytössä. Käsittelen feminiinisinä ja maskuliinisina pidettyjen piirteiden rakentumista alkoholinkäytössä kolmen näkökulman: itseilmaisun, säätelyn ja juomistilanteiden kautta.

Itseilmaisuus liittyy eri-ikäisten naisten ja miesten mahdollisuuksiin ilmaista itseään alkoholinkäytössä kulttuurisesti ymmärrettävällä ja hyväksyttävällä tavalla (Tigerstedt & Törrönen 2005). Goffmanin (1974) mukaan itseilmaisuus tarkoittaa ihmisten taipumusta antaa vaikutelmia itsestään ja esittää itsensä hyvässä valossa välttämättä nolatuksi tulemista. Näin itseilmaisuus liittyy siihen *miten ja millaisin motiivein itseä haluaa* ilmaista tilanteissa, joissa on tapana käyttää alkoholia. Juomisen lisääntymisen viime vuosikymmeninä on laajentanut ja muuttanut alkoholinkäyttöön liittyvän itseilmaisun alaa. Myös juomisen arkipäiväistyminen ja leviäminen uusiin käyttäjäryhmiin kuten nuoriin, naisiin ja ikäihmisiin sekä erilaisiin tilanteisiin on tarjonnut itseilmaisulle kasvavat mahdollisuudet. Naisten humalajuomisen lisääntyminen on esimerkiksi avannut naisten itseilmaisuun uusia ulottuvuuksia. Juomisella voidaan ilmaista esimerkiksi statusta, sosiaalisuuteen liittyviä tarpeita tai erottautumista muista. Tässä tutkimuksessa olen kiinnostunut nimenomaisesti siitä, kuinka haastateltavat ilmaisevat tietynlaista naiseutta ja mieheyttä. Eri-ikäiset naiset ja miehet voivat juomisellaan ilmaista esimerkiksi traditionaalista feminiinisyyttä tai keskiluokkaista maskuliinisuutta. Tiedyt juomisen itseilmaisun muodot ovat luultavasti eri tavoin mahdollisia miehille ja naisille tai eri ikäryhmien edustajille. Itseilmaisussa on siten kyse pitkälti siitä, mihin itsensä alkoholinkäytössä haluaa ja mihin itseä on mahdollista samastaa.

Toiseksi juomisen ympärille on kehittynyt paljon virallista ja epävirallista säätelyä (Tigerstedt & Törrönen 2005). Erityisen keskeistä tämän tutkimuksen kontekstissa on juomisen epävirallinen säätely, eli ne kulttuurisidonnaiset säännöt ja normit, jotka ympäröivät alkoholinkäyttöä ja viitoittavat toimijoita kulttuurisesti käypiin

alkoholinkäyttötapojen suuntaan (emt.). Juomiseen liittyvä säätely kertoo siitä, *mitä ja miten alkoholinkäytössä saa ja ei saa tehdä*. Tavallisesti juomiseen liittyvät normit ja odotukset ovat olleet naisten kohdalla miehiä tiukemmat, jopa siinä määrin, että on puhuttu juomisen kaksinaismoraalista (Bogren 2011; deVisser 2012; vrt. myös Paakkanen 1992). Erityisesti mediassa naisten juomista on paheksuttu ja esimerkiksi naisten humalajuomisen on katsottu vaarantavan feminiinisyyttä ja naisten reproduktiokykyä (Bogren 2011). Lisäksi naiset ja erityisesti vanhemmat naiset ovat suhtautuneet juomiseen paheksuvammin kuin miehet (ks. esim. Abrahamson 2012). Oletettavasti säätely on kuitenkin itseilmaisun tavoin monimuotoistunut. Eri ikäryhmien naiset ja miehet voivat lisäksi mieltää erilaiset alkoholinkäytön feminiiniset ja maskuliiniset piirteet hyväksyttäviksi, tavoitelluiksi ja sopiviksi. Kiinnittämällä huomiota säätelyn ulottuvuuteen käy selväksi, mikä tietyn ikäiselle naiselle tai miehelle on alkoholinkäytössä sopivaa ja sopimatonta.

Maskuliinisuutta ja feminiinisyyttä rakennetaan juomisessa myös juomistilanteiden näkökulmasta. Tilanteisuus viittaa juomatapojen konkretisoitumiseen sosiaalisissa tilanteissa (Tigerstedt & Törrönen 2005). Tällöin kyse on siitä *missä, kenen seurassa ja milloin juodaan*. Tämän tutkimuksen osalta kyse ei kuitenkaan ole vain juomista määrittelevistä tilannetekijöistä. Oleellisempaa on se, että sukupuolen tuottaminen ja ilmaisu tapahtuvat aina jossain konkreettisessa kontekstissa, joka mahdollistaa ja rajaa ilmaisua eri tavoin. Tämä tulee esiin, kun eri-ikäiset nais- ja miesryhmät neuvottelevat siitä, millaiset juomisen feminiiniset ja maskuliiniset piirteet ovat mahdollisia eri tilanteissa. Sama fyysinen tilanne, eli yksi ja sama ajankohta ja paikka, voi naisilla ja miehillä luoda puitteet lukuisille erilaisilla juomistilanteille (ks. Törrönen & Maunu 2006, 502) tai toimia eri tavoin feminiinisten ja maskuliinisten sukupuoliesitysten areenana. Sopivina pidetyt feminiiniseksi ja maskuliiniseksi mielletyt piirteet voivat myös vaihdella juomistilanteiden mukaan.

Keskeisin juomistilanne tämän tutkimuksen fokuksessa liittyy humalajuomiseen. Humalajuomisen tilanteet ovat tutkimuksessa etualalla, koska humalaa on pidetty yhtenä suomalaisen juomisen oleellisimmista aspekteista (ks. esim. Mustonen ym. 2001; Virtanen 1982) ja koska se on perinteisesti nähty merkittävänä alkoholinkäytön sukupuolieron sekä feminiinisuuden ja maskuliinisuuden ilmaisemisen kannalta (vrt. Mäkelä & Virtanen 1987). Naisten ja miesten suhde humalajuomisen tilanteisiin on mielletty erilaiseksi. Miesten humala on liitetty muun muassa totuttujen käyttäytymisnormien rajanylitykseen eli transgressioon (Falk & Sulkunen 1980), arjen sääntöjä nurinkääntävään karnevalistiseen juomiseen (Bahtin 2002; ks. myös Pietilä 2001) ja rankan alkoholinkäytön kyllästäämään herooiseen juomiseen (Partanen 1992). Naisten humalajuomisen tilanteet on sitä vastoin yhdistetty lähinnä ”time outiin” eli hetkelliseen vapautumiseen arjen velvollisuuksista (MacAndrew & Edgerton 1969) ja juomisen pysymiseen muiden elämänalueiden kanssa samalla sosiaalisuuden jatkumolla (ks. esim. Mäkelä & Virtanen 1987). Juomistilanteena naisten transgressiota ei siten ole mielletty yhtä vahvaksi irtiotoaksi kuin miesten. Tämä ker-

too siitä, että humalajuomisen tilanteet voivat yhdistyä eri tavoin osaksi maskuliinisenä ja feminiinisenä pidettyä toimintaa.

2.3 Tutkimuskysymykset

Tarkastelen sukupuolta edellä kerrotun mukaisesti relationaalisesta näkökulmasta, en vain tilanteisena performanssina vaan huomioimalla myös historiallisten ja rakenteellisten tekijöiden merkityksen juomiseen liittyvän feminiinisuuden ja maskuliinisuuden tuottamisessa.

Tarkastelen feminiinisuuden ja maskuliinisuuden rakentamista juomisessa edellä esiteltyjen ulottuvuuksien - itseilmaisun, juomistilanteiden ja juomisen säätelyn - kautta. Tämän perusteella teen päätelmiä eri-ikäisten nais- ja miesryhmien juomatavoista ja pyrin vastaamaan alussa esitettyyn kysymykseen, *ovatko naisten ja miesten juomatavat lähentyneet ja voiko naisten juomisen lisääntymistä tulkita siten, että naisten juominen on miehistynyt?*

Tarkastelen kysymystä analysoimalla:

Miten eri ikäryhmiä ja koulutusryhmiä edustavat naiset ja miehet keskustelevat erilaisista juomistilanteista ja erityisesti humalajuomisen tilanteista, juomisen itseilmaisusta, juomisen arvoista ja normeista sekä juomisen feminiinisistä ja maskuliinisista piirteistä. Lisäksi tarkastelen, millaisiin juomisen feminiinisiin ja maskuliinisiin piirteisiin eri-ikäiset naiset ja miehet samastuvat ja millaisista he erottuvat sekä millaisia feminiinisiä ja maskuliinisia juomatapoja he tämän perusteella tuottavat.

Käsittelen teemoja viidessä kotimaisissa ja kansainvälisissä lehdissä julkaistussa referee-artikkelissa. Vaikka kukin artikkeli keskittyy rajattuun kysymykseen, esitän kysymyksenasettelun tässä kohdin abstraktimmalla tasolla kokoamalla yhteen erilliset osatutkimukset. Yllä esitetyt analyysikysymykset jakautuvat artikkelikohtaisiksi teemoiksi seuraavalla tavalla: *Artikkelissa 1* tarkastelen nuorten naisten humalapuhetta ja vertaan, kuinka 20-vuotiaina haastatellut nuorinta ja toiseksi vanhinta ikäryhmää edustavat naiset käyttävät humalaa itseilmaisussaan nyt ja 20 vuotta sitten kerätyssä aineistossa. *Artikkelissa 2* analysoin eri-ikäisten naisryhmien juomiseen liittyviä asenteita, arvoja ja normeja. *Artikkelissa 3* tutkin eri-ikäisten suomalais- ja ruotsalaisnaisten juomisen feminiinisuuden liittämiä kulttuurisia mielikuvia. *Artikkelissa 4* selvitän, millaisia juomisen feminiinisiä ja maskuliinisia piirteitä eri-ikäiset naiset ja miehet tuovat esiin puhuessaan humalasta ja juomisen kontrollista. *Artikkelissa 5* pohdin, millaisiin juomisen maskuliinisuuksiin eri ikä- ja koulutusryhmiä edustavat miehet samastuvat ja millaisista he erottautuvat.

Tulkitsen relationaalisen sukupuoliteorian mukaisesti juomisen itseilmaisuuksiin, normeihin ja arvoihin sekä juomistilanteisiin liittyviä havaintoja suhteessa tiettyyn historialliseen aikaan, ikäryhmien elämää koskettaneisiin yhteiskunnallisiin muutok-

siin sekä tilastolliseen ja laadulliseen tietoon naisten ja miesten juomatavoista. Tämän pohjalta teen päätelmiä kulttuurisesti mahdollisista juomatavoista kiinnittämällä erityisesti huomiota siihen, ovatko naiset juomisen säätelyssä ja itseilmaisussa alkaneet muistuttaa miehiä. Eri ikäryhmien vertaaminen tekee mahdolliseksi jäljittää alkoholinkäytössä omaksuttujen kulttuurisesti käypien feminiinisten ja maskuliinisten piirteiden mahdollista muutosta ajassa; miten esimerkiksi toivottuna tai vältettävänä pidetyt juomisen feminiiniset piirteet ovat muuttunut verrattaessa vanhimman ja nuorimman ikäryhmän nuoruutta. Samoin tulee mahdolliseksi tarkastella tulkinto- ja feminiinisyyteen sopivan käyttäytymisen muuntumisesta iän suhteen; mikä on haluttua, toivottua ja vältettävää juomiskäyttäytymistä vanhemmille naisille ja mikä nuoremmille naisille.

Ennen kuin tiivistän väitöskirjan osa-artikkeleiden tulokset ja suhteutan niitä juomista ja sukupuolta koskevaan tutkimuskeskusteluun, esittelen tutkimuksessa käytetyt aineistot ja menetelmät.

3 Tutkimuksen aineistot ja menetelmät

3.1 Käytetyt aineistot

Väitöskirjani *pääaineisto koostuu vuosina 2007–2009 Suomessa kerätystä ja vuosina 2009–2011 Ruotsissa kerätystä ryhmähaastatteluaineistosta*. Aineistot on kerätty osana professori Jukka Törrösen johtamaa Suomen Akatemian rahoittamaa ”Juomisen kulttuurisen paikan muutos” -projektia. Projekti tutkii suomalaista juomiskulttuuria ja sen muutosta käyttämällä sekä kvalitatiivisia että kvantitatiivisia aineistoja.

Käytän tutkimuksessa 16:ta Suomessa ja 19:ää Ruotsissa kerättyä ryhmähaastattelua (taulukko 2). Suomessa ryhmäkeskusteluihin osallistui yhteensä 87 henkilöä (52 naista ja 35 miestä) ja Ruotsissa 106 henkilöä (62 naista ja 44 miestä). Aineistot sisältävät korkeammin koulutettujen (akateeminen koulutus) ja vähemmän koulutettujen (ammatillinen opistotason koulutus) nais- ja miesryhmien haastattelut neljästä eri ikäryhmästä (1943–1950, 1959–1966, 1975–1982 ja 1983–1990 syntyneet). Korkeammin koulutetut naiset ja miehet ovat ammatiltaan opettajia ja nuorimman ikäryhmän kohdalla opettajiksi opiskelevia. Haastateltavat valittiin tältä ammattialalta edustamaan tyypillistä keskiluokkaista ammattia. Heidän oletettiin olevan työnsä puolesta avoimia uusille feminiinisille ja maskuliinisille suuntauksille ja virtauksille. Vähemmän koulutetuista ryhmistä naiset ovat perus- ja lähihoitajia tai alalle opiskelevia (nuorin ikäryhmä) ja miehet rakennusmiehiä ja sekatyöläisiä. Kyseisten alojen katsottiin edustavan perinteisiä feminiinisiä ja maskuliinisia työväenammattia.

Vaikka aineiston analyysissä pyritään huomioimaan mahdolliset puhetapojen erot myös eri koulutustaustaisissa ryhmissä, ei koulutustasoa tulkita tutkimuksessa suorana luokan osoittimena. Tästä syystä tutkimuksen taustoituksessa luokkateoreettinen kirjallisuus jätetään tietoisesti sukupuolinäkökulman varjoon. Tästä huolimatta haastateltavien ammattialojen mahdollinen vaikutus on otettava huomioon saatujen tulosten osalta. ”Työväenluokkaisiksi” tulkitut hoito- ja rakennusalan ammatit ovat vahvasti sukupuolen mukaan eriytyneitä. ”Keskiluokkaisuutta” edustaa aineistonkeruussa sen sijaan vain opettajien ammattikunta, joka on perinteisesti mielletty feminiiniseksi alaksi. Tämän valossa voi pohtia, olisivatko korkeammin koulutetut miehet esittäneet maskuliinisuuttaan erilailla, jos haastateltavat olisivat miesopettajien sijaan olleet toisen keskiluokkaisen ammattikunnan edustajia kuten insinöörejä tai lakimiehiä. Vastaavasti voi kysyä, olisivatko esimerkiksi vähemmän koulutetut miehet tuottaneet maskuliinisuutta analyysissä havaittujen periaatteiden varassa, jos miesryhmät olisi rekrytoitu toiselta ammattialalta.

Haastattelut suoritettiin yhtä poikkeusta lukuun ottamatta (ks. taulukko 2, haastattelu 7) sukupuolenmukaisissa ryhmissä, koska tutkimusta motivoi kysymys juomisen lähentymisestä sukupuolten välillä. Sekaryhmissä toteutetut haastattelut olisivat hämärtäneet sukupuolia yhdistävien ja erottelevien piirteiden tarkastelua.

Koska sukupuolen katsotaan rakentuvan tiettyssä historiallisessa ajassa (Connell 2012), aineistonkeruussa ikäryhmien valinnan taustalla vaikutti Karl Mannheimin (1952/1928) klassinen sukupolven käsite, joka sisältää kaksi puolta. ”*Generational site*” viittaa kohorttiaspektiin. Samaan aikaan syntyneiden ja samalla alueella eläneiden ihmisten oletetaan kokeneen nuoruusvuosiensa ”otollisessa iässä” samoja historiallisia tapahtumia. ”*Generational actuality*” viittaa puolestaan kollektiivisiin orientaatioihin ja tulkintahorisontteihin, jotka yhdistävät näitä ihmisiä heidän tarkastellessaan ja järjestäessään kokemuksiaan (Corsten 1999; Virtanen 2001). Haastatteluryhmät edustavat neljää eri vuosikymmeninä nuoruuttaan elänyttä ikäryhmää, jotka ovat kokeneet samanaikaisia suomalaisen yhteiskunnan sosioekonomiseen kehittymiseen sekä juomiskulttuuriin ja alkoholipolitiikan muutoksiin liittyviä tapahtumia. Koska samojen historiallisten tapahtumien kokeminen ei kuitenkaan vielä luo yhteisiä tulkintahorisontteja, on kiinnostavaa selvittää, erottuuko eri-ikäisissä nais- ja miesryhmissä alkoholinkäytön sukupolvikokemuksiksi tulkittavissa olevia yhteisiä jäsennystapoja.

Taulukko 2. Ryhmähaastatteluaineisto

Suomi

Korkeampi koulutus	Sukupuoli	Ikä	Osallistujamäärä
Haast. 1	N	18-20	5
Haast. 2	N	25-30	5
Haast. 3	N	35-40	5
Haast. 4	N	50-60	8
Haast. 5	M	18-20	5
Haast. 6	M	25-30	3
Haast. 7	M+N	35-40	5
Haast. 8	M	50-60	4

Alempi koulutus	Sukupuoli	Ikä	Osallistujamäärä
Haast. 9	N	18-20	8
Haast. 10	N	25-30	5
Haast. 11	N	50	5
Haast. 12	N	60	9
Haast. 13	M	18-20	5
Haast. 14	M	25-30	3
Haast. 15	M	35-40	5
Haast. 16	M	50-60	7

Ruotsi

Korkeampi koulutus	Sukupuoli	Ikä	Osallistujamäärä
Haast. 17	N	18-20	7
Haast. 18	N	25-30	6
Haast. 19	N	35-40	8
Haast. 20	N	50-60	5
Haast. 21	N	50-65	6
Haast. 22	M	18-20	6
Haast. 23	M	25-30	5
Haast. 24	M	35-40	4
Haast. 25	M	50-60	4

Alempi koulutus	Sukupuoli	Ikä	Osallistujamäärä
Haast. 26	N	18-20	8
Haast. 27	N	25	6
Haast. 28	N	35-45	6
Haast. 29	N	50-60	5
Haast. 30	N	50-65	5
Haast. 31	M	20-30	5
Haast. 32	M	30-45	5
Haast. 33	M	50	5
Haast. 34	M	50-60	5
Haast. 35	M	60-65	5

Haastatteluryhmät muodostuivat luonnollisista ryhmistä, joissa osallistujat tunsivat toisensa jo entuudestaan. Minulla oli suomalaisten haastatteluryhmien kokoamisessa keskeinen rooli. Olin vastuussa aineiston keruusta ja haastateltujen rekrytoinnista. Sain kustakin ikäryhmästä satojen henkilöiden yhteystiedot ammattiliittojen, työpaikkojen ja koulujen kautta. Valitsin tästä suuresta joukosta syntymävuoden, sukupuolen ja asuinpaikan perusteella useita satoja henkilöitä, joille lähetin kirjeen meilläni olevasta aineistonkeruusta. Tämän jälkeen kysyin puhelimitse heidän halukkuuttaan osallistua tutkimukseen ja kerätä haastatteluryhmään muita osallistujia samalla alalla työskentelevistä ja saman koulutuksen saaneista kollegoistaan. Tässä prosessissa suuri osa kirjeen saaneista henkilöistä kieltäytyi osallistumasta. Siksi 87 suomalaisen rekrytointi edellytti kontaktin ottoa lähes kolmeensataan henkilöön. Aineistonkeruu oli kaikkiaan haasteellista, sillä osallistujien löytämisen lisäksi jo

yksin useiden ihmisten saaminen määrättyyn aikaan samaan paikkaan vaati monia yhteydenottoja ja motivointia. Yleisesti miesryhmien, ja erityisesti vähemmän koulutettujen miesryhmien, rekrytointi tuotti eniten vaikeuksia. Naiset sitä vastoin olivat halukkaampia osallistumaan tutkimukseen. Koska osallistujille oli mahdollista antaa vaivanpalkaksi vain elokuvalippu, tutkimukseen osallistuminen oli haastateltavien oman mielenkiinnon ja viitseliäisyyden varassa.

Haastattelut järjestettiin Suomessa THL:n (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, entinen Stakes) kokoustiloissa, haastateltavien opiskelupaikoilla tai haastateltavan ryhmän työpaikalla Helsingissä ja lähialueilla. Ruotsissa haastattelut järjestettiin haastateltavien työ- tai opiskelupaikoilla Tukholman alueella. Haastattelut olivat rentohenkisiä keskustelutilaisuuksia, jossa tarjoiltiin kahvia, virvokkeita ja pientä syötävää. Tilanteisiin osallistui kummassakin maassa kaksi tutkijaa, joista toinen ohjasi ryhmäkeskustelua haluttuihin teemoihin ja toinen (allekirjoittanut) huolehti haastatteluiden nauhoituksesta ja videoinnista. Haastattelut kestivät 50 minuutista kahteen tuntiin. Suomalaisen aineiston litteroinnista vastasi allekirjoittanut.

Haastattelurunko oli identtinen kummassakin maassa, ja se koostui osallistujien juomatapoja ja niiden muutoksia koskevista kysymyksistä muodostaen ajallisen jatkumon lapsuudenkokemuksista nykyhetkeen (liite 1). Kysymykset käsittelivät haastateltavien lapsuusajan alkoholimuistoja, nykyisiä juomatapoja ja juomatapojen muutosta elämänsä aikana. Vanhemmissa ikäryhmissä lapsuuden ja nuoruuden kokemukset perustuivat retrospektiiviseen muisteluun, jossa mennyttä rekonstruoiitiin haastattelutilanteessa läsnä olevaksi. Lisäksi haastatteluissa käytettiin virikekuvia (liite 2), joiden valintaan osallistuivat ”Juomisen kulttuurisen paikan muutos” -projektin johtajan Jukka Törrösen, Christoffer Tigerstedtin ja itseni lisäksi projektin italialaiset ja ruotsalaiset kollegat. Suurin osa käytetyistä kuvista on poimittu internetistä julkisesti saatavilla olevasta kuvamateriaalista, joten ne ovat kollektiivisia anonyymia aineistoa. Osa kuvista on kuvattu digikameralla suomalaisista naistenlehdistä, ja tässä prosessissa mainoskuvista on tullut kulttuurintutkimuksellista materiaalia (kuvat nro 9, 10 ja 14).

Virikekuvat esittivät tilanteita kahdeksasta eri juomistilannekategoriasta: ruokajuomisesta, istuskelusta, massatapahtumiin liittyvästä juomisesta, puistopiknikistä, yksinjuomisesta, bilettämisestä, rankasta juomisesta ja ongelmajuomisesta. Suomessa virikekuvia oli 16 ja Ruotsissa 15 (kuvaa nro 13 ei käytetty Ruotsissa). Kuvien yhteydessä haastateltaville esitettiin kolme kysymystä: 1) Mitä kuvassa tapahtuu? 2) Onko tilanne tuttu? ja 3) Kuinka tilanne jatkuu? Kuvat motivoivat haastateltavia keskustelemaan eri juomistilanteista ja vertaamaan kuvien esittämiä tilanteita haastateltavien omiin kokemuksiin.

Suomen ja Ruotsin ryhmähaastatteluaineistojen lisäksi käytän tutkimuksessa vuosina 1985 ja 2005 kerättyjä nuorten juomatapoja käsitteleviä haastatteluaineistoja. Ensimmäinen näistä aineistokokonaisuuksista on vuonna 1985 kerätty Klaus Mäkelän ja Matti Virtasen (1987) raportoima 26:sta haastattelusta (13 naista, 13 miestä) koostuva yksilöhaastatteluaineisto, joka käsittelee kauppaoppilaiden juoma-

tapoja (ks. taulukko 3). Vaikka Mäkelä ja Virtanen eivät eritele suoraan haastattemiensa nuorten luokkataustaa, he otaksuvat haastateltujen sijoittuvan työelämässä tietotyön alueelle, täsmällisemmin sen hierarkian keskivaiheille ja tulkitsevat siten haastateltavien kuuluvan keskiluokkaan edustaen ”kulttuurisesti nousevia moderneja” (Mäkelä & Virtanen 1987). Haastateltavat ovat kahden keskisuuren kaupungin kauppaoppilaitoksen opiskelijoita ja iältään pääosin 20–25-vuotiaita, vanhin on 28-vuotias. Näin haastateltavien ikäjakauma on lähellä tämän tutkimuksen nuorinta ikäryhmää. Haastattelut on suoritettu joko kauppaoppilaitoksen tiloissa tai tavallisemmin haastateltavan kotona. Haastattelut ovat kestoltaan 45 minuuttia ja ne on nauhoitettu ja litteroitu. Haastattelurunko koostuu neljästä kysymyksestä, jotka käsittelevät onnistunutta ja epäonnistunutta juomistilannetta, elämän parasta humalaa ja kuvitteellista ihannehumalaa.

Toinen nuorten juomatapoja käsittelevä aineistokokonaisuus on vuonna 2005 Paikallinen alkoholipolitiikka -projektissa kerätty ryhmähaastatteluaineisto, joka sisältää seitsemän Hämeenlinnan seudulla tehtyä 17–23-vuotiaiden ryhmäkeskustelua (ks. taulukko 3). Samoin kuin edellisen aineiston, myös tämän aineiston haastateltavat vastaavat iältään tutkimuksen nuorinta ikäryhmää. Haastattelut on tehty sukupuolen osalta sekaryhmissä, joissa kussakin on ollut 5–8 osallistujaa. Käytän aineistosta omassa tutkimuksessani kuitenkin vain nuorten naisten tuottamaa materiaalia. Haastattelyryhmät on muodostettu luonnollisista ryhmistä siten, että kuhunkin ryhmään osallistuvat ovat tunteneet toisensa. Kussakin ryhmässä haastateltavat ovat lukiossa, ammattioppilaitoksissa ja ammattikorkeakouluissa opiskelevia tai sieltä valmistuneita nuoria. Näin ryhmät edustavat pääosin ammatillista tai lukiopohjaista koulutustaustaa. Edellisen aineiston yksilöhaastatteluista poiketen nuoret ovat ryhmähaastattelutilanteessa keskustelleet keskenään tietyistä annetuista teemoista tutkijan ohjeistamana. Teemat käsittelevät onnistuneita ja tavanomaisia juomistilanteita sekä humalan roolia onnistuneissa juomiskokemuksissa. Haastattelut kestävät 50 minuutista puoleentoista tuntiin. Haastattelut on videoitu, nauhoitettu ja litteroitu.

Olen käyttänyt näitä kahta edellä kuvattua nuorten juomatapoihin keskittyvää aineistokokonaisuutta rinnan Suomessa vuosina 2007–2009 kerätyn ryhmähaastatteluaineiston nuorimman ikäryhmän eli 18–25-vuotiaiden tuottaman materiaalin kanssa tarkastellessani nuorten naisten humalapuhetta ja sen ajallista muutosta (artikkeli 1). Kolmen hieman eri tavoin kerätyn haastatteluaineiston (ryhmä- ja yksilöhaastattelut, seka- ja sukupuolispesifit ryhmät) vertailtavuutta perustelee haastateltavien samankäisyys ja täysin yhtenäinen kysymyspatteristo. Tulosten tulkintaa ja vertailun ehtoja on pohdittu tarkemmin kyseisessä artikkelissa. Esimerkiksi sekaryhmässä toteutuissa haastatteluissa tyttöjen juomispuheen voisi olettaa olevan rohkeampaa kuin tyttöryhmässä. Tyttöjen puhe ei vuoden 2005 sekaryhminä kerätystä aineistosta kuitenkaan näyttänyt eroavan vuoden 2007 aineistosta, joka sekaryhmien sijaan kerättiin sukupuolenmukaisissa ryhmissä.

Taulukko 3: Nuorten juomatapoja koskevat haastatteluaineistot

Yksilöhaastatteluaineisto (v. 1985)

Haastattelut	Sukupuoli	Ikä	Haastattelujen määrä
haast. 1-13	nainen	20-25/(28)	13
haast. 14-26	mies	20-25/(28)	13

Ryhmähaastatteluaineisto (v. 2005)

Haastattelut	Sukupuoli	Ikä	Osallistujamäärä
haast. 1	nainen + mies	18-22	8
haast. 2	nainen + mies	18-22	10
haast. 3	nainen + mies	18-21	10
haast. 4	nainen + mies	18-19	6
haast. 5	nainen + mies	19-21	8
haast. 6	nainen + mies	18-23	11
haast. 7	nainen + mies	17-21	7

Tarkempi artikkelikohtainen aineistojen käyttö selviää taulukosta 4.

Taulukko 4: Artikkelikohtainen aineistojen käyttö

Artikkeli	Teema	Käytetyt aineistot
Artikkeli 1	Nuorinta ikäryhmää edustavien naisten humalapuheen vertailu 20 vuoden aikajänteellä	<p>a) Vuonna 1985 kerätty yksilöhaastatteluaineisto nuorten kauppaoppilaiden juomatavoista/ 20–25-v. naisten haastattelut</p> <p>b) Vuonna 2005 kerätty nuorten juomatapoja koskeva ryhmähaastatteluaineisto/ 18–23-v. haastattelut</p> <p>c) Vuosina 2007–2009 kerätyn Suomen ryhmähaastatteluaineiston nuorin ikäryhmä/ 18–20-v. naisryhmien haastattelut</p>
Artikkeli 2	Kolmen eri-ikäisen naisryhmän juomiseen liittämien asenteiden, arvojen ja normien tarkastelu	Vuosina 2007–2009 kerätty Suomen ryhmähaastatteluaineisto/ naisryhmien haastattelut kolmesta vanhimmasta ikäryhmästä
Artikkeli 3	Eri-ikäisten suomalais- ja ruotsalaisnaisten juomisen feminiinisyyteen liittämien mielikuvien tarkastelu	Vuosina 2007–2009 kerätty Suomen ryhmähaastatteluaineisto ja vastaava vuosina 2009–2011 kerätty Ruotsin ryhmähaastatteluaineisto/ naisryhmien haastattelut neljästä ikäryhmästä
Artikkeli 4	Eri-ikäisten nais- ja miesryhmien humalapuheen vertailu	Vuosina 2007–2009 kerätty Suomen ryhmähaastatteluaineisto/ nais- ja miesryhmien haastattelut neljästä ikäryhmästä
Artikkeli 5	Eri ikäryhmiä ja koulutusryhmiä edustavien miesten juomiseen liittyvän maskuliinisuuden tarkastelu	Vuosina 2007–2009 kerätty Suomen ryhmähaastatteluaineisto/ miesryhmien haastattelut neljästä ikäryhmästä

Kuten taulukosta 4 käy ilmi, nuorten naisten humalapuhetta vertailevassa artikkelissa 1 hyödynnän kolmea edellä kuvattua nuorinta ikäryhmää koskevaa haastatteluaineistoa. Kolmea eri ikäryhmää edustavien naisten juomiseen liittämiä asenteita, arvoja ja normeja vertailevassa artikkelissa 2 käytän Suomen ryhmähaastatteluaineistoa. Eri-ikäisten naisten juomisen feminiinisyyteen liittämiä mielikuvia tutkivassa artikkelissa 3 käytän Suomen ryhmähaastatteluaineiston lisäksi myös Ruotsissa kerättyä vastaavaa aineistoa. Naisten ja miesten juomispuhetta vertaavassa artikkelissa 4 ja juomiseen liittyviä maskuliinisuuksia tarkastelevassa artikkelissa 5 käytän Suomen ryhmähaastatteluaineistoa.

3.2 Tutkimusmenetelmät, aineiston tulkinta ja sen analyysi

3.2.1 Ryhmähaastattelu menetelmänä

Ryhmähaastattelun valintaa tutkimusmenetelmänä perusteli tavoite saada tietoa siitä, millaisin kulttuurisesti sopiviksi tunnistetuin tavoin eri ikäryhmien naiset ja miehet esittävät itseään alkoholinkäytössä ja millaisiin juomisen feminiinisinä ja maskuliinisina pidettyihin piirteisiin he samastuvat ja millaiset he kokevat vieraina. Ryhmähaastattelun avulla voikin koota materiaalia siitä, miten ryhmä kollektiivisesti neuvottelee tutkittavasta ilmiöstä ja millaisen yhteisesti jaetun ymmärryksen se siitä muotoilee (Demant & Törrönen 2011). Muodostaessaan kollektiivista käsitystä esimerkiksi feminiiniseksi ja maskuliiniseksi mielletystä juomiskäyttäytymisestä ryhmän jäsenet hyödyntävät omia kokemuksiaan ja lainaavat laajempia median esille nostamia ja kierrättämiä yhteiskunnallisia diskursseja ja kulttuurisia mielikuvia. Näin ryhmän vuorovaikutuksessa piirtyy esiin se, miten tietty ilmiö tunnistetaan ryhmän keskuudessa ja muotoillaan ryhmän jakamaksi tai kiistämäksi kollektiiviseksi totuudeksi (Demant 2008). Näin juomiseen liittyviä sukupuoliesityksiä käsitellään tutkimuksessa feminiinisuuden ja maskuliinisuuden kulttuurisina jäsennyksinä, joissa kiteytyvät tarjolla olevat mielikuvat ja omat määrittelyt siitä, mikä on kulloinkin sopivaa ja tarkoituksenmukaista feminiinistä ja maskuliinista toimintaa (vrt. Korvajärvi 2010, 193).

Menetelmän vahvuudeksi voikin lukea, että kollektiivinen neuvottelu tutkittavasta ilmiöstä lisää tulkintojen luotettavuutta. Ryhmäkeskustelussa eri jäsennyksiä testataan ja kulttuurisesti vahvat luokitukset tulevat ryhmäläisten hyväksynnän myötä vahvistetuiksi. Vastaavasti vaarana on yksilöllisten ilmaisujen peittyminen ja tulkintojen yhdistymättömyys haastateltavien elettyihin kokemuksiin. Koska keskustelutilanteessa itseä peilataan suhteessa muihin läsnäolijoihin, menetelmä tekee näkyväksi ryhmissä omaksuttuja kulttuurisesti hyväksytyjä juomisesta puhumisen ja itsen esittämisen tapoja. Ryhmässä keskustellaan tavalla, jota juomiseen liittyvässä itseilmaisussa ja sukupuoliesityksissä pidetään arvokkaana ja tavoittelemisen arvoisena

(ks. Maunu 2012, 59–69). Ryhmän keskustelussa nousee siten esiin se, millaisena ihmisenä haastateltavat haluavat itsensä esittää (emt.). Näin ryhmätilanne todennäköisesti ohjaa puhetta ryhmän arvostuksien mukaiseen ja kulttuurisesti käypään suuntaan. Se ei ole haitta silloin, kun kiinnostuksen kohteena ovat kysymykset siitä, miten feminiinisyttä ja maskuliinisuutta juomisessa rakennetaan ja millaisia juomisen feminiinisiä ja maskuliinisia piirteitä eri-ikäiset naiset ja miehet ottavat omakseen. Tämä kertoo samalla niistä juomisen feminiinisistä ja maskuliinisista sukupuoliesityksistä, jotka koetaan kulttuurisesti mahdollisina.

3.2.2 Kysymykset ja virikekuvat osana haastattelua

Kuten jo edellisessä luvussa mainittiin, ryhmähaastattelut toteutettiin hyödyntämällä protokollaa, jossa esitettiin kysymyksiä kolmesta eri osa-alueesta ja jossa näytettiin virikekuvia erilaisista juomistilanteista (ks. liite 1).

Haastattelukysymysten tuottamasta materiaalista käytin analyyseissä etupäässä haastateltujen nykyisiä juomatapoja käsittelevää osiota (ks. liite 1, osa B). Erityisesti kysymykset onnistuneista ja epäonnistuneista juomistilanteista ja humalan roolista näissä tilanteissa toivat aineksia nuorten naisten humalasuhteen muutosten (artikkeli 1) sekä naisten ja miesten humalapuheen (artikkeli 4) tarkasteluun. Haastattelurunko ja virikekuvien käyttö osoittautui toimivaksi, joskin aikaa vieväksi yhdistelmäksi. Jotkut haastattelut venyivät pidemmiksi (yli 2 tuntia), ja ajanpuutteen vuoksi juomatapojen muutoksia elämäntilanteissa kartoittaneen osion viimeiset kysymykset tulivat joissakin haastatteluissa puutteellisesti läpikäytyiksi. Koska tämä materiaali jäi kysymyksenasetteluni ulkopuolelle, paikoittainen haastattelujen vertailukelvottomuus juomiskulttuurin yleisiä muutoksia käsittelevien kysymysten osalta ei vaikuttanut tehtyihin analyyseihin.

Ryhmäkeskusteluissa apuna käytetyt virikekuvat toimivat yhtäältä tukena esitteille kysymyksille ja toisaalta muodostivat itsenäisen ja rikkaan analyysissa hyödynnettävän kokonaisuuden. Virikekuvat motivoivat osallistujia keskustelemaan tutkittavista teemoista ja auttoivat haastateltavia refleктоimaan kuvien esittämiä tilanteita omaan kokemusmaailmaansa.

Kuvat voivat toimia haastatteluissa johtolankoina, pienoismaailmoina tai provosoijina (Törrönen 2001). *Johtolankana* virike motivoi haastateltavia yhdistämään kuvan esittämän tilanteen osaksi laajempaa tapahtumaketjua, *pienoismaailmana* se kuvastaa haastateltavien omia juomatapoja esitetyssä tilanteessa ja *provosoijana* se kyseenalaistaa haastateltavien omaksumia tilanteeseen liittyviä totunnaisia käsityksiä (emt.). Erot kuvan saamissa rooleissa tuovat esiin tilanteeseen liittyviä arvoja ja normeja. Esimerkiksi pienoismaailmaksi tulkittu kuva rohkaisi haastateltavia vertaamaan omia käsityksiään ja kokemuksiaan kuvien representoimaan maailmaan ja toi esiin haastateltavien tilanteeseen liittämiä arvoja ja normeja sekä niitä tapoja,

joilla niistä eri ryhmissä neuvotellaan. Provosoijana tulkittu kuva puolestaan kyseenalaisti tutkittuun ilmiöön liittyviä kulttuurisia konventioita ja käytäntöjä ja toi siten esiin siihen liittyvien arvojen, normien ja ihanteiden rajoja ja reuna-alueita. Johtolankana tulkittu kuva motivoi haastateltavia liittämään sen uusiin yhteyksiin ja toi näin esiin kulttuurisesti mahdollisina pidettyjä tilanteita ja niissä vallitsevia normeja. (Törrönen 2001.) Kuvien sisältö ei yksinään määritä sitä, missä roolissa niitä haastatteluryhmissä tulkitaan. Kuvien asema määräytyy niiden herättämästä keskustelusta ja haastateltavien asennoitumisesta näytettyihin kuviin.

Väitöskirjani artikkeleista kolme perustuu virikekuvien analyysiin (artikkelit 2, 3, 5). Kahdessa muussa artikkelissa (artikkelit 1, 4) analysoin haastattelukysymysten tuottamaa materiaalia. Aluksi olin skeptinen virikekuvien käyttöä kohtaan, sillä epäroin saiskinko niiden kautta vastauksia esittämiini kysymyksiin. Materiaaliin tutustuminen osoitti epärointini turhaksi. Kuvien tuottama materiaali oli kaikkiaan rikasta ja sitä oli mahdollista hyödyntää erilaisiin kysymyksenasetteluihin. Tätä todistavat myös useat muut virikemateriaalia aineistonkeruussa hyödyntäneet tutkimukset (esim. Demant & Törrönen 2011; Sulkunen & Törrönen 1997).

Aloitin materiaaliin tutustumisen ja artikkelikohtaiset analyysit koko aineiston perusteellisella läpiluvulla pitäen mielessä sitä, mitkä esitetyistä kysymyksistä ja virikekuvista virittivät parhaiten keskustelua kulloinkin tutkimuskohteena olevasta teemasta. Tämän prosessin tuloksena valitsin artikkelikohtaisen tutkimuskysymyksen kannalta tarkoituksenmukaiset aineistokohdat tarkempaan analyysiin. Käytin analyyseissä seitsemää virikekuvaa (kuvat 1, 7, 8, 9, 12, 13, 14, ks. liite 2), jotka motivoivat haastateltavia keskustelemaan erityisesti hillitystä juomisesta ja rankasta humalajuomisesta (kuvat 1, 7, 8), naisten ja miesten perinteisistä alkoholinkäytön sukupuolijaoista ja -rooleista (kuvat 8, 9) sekä naisten juhlinnasta ja juomisesta (kuvat 12, 13, 14). Kyseiset kuvat tuottivat tutkimuskysymyksiini nähden runsaimman materiaalin. Kuvien valintaa perusteli myös pyrkimys saada selkoa sukupuoliryhmien mahdollisista sisäisistä eroista. Valitut kuvat nostivat esiin kuvatulkinntojen eroja myös sukupuoliryhmien sisällä, toisin kuin esimerkiksi ruokajuomista esittävät kuvat (5 ja 6), joita tulkittiin kaikissa ryhmissä varsin yhtenäisten jäsenysten varassa.

Valittujen kuvien vaikutusta tehtyihin havaintoihin on syytä pohtia. Kuvat esittävät pääosin nais- ja miesrepresentaatiot perinteisissä ”rooleissaan”. Varsinaisesti vain yksi kuva kääntää perinteisen alkoholinkäytön sukupuolijaon ylösalaisin esittämällä naisen sohvalla alkoholia juomassa ja miehen kotitöiden parissa (kuva 9). Kuva tuotti eri-ikäisissä ja koulutustaustaisissa nais- ja miesryhmissä herkullista puhetta. Kuvat olisi kuitenkin voitu valita myös toisin. Jälkikäteen voi todeta, että tulosten arvioimiseksi kuva rankasti juovista naisista olisi ollut eduksi. Se olisi varmistanut tehtyjä havaintoja eri-ikäisten naisryhmien humalaan suhtautumisen eroista ja täsmentänyt edelleen humalan ja feminiinisyyden rajoja, vaikka erot näkyivät selvästi myös naisten keskinäistä juhlintaa esittävissä kuvatulkinnoissa (kuva 14).

Kaikkiaan virikekuvia olisi voinut olla vähemmän. Osassa haastatteluista 16 kuvan tulkittamisessa näkyi väsymystä loppua kohti. Kokonaisuudessaan virikekuvien

käyttö oli kuitenkin hyvä ja perusteltu menetelmä haastattelukysymysten ohella. Kuvat tuottivat rikasta materiaalia ja herättivät nopeita assosiaatioita tuoden esiin tilanteisiin yhdistettyjä kulttuurisia mielikuvia. Osa ryhmistä (naisryhmät miesryhmiä useammin) jäi keskustelemaan kuvista pidempään, kun taas osa ryhmistä (etenkin vähemmän koulutetut miesryhmät) keskustelivat niistä lyhyt sanaisemmin.

Virikekuvien käytön osalta on lopuksi huomioitava, että visuaalisen materiaalin lukutavat voivat vaihdella eri-ikäisissä naisryhmissä. Esimerkiksi kuvaa, joka esittää rankasti juovia miehiä (ks. liite 2, kuva 7), tuntuivat kaikenikäiset naisryhmät tulkitsevan todellisuuden realistisena representaationa, kun taas kuvaa, joka kääntää perinteiset sukupuoliroolit ylösalaisin (liite 2, kuva 9) lähestyttiin erilaisin lukutavoin. Vanhimman ikäryhmän naiset näyttivät tulkitsevan sitä realistisesti, etsien kuvasta merkityksiä, jotka ovat yhteneviä todellisuuden kanssa ja jossa kuvan tilanne samaistetaan todellisuuteen. Nuoremmissa ikäryhmissä kuvaa 9 tulkittiin taas vahvemmin metaforisesti, leikkimielisellä asenteella, jolloin sitä ei tarkasteltu yhtä vakavasti ulkoisen todellisuuden heijastuksena. Kuvien lukutavalla voi olla vaikutuksia siihen, miten juomisen suhde feminiinisyyteen ymmärretään ja kuinka sitä ilmaistaan (ks. myös Simonen 2013; Simonen ym. 2013). Toisaalta visuaalista materiaalia hyödyntävän menetelmän nimenomainen tarkoitus on rohkaista haastateltavia ilmaisemaan kulttuurisen mielikuvituksensa kohteet, edellytykset ja rajat. Tästä näkökulmasta katsottuna lukutapojen vaihtelu ei muodosta ongelmaa. Se pikemminkin osaltaan selittää, miksi naisten käsitykset juomisen feminiinisistä sukupuoliesityksistä voivat rakentua erilaisiksi. Samalla kuvien lukutapaerot ilmentävät, millainen naisen juomista koskeva puhe on kullekin ryhmälle tyypillistä, luontevaa ja sopivaa.

3.2.3 Analyysitapa ja analyysi prosessina

Olen esitellyt analyysitavan jokaisessa artikkelissa erikseen, joten tässä yhteenvedossa kuvaan analyysistrategiat vain yleisellä tasolla. Analyysiprosessi on alkanut kussakin artikkelissa aineiston perusteellisella läpiluvulla ja käsittelyllä sekä aineistokorpuksen rajaamisella artikkelikohtaiseen kysymyksenasetteluun nähden mielekkäällä tavalla. Tiivistetysti voi todeta, että olen analysoinut aineistoja käyttämällä kolmenlaisia menetelmällisiä ratkaisuja. Olen ensinnäkin tehnyt eksplisiittistä sisällyönanalyysia, jossa olen lähilukenu aineistoa kunkin artikkelin tutkimuskysymyksen nähden mielekkäällä tavalla. Toinen menetelmällinen ratkaisu koskee erontekojen ja samastumisen analysointia. Olen tarkastellut useassa artikkelissa (artikkelit 1, 2, 4, 5) haastattelukysymysten ja virikekuvien tuottamaa materiaalia kiinnittämällä huomiota siihen, minkälaisiin juomisesta puhumisen tapoihin, juomisen merkityksiin ja kokemuksiin, juomistilanteisiin sekä juomisen sukupuolirepresentaatioihin haastateltavat *samastuvat* ja minkälaisista *erottautuvat* - tosin artikkelikohtaisesti

hieman toisistaan poikkeavilla tavoilla. Kolmas menetelmällinen lähestymistapa on semioottinen. Se koskee väitöskirjani kolmatta artikkelia, jossa analyysitapa on muita artikkeleita hienosyisempi ja käsittää samastumisen ja erottautumisen ohella myös tilanteen määrittelyn ja tapahtumakulun kategorisoinnin (ks. artikkeli 3). Osassa artikkeleista olen hyödyntänyt Atlas.ti -ohjelmaa lähinnä aineiston käsitteilyssä ja järjestelyssä, en hienosyisessä koodaamisessa.

Tehtyihin analyysihin sisältyvät tietyt laadullisille tutkimuksille luonteenomaiset varaukset. Koska analyysit perustuvat rajattuun ja pieneen aineistoon, niiden yleistettävyyden ala on rajallinen. Analyysit eivät myöskään kata koko Suomea, sillä kaikki aineistot on kerätty Etelä- ja Keski-Suomen alueilta, jolloin muu suomi jää alueellisesti tutkimuksen ulkopuolelle (ks. Orjasniemi 2005 koskien Pohjois-Suomea). Yleistettävyyteen liittyen on ylipäänsä todettava, että tilastolliselle tutkimukselle luonteenomaisen yleistettävyyden sijaan laadullisen tutkimuksen tarkoituksena on ymmärtää tarkasteltua teemaa sekä tuottaa luokitteluja, käsitteellisiä välineitä ja selityksiä erilaisille ilmiöille (vrt. Alasuutari, 1994).

Seuraavaksi siirryn esittelemään tutkimustuloksiani. Olen ryhmitellyt viiden artikkelin päätulokset kahden pääteeman alle. Ensimmäiseksi pohdin kysymystä naisten ja miesten juomatapojen lähentymisestä sekä oletusta naisten juomisen miehitymisestä. Käsittelen tässä yhteydessä nuoria naisia ja humalaa (artikkeli 1) sekä erikäisten naisryhmien omaksumia juomisen feminiinisiä ja maskuliinisia piirteitä (artikkelit 2 & 3). Toisena teemana käsittelen eri koulutusryhmiä edustavien miesten alkoholisuhdetta ja juomisen maskuliinisuuksia (artikkelit 4 & 5).

4 Tutkimustulokset

4.1 Kysymys naisten juomisen miehistymisestä

4.1.1 Humala osaksi nuorten naisten itseilmaisua

Koska ajatus naisten ja miesten juomisen samankaltaistumisesta yhdistetään erityisesti naisten humalajuomisen omaksumiseen, pureuduin ensin nuorten suomalais-naisten humalasuhteen ja humalaa koskevan puheen vertailuun 20 vuoden aikajän-teellä (*artikkeli 1*). Vertasin 1985 ja 2005/2007 kerättyjä nuorten aikuisten juomata-poja tarkastelevia aineistoja, joissa haastateltavat olivat kumpanakin ajankohtana samanikäisiä, suunnilleen 20-vuotiaita. Vertailtavat ikäryhmät edustivat siten tutki-muksen toiseksi vanhinta, vuosina 1959–1966 syntynyttä lähiöissä kasvanutta ikä-ryhmää ja nuorinta, 1983–1990 syntynyttä yksilöllisyyteen ja moniarvoiseen yhteis-kuntaan kasvanutta ikäryhmää. Olin kiinnostunut siitä, kuinka nämä kahtena eri vuosikymmenenä syntyneet nuoret naiset jäsentävät suhdettaan humalaan ja käyttä-vät humalaa itseilmaisussaan.

Tulosten perusteella humalan merkitys ja käyttö osana nuorten naisten itseil-maisua on muuttunut 20 vuodessa. Vaikka kummankin ajankohdan aineistossa juo-minen palveli samaa tarkoitusta eli yhdessäoloa ja hauskanpitoa, nuorten naisten suhde humalaan erosi ratkaisevasti eri ajankohtina. Vuoden 1985 aineistossa lähiöis-sä kasvaneen ikäryhmän nuoret naiset ottivat vahvemmin etäisyyttä humalajuomi-seen, kun taas vuosien 2005/2007 aineistoissa yksilölliseen ja moniarvoiseen yhteis-kuntaan kasvaneen ikäryhmän naiset samastuivat humalaan. Seuraavat artikkelissa 1 käytetyt aineistolainaukset ilmentävät nuorten naisten humalasuhteen eroa eri aikoi-na.

”Et ei oo kerenny tulla humalaan et on nousuhumala. Sit ku on huma-lassa ni se on jo liikaa”. (1985, haast. K1/2, N, 21 v.)

Satu: (...) mä en silleen halua juoda yhtä siiderii, kyl mä sit juon (...) viikonloppuna kunnolla, et en mä viitti olla silleen et keskiviikkona, et joisinko yhden siiderin.

Mervi: Ni sit ku juo ni juo silleen humalahakusesti, ei mitään yhtä vaan niinku maun vuoks, ei se nii hyvää oo. (2005, haast. 6, N+M, 18–23 v.)

Mikäli humalan omaksumisen tulkitsee maskuliiniseksi vaikutteeksi, saa ajatus nais-ten juomisen miehistymisestä tukea nuorimman, yksilölliseen ja moniarvoiseen

yhteiskuntaan kasvaneen ikäryhmän nuoria naisia tarkasteltaessa. Artikkelin 1 perusteella perinteisesti miehiseksi piirteeksi luonnehdittu humala näyttää 20 vuodessa vahvistuneen nuorten naisten itseilmaisussa. Tämä liittyy humalan saamiin erilaisiin merkityksiin eri ajankohtina ja ikäryhmien eroihin humalan jäsentämisessä. Kun vuoden 1985 aineistossa nuoret naiset liittyivät humalan vahvasti häpeään ja pelkoon itsekontrollin menettämisestä ja tulkitsivat sitä uhkana feminiinisyydelleen, oli se 20 vuotta myöhemmin kerätyssä aineistossa luonteva ja haluttu osa naisena olemista. Pelko ja häpeä itsekontrollin menettämisestä tuntuivat lieventyneen ja humalan rooli vahvistuneen hauskanpidossa ja siitä keskusteltaessa. Toin artikkelissa 1 esiin, ettei tätä kuitenkaan tule suoraan yhdistää juomistoimintaan eli tulkita, etteivätkö lähiöissä kasvanutta ikäryhmää edustavat nuoret naiset olisi humaltuneet 1980-luvulla tai että 2000-luvulla yksilölliseen ja moniarvoiseen yhteiskuntaan kasvaneen ikäryhmän nuoret naiset tavoittelisivat vain humalaa. Totesin, että humalan merkityksen muutos kuitenkin selittää sen kasvanutta suosiota nuorten naisten keskuudessa. Tämä kehitys näkyy myös kyseisten ikäkohorttien eroina tilastollisissa kyselytutkimuksissa. Vuonna 1985 kahdeksan prosenttia 18-vuotiaista naisista joi itsensä humalaan vähintään kerran kuussa, mutta 20 vuotta myöhemmin näin teki jo yli 30 prosenttia 18-vuotiaista naisista (Rainio ym. 2009; Raitasalo & Simonen 2011; Mustonen ym. 2009).

Naisten juomisen miehistymistä koskevan oletuksen kannalta juomisessa tapahtuneita muutoksia merkittävämpiä olivat kuitenkin havainnot siitä, kuinka eri tavoin humala on osa lähiöissä kasvaneen sekä yksilölliseen ja moniarvoiseen yhteiskuntaan kasvaneen ikäryhmän nuoruudenaikaisia juomiseen liittyviä sukupuoliesityksiä. 1980-luvulla kerätyssä aineistossa traditionaaliset feminiiniset piirteet kuten häpeä ja kontrolli tulivat esiin paljon vahvemmin (ks. myös Pyörälä 1991) kuin nuorimman ikäryhmän naisilla 2000-luvun aineistoissa, joissa itsekontrollin sekä juomisesta pidättäytymisen sijaan korostui juomiseen ja humalaan liittyvä nautinto ja huvittelunhalu. Tulos kertoi eri ikäryhmiä edustavien nuorten naisten osalta juomisen ja humalan vahvistumisesta tavoiteltuna ja tavallisena naiseuden määreenä sekä muutoksesta juomisen säätelyssä ja sukupuolisidonnaisessa normatiivisuudessa.

Tehdystä analyysistä ei kuitenkaan vielä selvinnyt, mihin humala nuorilla naisilla liittyy ja mitä muotoja se saa. Lisäksi analyysin perusteella jäi epäselväksi, mitä muita piirteitä nuorten naisten sukupuoliesitykset sisältävät ja mikä merkitys iällä on feminiinisenä pidetyn juomiskäyttäytymisen kannalta. Syvennyin näihin teemoihin seuraavassa artikkelissa.

4.1.2 Vanhojen naisten ”traditionaalinen feminiinisyys” ja nuorten naisten maskuliiniset tyyli-vaikutteet

Jatkoin *artikkelissa 2* nuorista naisista tekemiäni havaintojen tarkastelua laajentamalla näkökulman tutkimuksen kolmen vanhimman ikäryhmän vertailuun. Tarkastelin 50–60-vuotiaiden eli suureen murrokseen kasvaneen ikäryhmän, 35–40-vuotiaiden eli lähiöissä kasvaneen ikäryhmän ja 25-vuotiaiden eli taloudelliseen taantumaan ja moniarvoisuuteen kasvaneen ikäryhmän juomiseen liittämiä asenteita, juomisen säätelyä eli arvo- ja normimaailmaa sekä tapoja kuvata sukupuolten välisiä suhteita alkoholinkäytössä (*artikkeli 2*). Analyysi perustui haastateltavien tulkintoihin ryhmähaastattelussa esitettyjen virikekuvien sukupuolirepresentaatioista eli naisista ja miehistä erilaisissa juomistilanteissa sekä kunkin ikäryhmän retrospektiiviseen muisteluun omasta juomisesta. Olin kiinnostunut siitä, millaisiin alkoholinkäyttöön liittyviin naiskuviin eri-ikäiset naiset samastuvat.

Analyysi vahvisti saamiani tuloksia nuorten naisten osalta. 25-vuotiaiden, taloudelliseen taantumaan ja moniarvoisuuteen kasvaneen ikäryhmän alkoholisuhteessa oli irrottelevia, vapautta ja nautintoa ilmentäviä piirteitä, kuten on havaittu myös muissa tutkimuksissa (Demant & Törrönen 2011; Szmigin ym. 2008). Myös humalajuominen oli tämän ikäryhmän naisille haluttua ja tavoiteltua. Ryhmässä omaksumassa alkoholinkäytön naiskuvassa tunne alkoholinkäytön subjektiudesta, omasta erillisyydestä ja yksilöllisyydestä, olivat vahvoja ja suhde alkoholiin oli itsenäinen ja yksityinen.

Vaikka tämän ikäryhmän juomiseen liittyvä itseilmaisuus sisältää siis maskuliinista pidettyjä piirteitä, saa oletus naisten juomisen miehistymisestä oikeat mittasuhteet kun tarkastelu ulotetaan vanhimman ikäryhmän naisiin. Suureen murrokseen kasvaneen ikäryhmän naisilla alkoholinkäytön naiskuvassa korostui kohtuullisuus, siveellisyys ja kunniallisuus, vahva itsekontrolli sekä perinteiset feminiiniset arvot: vastuu ja huolenpito kodista ja perheestä. Tämä viittaa tiukkaan juomisen säätelyyn eikä vanhimpien naisten tarkastelu siten anna tukea oletukselle naisten juomisen miehistymisestä. Pikemminkin päinvastoin, sillä vanhimpien naisten alkoholisuhte määrittyy perinteistä sukupuolijärjestystä toistavaksi. Naisen suhde alkoholiin ei näyttänyt itsenäiseltä kuten taloudelliseen taantumaan ja moniarvoisuuteen kasvaneella ikäryhmällä vaan määrittyi pitkälti miehen kautta. Vanhimman ikäryhmän naiset ovatkin eläneet alkoholinkäytön perinteisessä sukupuolijaossa, jossa mies on ollut alkoholinkäytön subjekti ja nainen tavallisesti kontrolloija ja hoivaaja.

Myöskään 35–40-vuotiaiden, lähiöissä kasvanutta ikäryhmää edustavien naisten tarkastelu ei anna suoranaista viitteitä naisten juomisen miehistymisestä tai naisten ja miesten samankaltaistumisesta. Ryhmän omaksumassa alkoholinkäytön naiskuvassa korostui vastuullinen, aktiivinen ja itsenäinen naiseus, jossa nainen nähtiin myös alkoholinkäytön subjektina. Tässä naisryhmässä alkoholia mielihyväkseen

käyttävä miehestä riippumaton nainen käsitettiin vanhimmasta ikäryhmästä poiketen kulttuurisesti hyväksyttynä.

Artikkelin 2 perusteella ikäryhmien erot näyttivät erilaisilta riippuen tarkasteltavasta teemasta. Erityisen selvästi ne näkyivät *humalajuomiseen* asennoitumisessa. Humalateeman osalta merkittävin ero näytti paikantuvan 25-vuotiaiden, taloudelliseen taantumaan ja moniarvoisuuteen kasvaneen ikäryhmän sekä vanhimman, suureen murroksen kasvaneen ikäryhmän välille. Siinä missä vanhimman ikäryhmän naiset esittivät itseään ja rakensivat feminiinisyyttään korostamalla itsekontrollia ja erottautumalla humalasta, tutkimuksen toiseksi nuorinta ikäluokkaa edustavat naiset samastuivat humalaan ongelmitta. Tämä herätti kysymyksen, missä määrin eroissa oli kyse siitä, että haastateltavat olivat eri-ikäisiä ja jakoivat eri elämänvaiheen ja missä määrin kyse oli todellisista eri aikakausina syntyneiden naisryhmien alkoholisuhteen eroista.

Kuvaa selventävät luvussa 1.3.2 esitetyt kvantitatiiviset juomatapoja koskevat tutkimustulokset, joiden mukaan tutkimuksen vanhinta naisryhmää myöhemmin syntyneiden naisten on todettu kohortti kohortilta ohittaneen edeltäjänsä humalajuomisen määrässä (ks. Härkönen & Mäkelä 2011). Havainnot ryhmien nuoruuden-aikaisesta juomisesta ovat samansuuntaisia, sillä noin viisi prosenttia vanhimman ikäryhmän naisista käytti nuorena alkoholia mutta toiseksi vanhimmasta ikäryhmästä jo viidesosa (Mäkelä & Härkönen 2010). Ikään liittyvien erojen lisäksi tuloksen voi tulkita siten kertovan myös syntymäkohorttiin kiinnittyvistä eroista. Tulkintaa vahvistavat myös artikkelin 1 tulokset, joiden mukaan samanikäisinä haastatellut toiseksi vanhinta ja kaikkein nuorinta ikäryhmää edustavat naiset erosivat humalaseenteissaan. Sitä vastoin 35–40-vuotiaista koostuvan, lähiöissä kasvaneen ikäryhmän ja sitä nuoremman, taloudelliseen taantumaan ja kansainvälisyyteen kasvaneen ikäryhmän erossa saattoi artikkelin 2 perusteella olla vahvemmin kyse myös ikään liittyvästä elämänvaiheesta siten, että 35–40-vuotiaat olisivat voineet tuottaa humalakeskeisempää puhetta 15 vuotta aikaisemmin, mutta sittemmin perheellistyminen ja elämän vakiintuminen ovat voineet muuttaa heidän humalasuhtettaan. Suhde humalaan ei kuitenkaan näyttänyt yhtäläiseltä näissäkään ryhmissä.

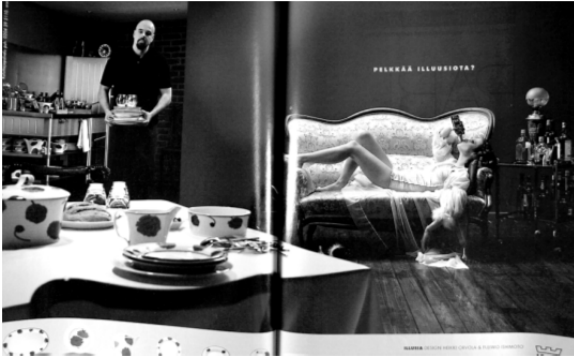
Ikäryhmien keskinäiset erot näyttivät hieman erilaisilta tarkasteltaessa humalan sijaan *juomista yleensä*. Ero juomisen ja feminiinisyyden suhteessa näytti paikantuvan tällöin vanhimman ja kahden nuoremman ikäryhmän välille. Ikäryhmät erosivat artikkelin 2 mukaan siinä, minkälaista naiseutta pidettiin alkoholinkäytössä sopivana, hyväksyttynä ja toivottuna. Vaikka eri ikäryhmissä naiseutta tuotettiin myös samoja määreitä käyttämällä ja juomiseen liittyvän feminiinisyyden rakentamisessa oli näin jatkuvuutta, viittasi ero vanhimman ja nuorempien ikäryhmien välillä naisten juomiskäyttäytymistä säätelevien arvojen avartumiseen ja alkoholinkäyttöön liittyvän itsenäisyyden vahvistumiseen. Tulkitsin artikkelissa 2 havaintoa siten, että alkoholinkäytöstä oli tullut naisten omaehtoisten kokemusten kasvualusta. Totesin, että nuorimmilla ikäryhmillä yksi juomisen suosion kasvun selitys voikin liittyä juuri omaehtoisten kokemusten tavoitteluun ja niiden arvostamisen lisääntymiseen.

Eri ikäryhmien vertailun perusteella myös tulkitsin naisten juomiseen liittyvän itseilmaisun ja sukupuoli-identiteetin rakentamisen laajentuneen perinteisiä arvoja kantavasta feminiinisyydestä monipolviseksi. Havaitsin, että nuoremmilla ikäryhmillä oli juomisessa käytössään monenlaisia feminiinisiä kuvastoja, normeja ja naisena olemisen tapoja.

Kuten tutkimukseni kaksi ensimmäistä artikkelia osoittavat, näihin tapoihin sisältyy myös maskuliinisia tyylivaikutteita, jotka tulevat esiin erityisesti humalan ja juomisen kontrollin osalta. Tämä antoi aihetta pohtia, onko nuorimmilla naisillakaan kyse perinteisestä maskuliiniseksi mielletystä humalasta tai juomiskäyttäytymisestä. Päätin syventyä tähän kysymykseen erillisessä artikkelissa, jonka kirjoitin viimeiseksi, mutta jota tässä yhteenvedossa nimitän *artikkeliksi 3*. Huomiot eri-ikäisten naisten alkoholisuhteen eroista motivoivat tarkastelemaan, miltä Suomen havainnot näyttävät laajemmassa kehyksessä. Tästä syystä laajensin tarkastelua Suomen aineistosta myös Ruotsin ryhmähaastatteluaineistoon. Analysoin neljästä ikäryhmästä ja eri koulutustaustoista tulevien suomalais- ja ruotsalaisnaisten tulkintoja ja kulttuurisia mielikuvia juomisen feminiinisistä sukupuoliesityksistä. Pysin arvioimaan, onko naisten juomisen lisääntyminen rikastuttanut juomisen ja humalan maailmoja ja synnyttänyt säröjä miehiseen juomisperinteeseen.

Artikkelin 3 tulokset feminiinisten sukupuoliesitysten moninaisuudesta tukivat artikkelin 2 havaintoja juomisen erilaisista naiskuvista. Erot feminiinisyyden kulttuurisissa mielikuvissa kiinnittyivät kummassakin maassa ikään siten, että vanhimman ikäryhmän naisilla alkoholinkäyttö kytkeytyi huolenpitoon ja kontrolliin, eli perinteisiin feminiinisinä pidettyihin arvoihin kun taas nuoremmilla naisilla alkoholinkäyttö yhdistyi huolenpidon ja kontrollin ohella – ja niitä vahvemmin – humalaan, vapauteen, mielihyvään, flirttailuun, seksuaalisuuteen ja yksilöllisyyteen. Nuoremmilla naisilla erityisesti nautinto ja vapaus näyttivät määrittävän alkoholinkäytön sukupuoliesityksiä kuten on havaittu myös muissa tutkimuksissa, joissa nuoret naiset esittivät juomisessa itseään ja tuottivat naiseuttaan myös haastamalla traditionaalista feminiinisyyttä (Measham & Brain 2005; Rúðólfssdóttir & Morgan 2009; huumeiden käytön osalta myös Väyrynen 2007).

Erot juomisen feminiinisyyteen yhdistetyissä mielikuvissa tulivat esiin eri-ikäisten naisten tulkittaessa ryhmähaastatteluissa esitettyjä juomistilannekuvia. Esi-merkkinä toimikoon kuva 1 (alla), joka esittää naisen sohvalle alkoholia juoden ja miehen keittiössä kotitöitä tehden. Kuvassa näkyy teksti ”Pelkkää illuusiota?”. Kuvatulkinnat esitellään seuraavassa vain lyhyesti. Analyysin ja tulkintojen rajoista on keskusteltu tarkemmin artikkelissa 3.

Kuva 1. Nainen juo sohvalla alkoholia, mies tekee kotitöitä

Vanhimman, suureen murrokseen kasvaneen ikäryhmän naiset pitivät kuvaa epäuskottavana ja torjuivat sen kun taas kahden nuorimman, taloudelliseen taantumaan ja kansainvälisyyteen sekä yksilöllisyyteen ja moniarvoisuuteen kasvaneen ikäryhmän naiset eivät provosoituneet asetelmasta, joka käänsi alkoholinkäytön sukupuolijaon sekä perinteiset maskuliiniset ja feminiiniset piirteet pääläelle. Ero naisryhmien asenteissa näkyy artikkelissa 3. käytetyissä otteissa:

Senni: Toi on vähän absurdi kuva, tuollasta palvelua vois...

Mette: Me ei tunneta.

Rauha: [jatkaa Sennin lausetta] ...ostaa rahalla.

Eevi: Mä en ymmärrä tommosta kuvaa ollenkaan. Ei voi olla mahdollista.

(S, haast. 4, 50–60 v, kork. koul.)

Hanna: Juokse nainen yksikseen siellä jotain viinaa..

Taina: Ja mies tiskaa.

Heidi: Niin toi on miten naiset rentoutuu.

Veera: Tässä on nyt roolit vaihdettu.

Hanna: Niin toisinpäin, totta joo, niinku että vaimo vetää perseitä.

Taina: Aika kulunut siis sillä lailla mun mielestä mainos, että mun mielestä ainakaan en näkis mun ikästen perhe-elämässä enää tommosta, niinku käännettynä toisinpäin roolit, että mies makais ja jois kaljaa ja nainen tekis kotityöt.

(S, haast. 2, 25–30 v, kork. koul.)

Ero kuvan tulkitsemisessa nuorten ja vanhojen naisryhmien välillä oli merkittävä. Vanhimille naisille kuvan tapa kääntää perinteinen sukupuoliasetelma oli mahdollon. Nuorimpien ikäryhmien naisille kuva oli puolestaan vanha vitsi, mikä viittasi siihen, että perinteiset sukupuoliroolit yksityisen piirissä ja juomisessa ovat jo aikoja sitten murtuneet. Heidän mielikuvissaan kuvan nainen voi luontevasti humaltua, ”vaimo vetää perseitä”, kuten Hanna totesi. Nuorimpien, taloudelliseen taantumaa ja kansainvälisyyteen sekä yksilöllisyyteen ja moniarvoisuuteen kasvaneiden ikäryhmien naiset käsittivät feminiinisyyden ja maskuliinisuuden joustavina käyttäytymistapoina kun taas suureen murrokseen kasvaneet, vanhimman ikäryhmän naiset ymmärsivät ne vastakkaisina ja perinteiseen sukupuolijärjestykseen sidottuina ”ominaisuuksina”. Nuorimmille naisryhmille sukupuoli ei näyttänyt kategoriselta pakolta tai rajoittavalta tekijältä vaan halutulta kategorialta. Kun nuorimmat naisryhmät katsoivat, että kuvan nainen voi symboloida naisen uudenlaisia vapauksia ja nautintoja, vanhimalle naisryhmälle tällaiset vapaudet ja nautinnot näyttäytyivät luotaantyöntäviltiltä. Vanhemmat naiset samastuivat traditionaalisiin sukupuolen mukaisiin rutiineihin ja velvollisuuksiin ja torjuivat naisen esittämisen itsenäisenä, nautinnonhaluisena alkoholinkäytön subjektina.

Artikkelissa 3 ikään liittyvien erojen lisäksi juomisen feminiinisyyksien tulkitsemisessa erottui kansallisuuteen paikantuvia eroja. Nämä erot näkyivät vanhojen naisten suhteessa perinteisiin naiseuteen liitettyihin arvoihin ja rooliodotuksiin. Vanhimman, suureen murrokseen kasvaneen ikäryhmän suomalaisnaiset samastuivat vahvemmin sukupuoliesityksiin, joissa feminiinisyys yhdistyy kontrolliin, kun taas vastaavan ikäisillä ruotsalaisnaisilla alkoholinkäytön nautinnollisuus esiintyi sukupuoliesityksissä vahvempana. Tulkitsin havaintoa siten, että se kertoi naisten erilaisista asemista maiden alkoholikulttuureissa ja antoi olettaa, että Ruotsissa naisella on ollut itsenäisempi asema alkoholin kuluttajana kuin Suomessa (vrt. Törrönen 2010). Ero lienee yhteydessä ruotsalaisen yhteiskunnan varhaisempaan rakennemuutokseen ja sen myötä tapahtuneisiin muutoksiin sukupuolten välisissä suhteissa. Nuorimpien ikäryhmien naisilla kansalliset erot näkyivät siinä, että suomalaisnaisten mielikuva humaltumisesta näytti positiivisemmalta kuin nuorten ruotsalaisnaisten, mikä liittyy humalan vahvaan asemaan suomalaisessa kulttuurissa. Sama kulttuurinen ero tavattiin jo 1980-luvun Pohjoismaiden juomatapoja pohjoismaissa vertailevassa tutkimuksessa, jonka mukaan nuoret suomalaisnaiset joivat ”miehisen” humalahakuisesti toisin kuin ruotsalaisnaiset, jotka joivat hillityn naisellisesti (Järvinen & Olafsdottir 1989).

Tämä ei kuitenkaan tehdyn analyysin perusteella tarkoittanut nuorten suomalaisnaistenkaan osalta juomiskäyttäytymisen tai juomisen sukupuoliesitysten palautumista miehiseen juomiseen tai miehiseen humalaan. Vaikka naiset ottivat juomiseensa vaikutteita maskuliinisista juomistraditioista, he tekivät sen omalla tavallaan kaveriryhmän keskuudessa ja tukemana, kuten on havaittu myös muissa tutkimuksissa (Lyons & Willot 2008; Montemurro & McClure 2005). Oman analyysini perusteella se tarkoitti maskuliinisten vaikutteiden asettamista uusiin feminiinisiin

yhteyksiin, tyyleihin ja tapoihin. Tästä kertoi erityisesti kahden nuorimman naisryhmän tanssimiseen ja hauskanpitoon kuuluva runsas juominen ja humaltuminen, eli toiminta, jossa perinteiset maskuliiniset piirteet siirrettiin miehisestä juomisesta poikkeaviin konteksteihin. Toiminta myös toteutettiin perinteisestä maskuliiniseksi mielletystä käytöksestä poiketen juomalla tavallisesti lasista ja sovittamalla drinkit asusteisiin ja värimaailmaan sopiviksi (ks. Lyons & Willot 2008). Nuorimpien ikäryhmien naiset humaltuivat ravintoloiden ja klubien tanssilattioilla ja sekoittivat maskuliiniset vaikutteet feminiiniseen naisellisuuden korostamiseen ja flirttailevaan sosiaalisuuteen, jolloin maskuliiniset ja feminiiniset piirteet sulautuivat yhteen miehistä humalajuomisen perinnettä monipuolistaen (ks. myös Demant & Törrönen 2011). Tämä kertoi siitä, kuinka sama fyysinen tila voi luoda puitteet erilaisille feminiinisille ja maskuliinisille itseilmaisun muodoille.

Näin naiset eivät suoraan imitoineet miehistä käyttäytymistä. Artikkelin 3 tulokset osoittivat, että naiset itse asiassa karsastivat maskuliinisuuden suoraa imitointia ja liittivät siihen negatiivisia mielikuvia. Erityisesti vanhimmissa naisryhmissä maskuliinisuuden imitointi herätti vastenmielisyyttä, inhoa ja torjuntaa. Tämä kertoi myös siitä, että juomiseen liittyvä normisto oli vanhemmilla naisilla nuoria naisia tiukempi. Siinä missä nuorille naisille oli mahdollista omaksua joustavammin maskuliinisia tyylivaikutteita (ks. Lyons & Willot 2008; Montemurro & McClure 2005), vanhemmilla naisilla maskuliiniset vaikutteet uhkasivat herkästi käsitystä hyväksytystä naiseudesta (ks. esim. Abrahamson 2012).

4.2 Eri koulutusryhmiä edustavat miehet ja juomisen maskuliinisuudet

Kolmen edellisen artikkelin tuottamat havainnot eri-ikäisten naisten alkoholinkäytössä omaksuman juomisen arvo- ja normipohjan sekä juomisen feminiinisten sukupuoliesitysten eroista motivoivat tarkastelemaan, näkyvätkö alkoholisuhteen erot myös miesten kohdalla. Artikkelissa 4 laajensin tarkastelun naisten lisäksi myös miehiin ja tutkin, kuinka eri koulutustaustoista tulevilla, tarkasteltuihin ikäluokkiin kuuluvissa suomalaismiesten ja -naisten ryhmissä puhutaan humalasta ja juomisen kontrollista, ja minkälaista alkoholinkäytön sukupuolikuvaa puheessa tuotetaan. Käytin naisten ja miesten puheessa esiintyvien ilmaisujen ja siinä syntyvien sukupuolikuvien peilipintana feminiiniseksi ja maskuliiniseksi perinteisesti luonnehdittuja alkoholinkäytön piirteitä. (ks. taulukko 1, s. 37.) Analyysi lähti ajatuksesta, että haastateltavat voivat tuottaa itsensä erilailla naisiksi ja miehiksi preferoidessaan ja toistaessaan puheessaan tiettyjä feminiinisiä ja maskuliinisia pidettyjä piirteitä.

Analyysin perusteella miesten humalapuhe ei eriytynyt iän mukaan yhtä vahvasti kuin naisilla vaan näytti paljon yhtenäisemmältä. Tietty juomisesta ja humalasta puhumisen tapa, jossa humala avoimesti liitettiin maskuliinisuuden osaksi, yhdisti

suurta osaa aineiston miehistä; etenkin vanhimmat miesryhmät ja nuoret vähemmän koulutetut miehet jakoivat tämän puhetavan. Näiden miesten humalaan liittyvässä itseilmaisussa näytti siis yhä piirtyvän esiin suomalaismiehen stereotypianakin tunnettu, humalaa kursailematta ja avoimesti näyttävä miestyyppi, jota kuvaa lainaus artikkelista 4:

Taneli: Mut kännissä on älyttömän lysti olla.

Tapsa: On.

(H 11, miehet, 50–60 v, kork. koul.)

Aineistosta erottui kuitenkin myös toisenlainen puhetapa, jossa korostettiin itsekontrollia ja varauksellista asennetta humalaa kohtaan kuten alla olevassa otteessa. Puhetavassa näkyi samoja piirteitä kuin englantilaistutkimuksen tunnistamassa nuorten miesten keskustelussa, jossa miehet tuottivat maskuliinisuuttaan juomisen sijaan julkista kunniallisuutta esiin tuoden (deVisser & Smith 2007, 605). Puhetavan olivat tässä aineistossa omaksuneet erityisesti kahden nuorimman, eli taloudelliseen taantumaan ja kansainvälisyyteen sekä yksilöllisyyteen ja moniarvoisuuteen kasvaneen ikäryhmän korkeasti koulutetut miehet.

Pasi: (...) se on noloo jos joku on humalassa. Silleen et siit näkyy et se on ihan selkeesti kännissä. Kyl se on aika noloo. Sitä yritetään enemmän peitellä sitä humalatilaa, esittää selvempää (...).

(H 15, miehet, 25–30 v, kork. koul.)

Tämä puhetapa antoi viitteitä siitä, että alkoholi ja juominen voivat olla eri tavoilla osa miesten itseilmaisua ja sukupuolen tuottamista (ks. myös deVisser & Smith 2007). Analyysi herätti kuitenkin kysymyksen, miksi miesten humalapuhe eri ikäryhmien välillä näytti naisten humalapuhetta yhtenäisemmältä. Tämän analyysin perusteella epäselväksi jäi, rohkaisiko ryhmätilanne miehiä ilmaisemaan ja tuottamaan alkoholinkäytön sukupuolikuva tavalla, joka yhdisti etenkin vanhimpia miehiä koulutustaustaan katsomatta vai näkyisivätkö miesten väliset erot humalajuomista selvemmin joidenkin muiden teemojen yhteydessä.

Tätä lähdin tarkastelemaan *artikkelissa 5*. Halusin selvittää, näkyykö maskuliinisuuden rakentaminen alkoholinkäytössä todella niin yksilotteisena kuin edellä miesten humalapuheen tarkastelu antoi ymmärtää vai monipuolistuuko kuva kun analyysissä huomioidaan humalan rinnalla muitakin ulottuvuuksia. Olin kiinnostunut siitä, millaisia maskuliinisia sukupuoliesityksiä eri ikä- ja koulutusryhmiin kuuluvat suomalaismiehet alkoholinkäytössä tuottavat ja ilmaisevat ja kuinka he jäsenivät alkoholinkäytön sukupuolirooleja. Tarkastelu keskittyi ryhmähaastatteluisia esitettyjen virikekuvien ja niiden esittämien juomisen miesrepresentaatioiden vastaanoton analyysiin.

Artikkeli 5 osoitti, että haastatelluissa miesryhmissä samastuttiin monenlaisiin alkoholinkäytön miesrepresentaatioihin ja sukupuolijärjestyksiin ja juomisen maskuliinisuudessa ilmaistiin erilaisia arvoja ja normeja (ks. myös Törrönen & Roumeliotis 2013; deVisser & Smith 2007). Tämä viittasi miehisten juomatapojen variaatioon ja toi särkejä ajatukseen alkoholinkäytön perinteisestä ja yhtenäisestä maskuliinisuudesta. Näin alkoholinkäyttöön näytti liittyvän useita rinnakkaisia maskuliinisia ihanteita kuten on havaittu myös muissa tutkimuksissa (deVisser & Smith 2007; Mullen ym. 2007; ks. myös Törrönen & Roumeliotis 2013). Nuoria miehiä tarkasteltaessa on löydetty näyttöä perinteisistä maskuliinisista juomismormeista ja alkoholinkäyttöta-voista, mutta myös uudet alkoholinkäyttötilanteet ja alkoholituotteet ovat keskeisiä uusien maskuliinisten mallien ilmaisussa (Mullen ym. 2007).

Havaitsin artikkelissa 5, etteivät erot maskuliinisissa ihanteissa palaudu mihinkään yksittäiseen tekijään siten, että eri-ikäiset tai eri koulutustaustaiset miehet suoraviivaisesti eroaisivat alkoholinkäytön miesrepresentaatioihin samastumisessa tai juomisen itseilmaisussa. Miesten alkoholisuhteessa ja juomiseen liittyvässä itseilmaisussa näytti olevan jatkuvuutta eri ikäryhmien välillä, mutta näkyvimmin vain humalan osalta. Ainoastaan nuorimmat koulutetummat ikäryhmät näyttivät ottavan systemaattisesti etäisyyttä vanhemmista ikäryhmistä. Näin saadut tulokset yhtäältä tukivat artikkelissa 4. tehtyjä havaintoja juomisen ja iän erilaisesta suhteesta miehillä ja naisilla. Toisaalta tehty analyysi myös täsmensi ja monipuolisti havaintoja maskuliinisuuden ja alkoholin suhteesta: kun edellisessä artikkelissa useimmat miehet liittivät humalan luontevasti ja vahvasti osaksi maskuliinisuuttaan, toi tämä analyysi esiin, ettei humala miehillä toiminut suinkaan ainoana maskuliinisuuden rakennusaineena tai maskuliinisena ihanteena. Suuri osa miehistä nimittäin samastui sekä humalajuomiseen että hillittyyn juomiseen. Tulos muistuttaa englantilaistutkimuksen havaintoja, jossa nuorten miesten ryhmät erosivat niissä tavoissa, joilla juominen liitettiin maskuliinisuuteen. Yksi ryhmä yhdisti rankan juomisen erottamattomaksi mieheyden mitaksi, toinen näki mahdolliseksi kompensoida maskuliinisuutta juomisen ohella muulla maskuliinisella käyttäytymisellä ja kolmannen ryhmän jäsenet eivät mieltäneet juomisen ja maskuliinisuuden välille lainkaan kytköstä riippumatta siitä, käyttivätkö he itse alkoholia vai eivät (deVisser & Smith 2007).

Koulutusryhmien väliset erot alkoholinkäytön maskuliinisten sukupuoliesitysten ilmaisemisessa ja rakentamisessa tulivat artikkelissa 5 esiin lähinnä vain nuorimmissa miesryhmissä. Siinä missä nuorimpien ikäryhmien vähemmän koulutetuille miehille humala ja runsas juominen näyttivät olevan keskeisiä maskuliinisuuden rakennusaineita, vastaavien ikäryhmien korkeasti koulutetut miehet liittivät itsensä hillittyyn ja kontrolloituun juomiseen, eli piirteisiin, joita alkoholinkäytössä on tavallisesti luonnehdittu feminiinisiksi. Vastaavia eroja on havaittu myös kotimaisissa nuoria aikuisia koskevilla tutkimuksilla, joissa yliopisto-opiskelijoiden ja ammattiin opiskelevien alkoholisuhteet ja tavat esittää itseä alkoholinkäytössä erosivat (Maunu 2011; ks. myös Maunu 2012). Samoin on havaittu, että tulkinnat juomistilanteista ja niissä rakentuvista maskuliinisuuksista eroavat matalammin ja korkeammin koulute-

tuissa miesryhmissä (Törrönen & Roumeliotis 2013). Näitä eroja on joskus tulkittu myös luokkanäkökulmasta toteamalla keskiluokkaisten miesten ilmaisevan itseään suuntautumalla itsekontrolliin ja erottautumalla työväenluokkaisesta rankasta humalajuomisesta (Sulkunen 1992).

Artikkelin 5 perusteella koulutusryhmien väliset erot näkyivät laajemmin niissä tavoissa, joilla haastatellut miehet jäsensivät sukupuolirooleja juomisessa. Vähemmän koulutetut miehet kiinnittyivät ikäryhmään katsomatta korkeasti koulutettuja miehiä vahvemmin perinteiseen sukupuoliroolijakoon, jossa sukupuolta tuotettiin toistamalla totuttuja sukupuolittuneita velvollisuuksia, normeja ja arvoja. Korkeasti koulutetuissa miesryhmissä sukupuoliroolit käsitettiin sitä vastoin joustavampina ja muuntuvina. Muutoinkin kuin vain nuorimpien miesryhmien osalta analyysi toi siten artikkelia 4 selvemmin esiin joustavuutta alkoholinkäytön maskuliinisissa sukupuoliesityksissä. Valtaosa miehistä tunnisti ja hyväksyi monenlaiset alkoholinkäytön miesrepresentaatiot. Näin myös miesten alkoholipuheessa oli erilaisia tapoja ymmärtää maskuliinisuutta ja sen erilaisia tunnusmerkkejä (vrt. deVisser & Smith 2007; ks. myös Törrönen & Roumeliotis 2013).

5 Johtopäätökset ja pohdintaa

5.1 Juomatapojen lähentymistä pikemmin kuin miehistymistä?

Alussa esitettyyn kysymykseen ”Voiko naisten juomisen tulkita miehistyneen?” voi tehtyjen analyysien perusteella vastata samaan aikaan sekä myöntävästi että kieltävästi. Vastaus riippuu siitä, mitä ryhmää ja mitä teemaa tarkastelee. ”Ei” -vastaus koskee vanhimman, suureen murrokseen kasvaneen ikäryhmän naisia. He toistavat juomisessa traditionaalisia feminiinisiä arvoja ja tuovat juomiseen liittyvässä itseilmaisussaan esiin piirteitä, jotka poikkeavat perinteisistä maskuliinisista malleista. ”Kyllä” -vastaus koskee nuorimpia naisryhmiä ja etenkin humalateemaa, tosin silloinkin tietyin rajoituksin. Vaikka kahden nuorimman, taloudelliseen taantumaa ja kansainvälisyyteen sekä yksilöllisyyteen ja moniarvoisuuteen kasvaneen ikäryhmän naiset ovat omaksuneet maskuliinisia tyylivaikutteita, eivät he kuitenkaan esitä itseään kuin miehet tai tarkoituksellisesti imitoi miehiä juomatapoja. Se tapa, jolla nuorimmissa naisryhmissä alkoholinkäyttö aloitetaan ja jolla juomisesta puhutaan, saa toki vaikutteita vallitsevasta juomiskulttuurista, joka Suomessa on vuosikymmeniä määrittynyt miehisen juomistradition pohjalta. Omaksuminen tapahtuu kuitenkin omaehtoisesti, ei miehiä jäljitellen vaan luovasti maskuliinisina ja feminiinisinä pidettyjä piirteitä sekoittaen. Feminiiniseksi luonnehditut käytännöt läpäisevät mas-

kuliiniset vaikutteet, jolloin juomisen tyyli, tavat ja itseilmaisun muodot moninaistuvat ja rikastuvat.

Nuorimpien ikäryhmien tarkastelu antaa viitteitä siitä, että nuoret naiset ja miehet lähentyvät juomisessa toisiaan samalla kun juomisen perinteiset sukupuolimallit säröilevät tai ovat ainakin murroksessa. Etenkin taloudelliseen taantumaan ja kansainvälisyyteen sekä yksilöllisyyteen ja moniarvoisuuteen kasvaneen ikäryhmän naisilla ja miehillä näkyy etäisyydenottoa perinteisiin sukupuolen tekemisen tapoihin. Näihin ikäryhmiin kuuluvien korkeasti koulutettujen miesten itseilmaisussa se näkyy perinteisen maskuliinisuuden - vanhempien ja samanikäistenkin alkoholin käytön ”äjäkulttuurin” - karsastamisena (artikkeli 5). Vastaavan ikäisillä naisilla se puolestaan näkyy vanhimman, suureen murrokseen kasvaneen naisryhmän omaksumien traditionaalisten feminiinisten arvojen haastamisena (artikkelit 2, 3).

Tämä kertoo juomisen kaksinaismoraalin, naisiin ja miehiin kohdistuvien erilaisten periaatteiden ja odotusten, jonkinlaisesta liikkeessä olosta etenkin nuorissa ikäryhmissä. Juomisen kaksinaismoraalia on käytetty selittämään juomisen sukupuolieroja siten, että naisten ja miesten alkoholinkäytön on ajateltu ohjautuvan erilaisista odotuksista (deVisser & McDonnell 2012, 1). Näin esimerkiksi naisten lisääntyntä juomista voi etenkin nuorimpien ikäryhmien kohdalla tulkita merkinä naisiin kohdistuvien, miehiä tiukempien juomisnormien avartumisesta. Juomisen kaksinaismoraalin on nähty olevan yhteydessä laajempiin sukupuolirooleja koskeviin asenteisiin siten, että ihmiset, jotka asennoituvat sukupuolirooleihin tasa-arvoisemmin, näkevät juomisen ja humalajuomisen harvemmin maskuliinisena käyttäytymisenä (deVisser & McDonnell 2012, 18). Tämä tulee esiin myös tutkimuksen nuorimmissa, taloudelliseen taantumaan ja kansainvälisyyteen sekä yksilöllisyyteen ja moniarvoisuuteen kasvaneissa naisryhmissä, jotka samastuvat luontevasti perinteisesti maskuliinisena pidettyyn humalajuomiseen ja kokevat sukupuoliroolit joustavina ja avoimina toisin kuin runsaammasta juomisesta pidättäytyvät perinteisiin sukupuolirooleihin kiinnittyvät suureen murrokseen kasvaneen ikäryhmän naiset.

Tehdyt analyysit purkavat oletusta feminiinisten ja maskuliinisten piirteiden sukupuolisidonnaisuudesta. Eri-ikäisten nais- ja miesryhmien humalapuhetta tarkasteleva analyysi (artikkeli 4) toi osuvasti esiin, kuinka feminiiniset ja maskuliiniset piirrelistat voivat lomittua ja mennä ristiin biologisen sukupuolen kanssa (Holmila 2001; ks. myös Eriksen 1999). Useiden korkeasti koulutettujen nuorten miesten tapa puhua humalasta muistuttaa vanhempien naisryhmien humalapuhetta, kun taas vastaavasti nuorimpien naisten humalapuheessa on yhteneväisyyksiä vanhempien miesten ja vähemmän koulutettujen nuorten miesten puheeseen. Vanhimpia naisryhmiä ja nuorimpia korkeasti koulutettuja miesryhmiä yhdistää hillityn juomisen ja vahvan itsekontrollin ilmaisut ja vastaavasti nuorimpia naisryhmiä ja useimpia miesryhmiä humalaa ja runsasta juomista korostavat ilmaisut. On pohdittu, onko tässä kyse arvojen uudelleenjärjestelystä, jossa nuorten miesten arvojen katsovaan tulevan feminiinisemmiksi ja nuorten naisten maskuliinisemmiksi (Stainton Rogers & Stainton Rogers 2000). Tehdyt analyysit tukevat ajatusta sukupuolen ja feminiinisten ja mas-

kuliinisten piirteiden erilaisista yhdistelmistä, joskaan eivät allekirjoita näkemystä naisten suoraviivaisesta maskulinisoitumisesta tai miesten feminiinistymisestä. Pikemminkin ne kertovat sukupuolijouoston lisääntymisestä sekä feminiinisyyttä ja maskuliinisuutta eri tavoin yhdistelevien sukupuolikategorioiden yleistymisestä (Rossi 2003, 60). Nuorimpien ikäryhmien osalta kyse näyttää olevan alkoholinkäytön sukupuolimallien moninaistumisen ohella muidenkin sukupuolten välisten rajapintojen liikkumisesta ja lisääntyneistä tavoista tuottaa ja ilmaista sukupuolta elämän eri alueilla (vrt. Julkunen 2010, 232–234).

5.2 Onko naisten välillä sukupolvieroja?

Tehdyt analyysit herättävät kysymyksen, voiko naisten alkoholisuhteeseen ja juomisen feminiinisyyteen liittyvien erojen osalta puhua sukupolvieroista eikä vain ikään liittyvistä eroista. Tutkimuksen tulokset osoittavat, että ikäryhmien eroissa näyttää olevan kyse myös sellaisista alkoholinkäytön kokemuksista, joiden voi tulkita viittaavan sosiaalisten tai kulttuuristen sukupolvien erottumiseen (ks. esim. Anttila 2010, 8; ks. myös Purhonen 2007; Roos 1987). Erityisestä sukupolvi-tietoisuudesta naisryhmien osalta ei kuitenkaan voine puhua, sillä keskustellessaan juomisesta erikäiset naisryhmät eivät korosta millaisia ”me” olemme vaan pikemminkin puheenvuoroissaan erottautuvat niistä piirteistä ja ”toisista”, joihin eivät halua samastua. Naisryhmien eroista voisi siten puhua myös viittaamalla sukupolvidiskursseihin, leimallisiin puhetapoihin, mikä tarkoittaa, että asioista puhutaan sukupolvittain tietyillä vakiintuneilla ja erityisillä tavoilla (Corsten 1999).

Alkoholinkäyttöön liittyvien itseilmaisun tapojen sekä juomisen arvojen ja normien - ja niistä tehtyjen juomatapoja koskevien tulkintojen - perusteella neljästä tutkimuksen ikäryhmästä muodostuu kolme ryhmittymää, joita alkoholinkäytön kokemusten perusteella voitaisiin kutsua sukupolviksi. *Se, mihin sukupolven raja piirretään, riippuu tarkasteltavasta teemasta eli siitä, katsotaanko juomista yleisesti vai nimenomaan humalaa.* Ensimmäisen sukupolven muodostaa vuosina 1943–1950 syntynyt suuren murroksen kokenut ikäryhmä, joka jakaa niin humalateeman kuin yleisemmin juomisen osalta oman alkoholinkäytön sukupolvikokemuksen. Toinen sukupolvi käsittää vuosina 1975–1982 syntyneen taloudelliseen taantumaan ja kansainvälisyyteen sekä vuosina 1983–1990 syntyneen yksilöllisyyteen ja moniarvoisuuteen kasvaneen ikäryhmän. Nämä naiset eivät näytä eroavan toisistaan alkoholinkäyttöön eikä humalaan liittyvien kokemusten perusteella ja lukeutuvat samaan kulttuurista sukupolvea muistuttavaan ryhmään. Kolmannen sukupolven muodostaa 1959–1966 syntynyt lähiöissä kasvanut ikäryhmä, joka alkoholinkäytön sukupolvikokemukseltaan lähentyy yleisissä juomisasenteissa nuorinta sukupolvea ja humalatasenteissa vanhinta sukupolvea.

Vaikkei tämän tutkimuksen perusteella ole syytä keksiä uusia alkoholisukupolvia ja vaikka koko sosiaalisen tai kulttuurisen sukupolven käsite on haastava ja monitulkintainen - kytkeytyessään esimerkiksi joko sukupolvitietoisuuteen tai samanaikaisesti koettuihin avaintapahtumiin sekä yhteisiin kokemuksiin ja tulkintahorisontteihin (ks. esim. Purhonen 2007; Anttila 2010), käytän sukupolvikäsitettä terävöittämään alkoholisuhteen ja -kokemusten eroja eri naisryhmissä. Ymmärrän sukupolven jälkimmäisessä, avaintapahtumiin ja -kokemuksiin liitetystä merkityksessä. Luonnehdin empiirisen analyysin perusteella erottuvia sukupolvia antamalla niille nimet, jotka auttavat hahmottamaan juomatapoihin ja alkoholinkäyttöön liittyviä eroja naisryhmien välillä. Vuosina 1943–1950 syntyneitä suuren murroksen kokenutta ikäryhmää voisi luonnehtia *hillityn ja konservatiivisen alkoholinkäytön sukupolveksi*, jossa juominen on traditionaalisen feminiinisuuden kyllästämää. Vuosina 1959–1966 syntyneen lähiössä kasvaneen ikäryhmän naisia voisi puolestaan kutsua *tasa-arvoisen alkoholinkäytön sukupolveksi*, jossa feminiinisyys on juomisen osalta edellistä sukupolvea huomattavasti joustavampaa. Vuosina 1975–1982 syntyneen taloudelliseen taantumaa ja kansainvälisyyteen sekä vuosina 1983–1990 syntyneen yksilöllisyyteen ja moniarvoisuuteen kasvaneen naisryhmän voisi nimetä *vapaan ja itsenäisen alkoholinkäytön sukupolveksi*, jossa juomiseen ja humalaan liittyvää feminiinisyyttä muokataan monipuolisemmaksi. Sukupolvien erot liittyvät siten lähinnä juomiseen ja erityisesti humalaan asennoitumiseen sekä feminiinisinä ja maskuliinisina pidettyjen alkoholinkäytön piirteiden omaksumiseen. Siinä missä esimerkiksi vanhimman sukupolven naiset juovat traditionaalisen feminiinisesti, nuorin sukupolvi ottaa juomiseensa myös maskuliinisina pidettyjä vaikutteita.

Tulkintaan alkoholinkäytön sukupolvista liittyy kuitenkin varauksia. Ensinnäkin sukupolvista puhuttaessa on huomioitava, että usein vain osa samasta ikäluokasta muodostaa sosiaalisen sukupolven eikä kaikissa ikäluokissa välttämättä ole lainkaan sosiaalisia sukupolvia. Huolimatta siitä, että neljä tarkastelemaani ikäryhmää näyttää aineistossani sisäisesti homogeenisilta, todellisuudessa vain osa ikäluokasta saattaa jakaa samat kokemukset (vrt. Anttila 2010, 9.)

Toiseksi, tehdyt analyysit eivät suoraan kerro, viittaavatko naisryhmien erot ikääntymiseen, aikakauteen liittyviin seikkoihin vai nimenomaan kunkin ikäkohortin erityisiin ominaispiirteisiin. Suuressa osassa artikkeleista tarkastellut naisryhmät ovat haastatteluhetkellä eri-ikäisiä. Vanhimmat naiset muistelevat retrospektiivisesti nuoruusajan juomistaan, kun taas nuorimmat naiset puhuvat aktuaalisista juomatavoistaan. Saatujen tulosten perusteella ei siksi ole mahdollista ennustaa, säilyttävätkö nuorimmat naiset ikääntyessään alkoholimyönteisen asennoitumisensa vai ryhtyvätkö he vanhetessaan kannattamaan konservatiivisempia arvoja. Näistä varauksista huolimatta analyysit antavat viitteitä sukupolvikokemuksista, jotka näkyvät erityisen selvästi vanhimman ja kahden nuorimman ikäryhmän välillä. Ajatusta sosiaalisen sukupolven tai sukupolvidiskurssin tapaisesta muutoksesta tukee myös tutkimuksen toiseksi vanhinta, lähiössä kasvanutta ikäryhmää sekä kansainvälisyyteen ja moniarvoisuuteen kasvanutta nuorinta ikäryhmää vertaillut analyysi, jossa naiset olivat

haastatteluhetkellä samanikäisiä (artikkeli 1). Kuten todettu, näissä ikäryhmissä naisten nuoruusvuosien suhde juomiseen ja humalaan määrittyi erilaisiksi. Tämän perusteella ei ole syytä olettaa, etteikö vanhimman ja kahden nuorimman ikäryhmän välillä olisi vielä vahvemmin kyse sukupolvia muistuttavista eroista. Tulkinta vahvistuu tarkasteltaessa naisryhmien eroja kohortteja koskevan taustatiedon valossa, jonka perusteella eri ikäryhmien edustajat ovat kasvaneet erilaisiin yhteiskuntiin ja alkoholinkäyttökulttuureihin (luvut 1.2, 1.3 ja 1.4).

Tukea sukupolvitulkinnalle tuo myös alkoholinkäytön ja raittiuden sukupolvittaisia eroja Pohjoisen maaseudulla tarkastellut syrvey-analyysi, jonka mukaan jokainen tarkastelluista ikäpolvista - tosin kyse on tähän tutkimukseen nähden osin eri ikäryhmistä - oli edeltäjäänsä märempi (Orjasniemi 2005, 228). Tutkimuksessa kuitenkin nimenomaisesti havaittiin, että ikäluokkien otollisessa juomaiässä omaksutut tavat säilyvät myös keski-ikässä (emt.). Samoin eri ikäkohorttien juomatapoja tarkastelleessa tutkimuksessa havaittiin, että nimenomaisesti naisilla juominen ja erityisesti humalajuominen eroaa eri kohorteissa ja nuoruuden juomiskäytännöt luovat suuntaa myös aikuisiän juomatavoille (Härkönen 2013).

Tässä tutkimuksessa hahmotettujen sukupolvien - tai vähintään sukupolvia muistuttavien ryhmien - osalta voi kysyä, mikä on niiden yhteys paljon käytettyyn käsitteeseen ”märkä sukupolvi”, jonka edustajien ajateltiin tulleen 1960-luvulla voimalla alkoholin maailmaan hylkäämällä raittiuden (Sulkunen 1979). Tutkimuksen vanhin ikäryhmä vastaa märkää sukupolvea niin syntymävuosiltaan kuin kulttuurisesta näkökulmasta, mutta vain silloin kun tarkastellaan naisia, sillä juuri naiset hylkäsivät raittiuden. Verrattaessa tutkimuksen nuorempiin ikäryhmiin se mikä 1960-luvulla oli naisten juomisessa kumouksellista, näyttää kuitenkin tämän tutkimuksen valossa edustavan traditionaalisen feminiinisyyden viimeisiä rippeitä, olkoonkin että kyseinen ikäryhmä luopui raittiudesta ja koki juomisen moraalisten normien hölytymisen verrattuna sitä varhaisemmin syntyneisiin ikäryhmiin (ks. esim. Abrahamson 2012). ”Märkää sukupolvea” nuoremmat naiset ovat siis vanhempia siskojaan paljon märempiä ja humalamyönteisempiä. Tämä saa tukea myös tilastollisista tutkimuksista, jotka pyörittävät märkään sukupolveen usein yhdistetyn tulkinnan siitä, että vuosina 1946–1955 syntyneet naiset ja miehet olisivat juoneet merkittävästi enemmän kuin sitä ennen ja sen jälkeen syntyneet (ks. esim. Härkönen & Mäkelä 2011; Herttua 2003). Kyseinen kohortti kyllä luopui raittiudesta, mutta sitä nuoremmat kohortit ovat juoneet samalla tavalla tai enemmän kuin märkä edeltäjänsä (Härkönen & Mäkelä 2011; Härkönen 2013).

Tämän tutkimuksen märkään sukupolveen syntymävuosien perusteella kuuluvan, suureen murrokseen kasvaneen ikäryhmän naisille itselleen ei myöskään näytä syntyneen tietoisuutta heidän kumouksellisesta asemastaan alkoholinkäytön osalta. Naiset määrittelevät itsensä maltillisiksi alkoholinkäyttäjiksi ja jäsentävät feminiinisyyttä juomisessa perinteisellä tavalla, olkoonkin että 1940-lukua aikaisemmin syntyneisiin ikäryhmiin nähden liberaalimmalla otteella (ks. Abrahamson 2012). Yleisen sukupolvitietoisuuden (vrt. Mannheim 1952/1928; Purhonen 2008) muodostu-

mista se ei kuitenkaan sulje pois, sillä tuona aikana aktiivisen nuoruusikänsä eläneen sukupolven on sanottu ymmärtäneen itsensä selkeänä kategoriana ja erottautuneen edeltäjistään ja seuraajistaan (Kuusi 2004, 252). Kyseisen sukupolven elämäntavan on korostettu poikkeavan jyrkästi aikaisemmasta (ks. esim. Kuusi 2004, 253). Koulutuksen tuomien uusien mahdollisuuksien ja liikkumavapauden myötä sukupolveen kuuluvat naiset eivät jatkaneet perinteisiä naisten käytäntöjä ja suhtautumistapoja verrattuna heitä varhaisemmin syntyneisiin sukupolviin (Strandell 1984). Tästä huolimatta ainakin alkoholinkäytön osalta näyttää siltä, että 1960-luvulla naisille asetetut tavoitteet, kuten itsenäisyys sekä omaehtoisten kokemusten tavoittelu ja niiden kasvanut arvostus, ovat vasta nyt tulleet täysin osaksi naisten arkea ja nuorimman sukupolven omaksumia alkoholinkäytön sukupuoliesityksiä.

5.3 Voiko puhua naisten uudenlaisista vapauksista?

Tutkimuksen perusteella etenkin vanhinta ja nuorinta sukupolvea edustavat naiset elävät alkoholinkäytön osalta täysin erilaisissa maailmoissa ja puheavaruuksissa. Esimerkiksi alkoholinkäyttöön liittyvä normisto näyttää nuorimman sukupolven naisilla paljon väljemmältä kuin vanhimman sukupolven naisilla. Vaikka nuorille naisille on tullut sallitummaksi hakea juomiseen tyyli- ja vaikutteita maskuliinisista juomistraditioista (ks. myös de Visser & McDonnell 2012; Measham & Brain 2005; Plant & Plant 2006; Rolfe ym. 2009; Lyons & Willot 2008) ja vaikka he yhä useammin tuottavat naiseuttaan haastamalla traditionaalista feminiinisyttä (vrt. Measham 2004; Plant 2008; ks. myös Väyrynen 2007), kohdistuu naisten humalajuomiseen miesten juomista vahvempaa sosiaalista kontrollia ja naisten juominen stigmatisoituu helposti ei-feminiiniseksi (Bogren 2011). Esimerkiksi mediassa naisten alkoholinkäyttö esiintyy usein vain kielteisessä merkityksessä ja siitä kirjoitetaan vahvojen moraalisten argumenttien valossa (Nätkin 1984; Bogren 2010 & 2011). Tästä syystä sukupuolten välillä hierarkiaa ja eroa korostavat sekä miesten hallittavaa asemaa ylläpitävät tulkinnat liitetään edelleen myös tämän tutkimuksen nuorimman naissukupolven alkoholinkäyttöön. Naisen alistainen asema nähdään ajasta toiseen uusiutuvana, jolloin nuorten naisten uudenlaisten alkoholinkäyttöön liittyvien vapauksien ja mahdollisuuksien olemassaolo peittyy helposti hierarkkisen eron korostamisen alle. Tulkintoihin on päädytty tarkastelemalla lähinnä juuri mediatekstejä ja mainoskuvia (ks. Månsson & Bogren 2012), harvemmin kuuntelemalla naisten omaa ääntä tai tutkimalla juomiseen liittyvää reflektointia.

Vaikkei tässäkään tutkimuksessa naisten uudenlaisia vapauksia ja mahdollisuuksia tulkita sukupuolten tasa-arvon yleisinä osoittimina, ajatus naisten alistaisesta asemasta ei etenkään nuorimman sukupolven alkoholinkäytön osalta saa tukea. On totta, että varsinkin mediassa nuorten naisten juominen herättää enemmän paheksuntaa kuin nuorten miesten (Bogren 2011), mutta tämän tutkimuksen perusteella se ei

näytä läpäisevän nuorimpaan sukupolveen kuuluvien naisten juomiseen liittyvää itseymmärrystä. Haastatellut nuoret naiset juhlivat vapaasti ja lainaavat maskuliinisia vaikutteita. Heidän itseymmärryksessään on yhtymäkohtia Harriet Nielsenin (2004, 22–23) tunnistamaan pohjoismaalaisia nuoria naisia ympäröivään diskurssiin, jossa ”kaikki on naiselle mahdollista”. Se liittyy yleisempään 1990-luvulla yleistyneeseen nuoria naisia käsittelevään feminiinisyyden sekä yksilöllisyyden ja itsemääräämisen yhdistävään ”Girl Power” -puhetapaan (Aapola ym. 2005, 20, 37; ks. myös Aapola-Kari 2012). Viitteitä siitä näkyy myös nuorten naisten alkoholipuheessa huolimatta siitä, että alkoholinkäytön lisäämä riski kunnollisen tytön maineen menettämisestä tai seksuaalisen väärinkäytön uhriksi tulemisesta tiedostetaan (ks. esim. Abrahamson 2004; Østergaard 2007; Bogren 2010; vrt. myös Saarikoski 2001). Tässä mielessä aineiston nuorissa naisissa voi nähdä piirteitä post-feministisestä ajattelusta, jossa naiset tiedostavat olevansa oikeutettuja toteuttamaan mielihalujaan sekä olemaan ja elämään kuten haluavat (Lazar 2009).

Naisten uudenlaisten vapauksien korostaminen ei kuitenkaan tarkoita katkosta sukupolvien välillä. Nuorimman sukupolven naiset eivät tässäkään aineistossa rakenna sukupuoltaan aivan irrallaan vanhemmista sukupolvista. Juomiseen liittyvän feminiinisyyden tuottamisessa on tehtyjen analyysien (artikkelit 2 ja 3) perusteella myös jatkuvuutta alkoholinkäytön sukupolvien välillä. Esimerkiksi nuorin naissukupolvi toteuttaa juomistilanteissa feminiinisyydelle luonteenomaisena pidettyä hoiv rationaalisuutta vanhempien sukupolvien tapaan, joskin perinteinen vastuurationaalisuus, joka voidaan määritellä suhteissa elämiseksi (ks. esim. Nätkin 2003, 22), näyttää heillä saavan uusia laadullisia puolia. Huolenpito näyttää siis siirtyneen usein itsestään selvänä toimintamallina naissukupolvelta toiselle, mutta yhteiskunnan muuttuessa huolenpidon sisältö ja merkitys näyttää niin ikään muuttuneen (Kosonen 2003, 215). Kun alkoholinkäyttötilanteissa vanhimman sukupolven naiset usein herkemmin huoltavat ja hoitavat miestä, nuorimman sukupolven naisilla huomio ja vastuu näyttävät kohdistuvan vahvemmin itseän ja kanssajuhlajiin: he pannotavat omaan ja kaveriporukan hauskanpitoon sekä kavereiden auttamiseen sen sijaan että kantaisivat ensisijaisesti huolta miehestä (artikkeli 2). Vaikka sukupolvien väliset erot ovat selvät, ei yksilöllistymistä ja toisista huolehtimista tule kuitenkaan nähdä vastakkaisina tai toisia poissulkevinä naiseuden piirteinä (vrt. Kosonen 2003, 216). Pikemminkin voitaisiin puhua altruistisesta individualismista, vastuurationaalisuuden läpäisemästä yksilöllisyydestä, jossa vastuunotto yhdistyy itsensä toteuttamiseen ja jossa siten eletään sekä itseä että toista varten (Näre & Lähteenmaa 1992, 330).

5.4 Esiintyykö miesten keskuudessa sukupolvieroja ja uudenlaisia vapauksia?

Havainnot naisten sukupolvieroista ja -kokemuksista alkoholinkäytössä saavat kysymään, voiko miesten osalta puhua vastaavista sukupolvieroista. Analyysien perusteella eri-ikäiset miesryhmät eivät erotu toisistaan kuten naisryhmät eikä miesten alkoholinkäytössä näytä muodostuvan selkeitä sukupolvikokemuksia. Tähän voi löytää useita selityksiä. Ensinnäkin miesten asemassa tapahtuneet yhteiskunnalliset ja rakenteelliset muutokset eivät ole olleet yhtä suuria kuin naisilla, vaikka 1960-luvun suureen murrokseen kasvaneen miesryhmän ja sitä nuorempien ikäryhmien elämät ovat muotoutuneet erilaisiksi. Myös juomisessa vanhempien ja nuorempien miesten välillä on kvantitatiivisten tutkimusten perusteella pienempiä eroja kuin vastaavanikäisten naisten välillä (ks. Härkönen & Mäkelä 2011). Miehillä humalajuomisen perinne on ollut vahvaa jo suureen murrokseen kasvaneesta vanhimmasta ikäryhmästä lähtien, eikä eri vuosikymmeninä syntyneiden ryhmien ero ole muodostunut yhtä suureksi kuin naisilla (emt.).

Tätä taustaa vasten tutkimuksessa muodostuva kuva alkoholinkäytön sukupolvista, jotka yhdistyvät nimenomaan naisiin, tukee näkemystä ”märästä sukupolvesta”. Muutokset nimenomaan naisten juomisessa 1960-luvun lopussa ja 1970-luvun alussa antoivat aiheen puhua märästä sukupolvesta (ks. luku 1.3.2), olkoonkin, että käsite ulotettiin alun perin koskemaan raittiuden vähenemistä kummallakin sukupuolella (ks. Sulkunen 1979). Niin ikään tässä tutkimuksessa sukupolvierot koskevat naisia.

Sitä vastoin miehillä erot alkoholisuhteessa näkyvät iän ja sukupolvien sijaan vahvemmin eri koulutusryhmien välillä (ks. myös Kortteinen & Elovainio 2003, 2) etenkin nuorimmissa ikäryhmissä. Nuorimpien ikäryhmien korkeasti koulutetut miehet eivät samastu humalajuomiseen yhtä vahvasti kuin vähemmän koulutetut ja he omaksuvat maskuliinisuutensa joustavammin myös feminiinisinä pidettyjä piirteitä. He korostavat itsekontrollia ja paheksuvat kontrolloimatonta humalaa samoin kuin englantilaistutkimuksessa, jossa osa nuorista miehistä rakensi maskuliinisuuttaan juomisen sijaan yksilöllisyyttä, rationaalisuutta, riippumattomuutta ja julkista säädyllisyyttä korostamalla (deVisser & Smith 2007, 605, 610).

Ei ole yllätys, että tässä tutkimuksessa etäisyydenotto juomisen perinteisistä maskuliinisista malleista tulee terävimmän esiin juuri kahteen nuorimpaan ikäryhmään kuuluvien korkeasti koulutettujen miesten kohdalla, jotka ovat omaksuneet feminiinisiä vaikutteita ja erilaisia miehenä olemisen tapoja useilla osa-alueilla kuten perheen ja kulutuksen areenoilla (artikkeli 5). He ovat olleet edelläkävijöitä muun muassa terveyskäyttätymisessä ja miesten kosmetiikkatuotteiden kuluttamisessa (Beynon 2002) ja heille näyttää olevan luontevampaa puhua myös alkoholinkäytöstä perinteisestä maskuliinisesta tavasta poiketen. Havainto on kiinnostava suhteessa englantilaistutkimukseen, jossa osan miehistä havaittiin rakentavan vahvoja maskuliinisia sukupuoliesityksiä hylkäämällä samaan aikaan perinteisiä ”masku-

liinisia” käyttäytymismalleja kuten runsaan juomisen ja muiden päihteiden käytön sekä holtittoman seksuaalikäyttäytymisen (deVisser & Smith 2007, 610). Tämä osoittaa, että vaikka maskuliinisuus perinteisesti yhdistyy alkoholinkäyttöön (Lemle & Mishkind 1989), vahva maskuliininen identiteetti on mahdollista rakentaa ilman kytköstä humalajuomiseen (deVisser & Smith 2007). On puhuttu maskuliinisuusiin moninaistumisesta, ja uudenlaiset sekamuotoiset miestyypit, kuten uusi tasa-arvoa korostava hoivamies sekä terveystoimittunut ja ulkonäkökeskeinen narsistinen mies, ovat nousseet näkyvästi esille myös mediassa. Näissä miestyypeissä maskuliinisiin ominaisuuksiin on sekoittunut feminiinisiä piirteitä. (Beynon 2002, 98–122; ks. myös Törrönen & Roumeliotis 2013; Aalto 2012.)

Kun tämän tutkimuksen valossa pohditaan eri koulutustaustoista tulevien miesten vapauksia perinteisistä maskuliinisista malleista ja halukkuutta omaksua sukupuoliesityksiinsä feminiiniseksi miellettyjä piirteitä, voi soveltaa Beverly Skeggsin (2004) Bourdieulta lainamaa näkökulmaa, jonka mukaan korkea sosiaalinen asema on yhteydessä suurempaan määrittelyvaltaan siitä, mikä on tyylikästä, toivottavaa ja hyvän maun mukaista mahdollistaen myös oman habituksen ulkopuolella olevan käyttäytymisen omaksumisen ja käyttämisen resurssina. Skeggsin mukaan keskiluokalla on mahdollista omaksua tapoja, tässä yhteydessä feminiinisiä piirteitä ilman, että niistä tulee leimaavia eli maskuliinisuutta vaarantavia. Suurempi valta määritellä legitiimin hyvän ja huonon maun rajoja mahdollistaa siten moninaisten tapojen ja piirteiden omaksumisen. Vaikkei tässä tutkimuksessa koulutusryhmiä tulkita suoranaisina luokan symboleina, ajatus koulutusryhmien eroista omaksua joustavasti feminiinisiä ja maskuliinisia piirteitä saa tukea tehdyistä analyyseistä. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että käsitys sopivasta maskuliinisuudesta tulisi esimerkiksi vähemmän koulutetuille miehillekään ulkoisena pakkona vaan sisäistettynä ymmärryksenä halutuista mieheyden malleista.

Miesten ja naisten mahdollisuudet ja vapaudet omaksua feminiinisiä ja maskuliinisia piirteitä ovat ilmeisesti erilaisia. Naisten on todennäköisesti helpompi ottaa maskuliinisia vaikutteita kuin miesten feminiinisiä. Tekemällä eroa feminiinisyyteen ja naisellisuuteen miehet muokkaavat käsitystä sukupuolestaan, jonka takana on usein pelko leimautumisesta homoseksuaaliseksi (Jokinen 2000, 222; Courtenay 2000, 1389). Tähän liittyy näkemys, jonka mukaan miesten feminiinisyys on luvalista ja toivottuakin niin kauan kuin sen vastinparina esitetään riittävän voimakkaasti myös maskuliinisuuden merkkejä (Rossi 2003, 105). Tämä kertoo niistä kulttuurisista odotuksista, joita miehille ja maskuliinisuudelle annetaan (Jokinen 2000, 209). Suomalaista kulttuuria on luonnehdittu homofobiseksi ja on ajateltu, että kulttuurisesti hyväksytyjen tapojen mukaan miesten täytyy toimia maskuliiniseksi määritellyllä tavalla ja näyttää miehekkäältä. Vaikka samanaikaisesti esiintyy useita kulttuurisesti hyväksytyjä tapoja olla mies, on niissä tiettyjä vahvoja määreitä. Tärkeintä on, ettei herätä epäilystä miehuudestaan, etenkin heteroseksuaalisuudestaan (emt., 213) tai tule leimatuksi akkamaiseksi nynnyksi tai mammanpojaksi (Courtenay 2000, 1389). Vaikka tämän tutkimuksen perusteella myös juomiseen liittyy monia

maskuliinisuuksia, näkyy paine “perinteisen maskuliinisuuden” suuntaan ainakin humalaan liittyvän puheen tasolla edelleen vahvana etenkin nuorimpien miesten keskuudessa.

Samu: Ja sit näitä tarinoita, et mä join ainakin sen ja sen verran. Ja mä oon nyt jo juonu näin ja näin paljon pohjalle, et näit kyllä kuulee. Se oli niinku äijyyden mitta et mitä enemmän pystyy juomaan ja sit jos lähti ja vielä tänäkin päivänä jos lähtee liikenteeseen, sanotaan että mennään viettää pikkujouluja, niin itse ostaa sinne pari olutta, toinen ostaa sixpackin ja sit se kellä on tvelvi mukana kysyy mitä jätkät on tekemässä.” Et oottekste te niinku miehii vai hiirii?” Et yhä tämmöistä on liikkeellä. Semmosta niin kun pientä piikittelyä, jos ei sit vedä sitä tvelvii. (haast. 4, 20 v, miehet, kork. koul.)

Juomattomuus tai muita vähäisempi juominen kerää nuorten miesten keskuudessa usein katseita, kuten on havaittu myös englantilaisia nuoria miehiä koskeneessa tutkimuksessa (deVisser & Smith 2007, 606). Usein juominen ja humalajuominen ovat osa nuorten aikuistumisriittiä ja massasta poikkeamiseen liitetään vähemmän vapausasteita kuin vanhemmissa ikäryhmissä. Tästä näkökulmasta havainnot alemmin ja korkeammin koulutettujen nuorten miesten humalasuhteen eroista kannustavat pohtimaan, kuinka identiteettietsinnän osalta herkässä iässä olevien nuorten miesten on mahdollista saavuttaa vahva maskuliininen identiteetti ilman kytköstä humalajuomiseen (vrt. deVisser & Smith 2007).

Vaikka humalan korostamiseen kytkeytyvällä perinteisellä maskuliinisuudella on kaikkiaan näkyvä rooli miesten keskuudessa, se ei tutkimuksen perusteella saa hegemonisen maskuliinisuuden asemaa (ks. myös Törrönen & Roumeliotis 2013). Sen rinnalla on muita vahvoja maskuliinisuuksia, mikä havaittiin myös urbaaneja nuoria englantilaismiehiä tarkastelleessa tutkimuksessa, jossa perinteinen hegemoninen maskuliinisuus oli heikkenevässä asemassa muiden maskuliinisten mallien ja uusien alkoholinkäyttötyylien yleistyessä (Mullen 2007, 163). Tehdyn tutkimuksen valossa Connellin (1995) tunnetuksi tekemä hegemonisen maskuliinisuuden käsite näyttää siten usealta kannalta ongelmalliselta. Tehdyt analyysit eivät tue näkemystä yhden sukupuolimallin hallitsevuudesta eivätkä liioin käsitteeseen sisään kirjoitettua oletusta maskuliinisuuden määräävyydestä, joka antaa alkoholinkäytössä miehille naisiin nähden hallitsevan aseman.

5.5 Erillään, yksilöinä, monena - teoreettisten valintojen arviointia ja tutkimuksen loppulauseita

Analyysitulosten esittelyn ja tuloksista keskustelun jälkeen on vielä tarpeen arvioida tutkimuksen teoreettisia valintoja ja tutkimuksen antia. Sukupuolen käsittelyn lähtökohtana toiminut Connellin (2012) *relationalinen teoria* auttoi näkemään alkoholinkäyttöön liittyvien sukupuoliesitysten variaation. Teoriaan liittyvä historiasensitiivinen ote, joka huomioi muun muassa kunkin ikäryhmän elämää määrittävän aikakauden ja sukupuolten suhteisiin vaikuttaneet muutokset, auttoi ymmärtämään ja kontekstualisoimaan alkoholinkäytössä muodostuvien sukupuoliesitysten eroja. On selvää, että alkoholinkäyttöön liittyvää sukupuolen esittämistä rajaa oleellisesti se, millaisia sukupuoliesityksiä kunakin historiallisena hetkenä on mahdollista tuottaa (Rossi 2003, 33). Esityksiin vaikuttaa eräänlainen historiallisesti muuntuva mahdollisten representaatioiden valikoima (emt.). Poststrukturalistisen sukupuolikäsityksen soveltaminen olisi jättänyt tämän ulottuvuuden syrjään. Myös rakenteelliset tekijät kuten ikä ja koulutustausta olisivat poststrukturalistisessa lähestymistavassa jääneet tilanteisen vuorovaikutusprosessin korostamisen varjoon. Nämä tekijät osoittautuivat keskeisiksi alkoholinkäytön sukupolvikokemusten ja koulutusryhmäerojen tunnistamisessa.

Myös ikäryhmiä vertaileva näkökulma osoittautui perustelluksi pohdittaessa kysymystä naisten juomisen miehistymisestä. Eri ikäryhmien tarkastelu paljasti, että naisten mahdollisuudet ja halu käyttää alkoholia ovat erilaiset elämänkaaren eri vaiheissa. Ikäryhmien tarkastelu ei kuitenkaan ollut kiinnostavaa yksinomaan elämänvaiheen näkökulmasta. Se toi esiin sukupolviulottuvuuden ja teki näkyväksi, kuinka naisilla eri sukupolviin kuuluminen merkityksellistää juomista ja alkoholinkäyttöä eri tavoin (vrt. Ahlström 1985, 109.) Se, että miehillä koulutusryhmien erot näkyivät niin paljon selvemmin kuin naisilla, herättää kysymyksen, voivatko naisilla ikään ja sukupolveen liittyvät näkyvät erot peittää alleen koulutusryhmien välisiä eroja. Teema kaipaisi lisää tutkimusta, sillä vain yhtä ikäryhmää tarkasteltaessa on saatu viitteitä koulutustaustan merkityksestä juomiseen liittyvän identiteetin rakentamisessa (Rúðólfssdóttir & Morgan 2009, 503).

Tällaisiin kysymyksiin syvennyminen vaatii tutkimusotetta, jossa alkoholinkäyttö yhdistetään vahvasti sukupuolen tekemiseen käsillä olevan tutkimuksen tapaan. Kotimaisissa tutkimuksissa näiden teemojen yhteistarkastelu on usein jäänyt muiden aiheiden varjoon. Femininiisyys ja maskuliinisuus -termejä ei ole kotimaisissa alkoholitutkimuksissa juurikaan sovellettu (ks. kuitenkin Törrönen ja Roumeliotis 2013), ja ne ovat lainaa nais- ja miestutkimuksesta (esim. Beynon 2002; Connell 1995; Svenigsson Elm 2009; Schippers & Grayson Sapp 2012). Ulkomaisissa tutkimuksissakin ne on otettu enenevässä määrin käyttöön vasta 1990-luvulta lähtien. Käsillä oleva tutkimus toimii näin avauksena alkoholiteeman ja sukupuolitematiikan

uudenlaisen yhdistämisen suuntaan ja pyrkii monipuolistamaan kotimaisen alkoholitutkimuksen tapoja käsitellä sukupuolta. Valittu lähestymistapa myös rohkaisee pohtimaan feminiinisten ja maskuliinisten piirteiden yhdistymistä biologiseen sukupuoleen katsomatta (vrt. Rossi 2003, 61). Lisäksi pyrkimys useiden kategorioiden huomioimiseen relationaalisen sukupuoli ajattelun mukaisesti suuntaa katsetta sukupuoliryhmien sisäisiin eroihin ja yhtäläisyyksiin. Tämä puhuu myös jatkossa sellaisten tutkimusasetelmien puolesta, jotka korostavat erilaisten muuttujien yhteisvaikutuksen huomioimista sukupuolta ja juomatapoja tarkasteltaessa.

Juomisen käsittely kolmen ulottuvuuden, *itseilmaisun, säätelyn ja tilanteiden* kautta toi monipuolisuutta naisten ja miesten juomatapojen tarkasteluun. Se nosti esiin eri ikäryhmien ja koulutusryhmien juomiseen kytkeytyviä itseilmaisun tapoja, arvo- ja normimaailmoja ja juomisen sukupuolisidonnaisen normatiivisuuden muutoksia sekä eri tilanteissa toteutuvia feminiinisiä ja maskuliinisia juomiskäytäntöjä. Tällä tavoin tuli mahdolliseksi kommentoida millä ulottuvuuksilla naisten ja miesten juomatavat ovat mahdollisesti lähentyneet toisiaan. Juomisen tarkastelu itseilmaisun, säätelyn ja tilanteiden kautta antoi tukensa myös laadullisten aineistojen käytölle, sillä juomisen määrittely määrällisesti mitattavaksi ”juomistoiminnaksi” olisi rajannut aiheen tutkimisen ryhmähaastatteluaineiston ulottumattomiin. Juomisen käsittely tästä näkökulmasta loi tilaisuuden myös eri aineistojen yhdistämiseen. Vain harvoin laadulliset aineistot mahdollistavat analyysin, jossa pyritään ajalliseen tarkasteluun (artikkeli 1) tai eri maissa yhtenevin periaattein kerätyn aineiston vertaamiseen (artikkeli 3). Vaikka tässä tutkimuksessa maiden välinen vertailu oli pienessä osassa ja ruotsalainen aineisto toimi lähinnä peilipintana suomalaiselle aineistolle, kannustakoon se myös jatkossa juomatapoihin liittyvän itseilmaisun ja säätelyn kulttuurien väliseen analysointiin ja vertailuun.

Kulttuurisen kiinnostavuuden lisäksi juomiseen liittyvän itseilmaisun ja säätelyn tarkastelu on merkityksellistä suotuisien alkoholinkäyttötapojen vahvistamisen kannalta. Juomiseen liitetyn merkitysmailman tunteminen on edellytys preventio-ohjelmien ja alkoholihaittoja ehkäisevien toimenpiteiden menestymiselle (ks. esim. Maunu 2012 & 2013). Ymmärrys esimerkiksi humalan erilaisista asemista alemmin ja korkeammin koulutetulla nuorilla miehillä voi palvella riskiryhmässä olevien nuorisoryhmien tunnistamista ja ehkäisytoimenpiteiden tarkoituksenmukaista kohdentamista. Tiedon tarve korostuu entisestään, kun huoli juomisen ja eritoten humalajuomisen aiheuttamista haitoista on kasvanut (ks. esim. Warpenius ym. 2013). Juomisen lisääntymisen myötä alkoholihaitat koskettavat aiempaa enemmän myös naisia. Kotona tapahtuvan alkoholinkäytön yleistymisen myötä myös lapset ovat tulleet enenevässä määrin osaksi alkoholinkäyttötilanteita. Äitien juomisella ja päihteiden käytöllä on vaaransa lasten hyvinvoinnin ja tasapainoisen kehityksen kannalta (Nätkin 2003, 34–36; ks. myös Nätkin 2007 & 2011; Holmila & Raitasalo 2012; ks. myös Koponen 2006). Tästä näkökulmasta naisten juomisen lisääntyminen ja alko-

holinkäyttöön liittyvän itsen ilmaisun alan laajeneminen ei suinkaan näyttäydy vain vapauden voittokulkuna, olkoonkin etteivät haastatellut naiset itse kommentoineet asenteiden liberalisoitumisen käänköpuolta.

Tämän tutkimuksen kontekstissa alkoholinkäyttöön liittyvän itseilmaisun tarkastelussa oleellisempaa on kuitenkin pohdinta siitä, mitä itseilmaisun erot tarkoittavat suomalaisen juomiskulttuurin näkökulmasta. Tutkimuksen perusteella haastatellut naiset ja miehet ilmaisevat alkoholinkäytössä itseään samastumalla moniin erilaisiin juomisen feminiinisinä ja maskuliinisina pidettyihin piirteisiin. Tämä kertoo alkoholinkäyttöön liittyvän sukupuolen esittämisen joustavuudesta ja monipuolisuudesta. Kokonaisuudessaan tutkimus lisää sävyjä ja moniulotteisuutta keskusteluun naisten ja miesten juomisesta, jossa sukupuolikategoriat on tavallisesti käsitetty yksiuotteisina ja usein toisilleen vastakkaisina. Tehdyt analyysit osoittavat, että alkoholipuheessa ja juomiseen liittyvässä itseilmaisussa on kerroksia myös sukupuoliryhmien sisällä, jotka puhe *naisten* ja *miesten* juomisesta yleensä peittää alleen.

Kaikki edellä kirjoitettu kertoo siitä moninaisuudesta, jota naisten ja miesten juomatavat sisältävät. Havainto ei ole merkityksetön naisten ja miesten juomisen lähentymistä koskevan kysymyksen kannalta. Juomatapojen kerroksellisuus tekee kysymyksestä monimutkaisen tai vähintäänkin monipolvisen, johon vastaaminen edellyttää juomatapojen erojen näkyväksi tekemistä eri ikäryhmissä. Vastaaminen vaatii myös pohdintaa siitä, millä ulottuvuuksilla lähentymisestä voi puhua ja millä ei. Esimerkiksi nuoret naiset lainaavat miehisiin pidettyjä käyttäytymismalleja mutta toisaalta kantavat juomiskäyttäytymisessään myös piirteitä vanhemmilta naissukupolvilta.

Eri-ikäryhmiä tarkastelemalla muodostuukin kuva siitä, mitkä juomisen feminiiniseksi ja maskuliiniseksi luonnehditut piirteet ovat naisilla ja miehillä yhä elinvoimaisia ja mitkä ovat uudelleen neuvoteltavissa. Näin ne kertovat juomiskulttuurimme yhtenäisistä ja syvään juurtuneista piirteistä kuin myös muutoksessa olevista juomisen sukupuolituneista elementeistä. Samoin analyysit osoittavat, että feminiinisenä ja maskuliinisena pidetyssä juomiskäyttäytymisessä on vaihtelua. Esimerkiksi eri-ikäisten naisryhmien osalta on ilmeistä, että juomisen maskuliiniset ja feminiiniset ihanteet muuttuvat ajassa ja todennäköisesti myös ikävaiheen ja elämäntilanteen mukaan.

Tutkimuksen perusteella näyttää siltä, että juomatapojen muutoksessa onkin naisten asemassa tapahtuneiden yhteiskunnallisten muutosten lisäksi paljolti kyse myös asenteista ja yhteiskunnan moraalista ilmapiiristä (ks. esim. Tigerstedt 2013). Käsitykset siitä, mikä alkoholinkäytössä on ”hyväksyttyä, haluttua ja hävettyä” ovat esimerkiksi eri sukupolvien naisilla erilaiset. Tätä ei kuitenkaan pidä tulkita siten, että vanhimman naissukupolven omaksumat ideaalit tai sukupuoli- representaatiot olisivat nuorempien sukupolvien naisilla tyystin kadonneet kuten havaittiin tarkasteltaessa ennen toista maailmansotaa ja sen jälkeen syntyneitä naisia. Vanhempien

naisten elämäntavasta, arvopohjasta, naiseudesta tai suhteesta työhön ja toisiin ei ollut siirtynyt juuri mitään uuden ajan tyttärille (Pohjola 1999). Käsillä olevan tutkimuksen vanhempia ja nuorempia sukupolvia verrattaessa perinteiset ja modernit piirteet näyttävät sitä vastoin nykynaisilla yhdistyvän moninaistaen käyttäytymismalleja. Tämä kiteytyy näkemyksessä, jonka mukaan nuorten naisten nautinnonhakuinen suhtautuminen juomiseen (ks. myös Measham & Brain 2005) on saostunut perinteisimmillä feminiinisillä diskursseilla (Rúðólfssdóttir & Morgan 2009, 494). Tässä aineistossa se näkyy esimerkiksi siinä, kuinka traditionaalisen feminiinisuuden vastuu- ja hoivaratonaalisuus saa nuorimpaan sukupolveen kuuluvien naisten alkoholinkäytössä uusia laadullisia puolia.

Aivan lopuksi tutkimuksen voi todeta tekevän näkyväksi, kuinka sukupuolten suhteet ja sukupuolijaot ovat alkoholinkäytössä muuttuneet. Luvun otsikko ”erillään, yksilöinä, monena” viittaa niihin tapoihin, joilla sukupuolta on alkoholinkäytössä eri vuosikymmeninä käsitelty. Suureen murrokseen kasvaneen ikäryhmän nuoruudenaikeisesta sukupuolierosta on kuljettu yksilöllistyneen naiskansalaisen kautta nuorimpien ikäryhmien moninaiseen sukupuolikäsitykseen, jossa sukupuolta käsitellään aiempaa avoimempaa ja joustavampaa. Tutkimuksen valossa näyttääkin siltä, että naisten uudenlaiset mahdollisuudet ja naisille asetetut tavoitteet, jotka yhteiskunnan muuttuessa näkivät päivänvalon jo 1960-luvulla eletään alkoholinkäytön osalta todeksi vasta nuorimpiin ikäryhmiin kuuluvien naisten juomatavoissa. Historiallisen kehityskulun valossa sukupuolen käsittelyn juomisessa voi todeta kulkeneen kategorisesta erosta monipuolisuuden korostamiseen. Juomatapojen osalta tämä kertoo feminiinisten ja maskuliinisten alkoholinkäyttötapojen sekoittumisesta sekä naisten ja miesten moninaisista suhteista juomiseen.

Lähteet

- Aalto, Ilana (2012): "Isyyden aika. Historia, sukupuoli ja valta 1990-luvun isyyskeskusteluissa". *Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja* 112. Jyväskylän yliopisto.
- Aapola, Sinikka & Gonick, Marnina & Harris, Anita (2005): *Young Femininity. Girlhood, Power and Social Change*. New York: Palgrave Macmillan.
- Aapola-Kari, Sinikka (2012): Finnish girlhood in the twentieth century: public representations and private stories. *Journal of Finnish Studies* 16 (1): 25–58.
- Abrahamson, Maria (2012): Moral norms in older Swedish women's drinking narratives. Enduring patterns and successively new features. *Nordic Studies on Alcohol and Drugs* 29 (4): 371–396.
- Abrahamson, Maria (2004): When I drank too much – young people in their 20s tell their stories. *Nordisk alkohol & narkotikatidskrift* 21 (4), English supplement, 63–78.
- Ahlström, Salme (1975): Nuorison juomatapojen muuttuminen. *Eripainos alkoholikysymys XLIII* (3), 67–83.
- Ahlström, Salme (1985): Naisten alkoholinkäyttö. Teoksessa Jussi Simpura (toim.): *Suomalaisten juomatavat. Haastattelututkimusten tuloksia vuosilta 1968, 1976 ja 1984*. Helsinki: Alkoholitutkimussäätiö.
- Ahlström, Salme (1989): Naiset, alkoholitieteellinen alkoholitutkimus ja alkoholipolitiikka. Naisten alkoholinkäytön tutkiminen – sosiaalinen tilaus? *Alkoholipolitiikka* 54 (4): 162–167.
- Ahlström, Salme (1994): Naisten alkoholinkäytön kulttuuriset erot. *Alkoholipolitiikka* 59 (5): 349–359.
- Ahlström, Salme & Haavio-Mannila, Elina (1989): Introduction. Teoksessa Elina Haavio-Mannila (toim.): *Women, Alcohol and Drugs in the Nordic Countries*. Helsinki: Nordic Council for Alcohol and Drug Research.
- Ahola, Eija (1989): *Happy hours. Uuden keskiluokan ravintolaelämää*. Helsinki: Hanki ja jää.
- Alasuutari, Pertti (1985): *Pullon läpi näkyvä mies*. Teoksessa Seppo Helminen & Merja Hurri (toim.): *Miehen mallit*. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Alasuutari, Pertti (1994): *Laadullinen tutkimus*. Tampere: Vastapaino.
- Anttila, Anu-Hanna (2010): Ohipuhuminen sukupolvien välisenä kysymyksenä. Teoksessa Anu-Hanna Anttila, Kristiina Kuussaari & Kirsi Puhakka (toim.): *Ohipuhuttu nuoruus. Nuorten elinolot vuosikirja*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Valtion nuorisosiain neuvottelukunta.
- Arnett, Jeffrey C. (2000): Emerging adulthood - A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist* (55) 5: 469–480.
- Autio, Minna & Heinonen, Visa (2002): Nuorten kulutuksen moraali ja moraalitalous. Teoksessa Minna Autio ja muut (toim.): *Pakko riittää. Näkökulmia nuorten maksuhäiriöihin ja kulutukseen*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisotutkimusseura.
- Bahtin, Mihail (2002): *Francois Rabelais – keskiajan ja renessanssin nauru*. Helsinki: Like.
- Beynon, John (2002): *Masculinities and Culture*. Buckingham and Philadelphia: Open University Press.
- Bloomfield, Kim & Gmel, Gerhard & Neve, Rudie & Mustonen, Heli (2001): Investigating gender convergence in alcohol consumption in Finland, Germany, The Netherlands, and Switzerland: A repeated survey analysis. *Substance Abuse* 22 (1): 39–53.

- Bogren, Alexandra (2010): Biologically responsible mothers and girls who “act like men”: Shifting discourses of biological sex difference in Swedish newspaper debate on alcohol in 1979 and 1995. *Feminist media studies* 11 (2): 197–213.
- Bogren, Alexandra (2011): Gender and alcohol: The Swedish press debate. *Journal of gender studies*, 20 (2): 155–169.
- Braidotti, Rosi (1993): Riitasointuja. Suomentanut Päivi Kosonen. Tampere: Vastapaino.
- Butler, Judith (1990): *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. London: Routledge.
- Coles, Tony (2008): Finding space in the field of masculinity. Lived experiences of men’s masculinities. *Journal of Sociology* 44 (3): 233–248.
- Coles, Tony (2009): Negotiating the field of masculinity. The production and reproduction of multiple dominant masculinities. *Men and Masculinities* 12 (1): 30–44.
- Collins, Patricia (1998): It’s all in the family: Intersections of gender, race and nation. *Hypatia* 13 (3): 62–82.
- Connell, R. W. (1995): *Masculinities*. Berkeley: University of California Press.
- Connell, Raewyn (2012): Gender, Health and Theory: Conceptualizing the issue, in local and world perspective. *Social Science and Medicine* 74 (11): 1675–1683.
- Corsten, Michael (1999): The time of generations. *Time & Society* 8 (2): 249–272.
- Courtenay, Will H. (2000): Constructions of masculinity and their influence on men’s well-being: a theory of gender and health. *Social Science and Medicine* 50 (10), 1385–1401.
- Demant, Jakob (2008): Focus groups as social experiments. Teoksessa Jakob Demant (toim.): *Liquid socialities: Approaches to youth’s alcohol experiences*. Copenhagen: Department of Sociology.
- Demant, Jakob & Törrönen, Jukka (2011): Changing drinking styles in Denmark and Finland. Fragmentation of male and female drinking among young adults. *Substance Use and Misuse* 46, (10): 1244–1255.
- de Visser, Richard & McDonnell, Elizabeth Jane (2012): “That’s OK. He’s a guy”: A mixed-methods study of gender double-standards for alcohol use. *Psychology & Health*, 27 (5): 618–639.
- de Visser & Smith, Jonathan A. (2007): Alcohol consumption and masculine identity among men. *Psychology and Health* 22 (5): 595–614.
- Eriksen, Sidsel (1999): Alcohol as a gender symbol. *Scandinavian Journal of History* 24 (1): 45–73.
- Falk, Pasi & Sulkunen, Pekka (1980): Suomalainen humala valkokankaalla - suomalaisen miehen myyttinen fantasia. *Sosiologia* 17 (4): 257–270.
- Fenstermaker, Don & West, Candace (2002): *Doing Gender, Doing Difference: Inequality, Power, and Institutional change*. New York: Routledge.
- Gaines, Jane (1990): *Women and Representation: Can We Enjoy Alternative Pleasure?* Teoksessa Patricia Erens (toim.): *Issues in Feminist Film Criticism*. Bloomington: Indiana University Press.
- Goffman, Erving (1974): *Frame Analysis. An Essay on the Organization of Experience*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Heinämaa, Sara (1996): Ele, tyyli ja sukupuoli: Merleau-Pontyn ja Beauvoirin ruumiinfenomenologia ja sen merkitys sukupuolikysymykselle. Helsinki: Gaudeamus.

- Heiskala, Risto (1988): Pelkästään miesten juttu? Alkoholi, sukupuoli ja perhe suomalaisissa yleisaikakauslehdissä ja naistenlehdissä 1955 ja 1985. *Alkoholipolitiikka* 53 (4): 199–209.
- Helmersson Bergmark (2004): Gender roles, family, and drinking: women at the crossroad of drinking cultures. *Journal of Family History* 29 (3): 293–307.
- Herttua, Kimmo (2003): Raittiuden muuttuvat kasvot. Pro-gradu -tutkielma, Helsingin yliopiston sosiologian laitos.
- Hibell, Björn & Guttorsom, Ulf & Ahlström, Salme & Balakireva, Olga & Bjarnason, Thoroddur & Kokkevi, Anna & Kraus, Ludwig (2011): The 2011 Espad report. Substance use among students in 36 European countries.
- Hirdman, Yvonne (2007): Gösta och genusordningen: Feministiska betraktelser. Stockholm: Ordfront.
- Hoikkala, Tommi & Paju, Petri (2008): Entä nuoremmat sukupolvet? Sukupolvitutkimus ja nuorisopolitiikka. Teoksessa Semi Purhonen, Tommi Hoikkala ja J.P. Roos (toim.): Kenen sukupolveen kuulut? Suurten ikäluokkien tarina. Helsinki: Gaudeamus.
- Holmila, Marja (1988): Wives, Husbands and Alcohol: A Study of Informal Drinking Control within the Family. Helsinki: Finnish Foundation for Alcohol Studies.
- Holmila, Marja (1992): Kulkurin valssi on miesten tanssi. Naiset alkoholin suurlukuttajina. Alkoholipoliittinen tutkimuslaitos. Helsinki: VAPK-Kustannus.
- Holmila, Marja (2001): Perhe, päihteet ja sukupuoli. *Yhteiskuntapolitiikka* 66 (1): 55–62.
- Holmila, Marja & Raitasalo, Kirsimarja (2005): Gender differences in drinking: why do they still exist? *Addiction* 100 (12): 1763–1769.
- Holmila, Marja & Raitasalo, Kirsimarja (2012): Äidin päihteiden käytön yhteys lapsen kokemiin haittoihin. Rekisteritutkimuksen tuloksia. *Yhteiskuntapolitiikka* 77 (1): 53–62.
- Honkasalo, Marja-Liisa (1982): Nainen ja alkoholi – kenen ongelma? *Alkoholipolitiikka* 47 (4): 220–225.
- Honkasalo, Marja-Liisa (1989): “Have the wives over for a sauna when I go out with the men!” Teoksessa Elina Haavio-Mannila (toim.): Women, alcohol and drugs in the Nordic countries. Helsinki: Nad publication.
- Howson, Richard (2006): Challenging Hegemonic Masculinity. New York: Routledge.
- Huhtanen, Petri & Mäkelä, Pia (2010): Miten juomatapatutkimuksen aineistot on muodostettu? Teoksessa Pia Mäkelä & Heli Mustonen & Christoffer Tigerstedt (toim.) Suomi juo. Suomalaisten alkoholinkäyttö ja sen muutokset 1968–2008. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Hunt, Geoffrey, P. & MacKenzie, Kathleen & Joe-Laidler, Karen (2005): Alcohol and Masculinity. The Case of Ethnic Youth Gangs. Teoksessa Thomas M. Wilson (toim.): Drinking Cultures. Oxford: Berg.
- Härkönen, Janne (2013): Not a wet generation but a wet nation. The dynamics of change and stasis in Finnish drinking culture from 1968–2008. *Research 104*. Helsinki: National Institute for Health and Welfare.
- Härkönen, Janne & Mäkelä, Pia (2011): Age, period and cohort analysis of light and binge drinking in Finland, 1968–2008. *Alcohol and Alcoholism* 46 (3): 349–356.
- Härkönen, Janne & Österberg, Esa (2010): Miten alkoholiin on suhtauduttu ennen ja nyt? Teoksessa Pia Mäkelä & Heli Mustonen & Christoffer Tigerstedt (toim.): Suomi juo. Suomalaisten alkoholinkäyttö ja sen muutokset 1968–2008. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Irigaray, Luce (1996): Sukupuolieron etiikka. Helsinki: Gaudeamus.
- Jaatinen, Jaana (2000a): Viattomuuden tarinoita. Nuoret päihdekulttuurinsa kuvaajina. Helsinki: Stakes.

- Jaatinen, Jaana (2000b): Tyttöjen juhlat. *Nuorisotutkimus* 18 (2): 31–46.
- Jokinen, Arto (2000): Panssaroitu maskuliinisuus. Mies, väkivalta ja kulttuuri. Tampere: Tampere University Press.
- Jokinen, Arto (2002): Mihin miehet tarvitsevat tasa-arvoa? Teoksessa Anna-Maria Holli, Terhi Saarikoski ja Elina Sana (toim.): Tasa-arvopolitiikan haasteet. Helsinki: Wsoy.
- Jokinen, Arto (2010): Kriittinen mies- ja maskuliinisuustutkimus. Teoksessa Tuija Saresma, Leena-Maija Rossi ja Tuula Juvonen (toim.): Käsikirja sukupuoleen. Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, Eeva (2005): Aikuisten arki. Helsinki: Gaudeamus.
- Jokinen, Kimmo & Saaristo, Kimmo (2002): Suomalainen yhteiskunta. Helsinki: Wsoy.
- Julkunen, Raija (2010): Sukupuolen järjestykset ja tasa-arvon paradoksit. Tampere: Vastapaino.
- Juslin, Inka & Törrönen, Jukka (2009): Alkoholit naistenlehtien mainonnassa 1960-luvulta 2000-luvulle. *Yhteiskuntapolitiikka* 74 (5): 509–522.
- Juvonen, Tuula & Rossi, Leena-Maija & Saresma, Tuija (2010): Kuinka sukupuolta voi tutkia? Teoksessa Tuija Saresma, Leena-Maija Rossi ja Tuula Juvonen (toim.): Käsikirja sukupuoleen. Tampere: Vastapaino.
- Järvinen, Margaretha (1982): Nainen alkoholitutkimuksessa. *Alkoholipolitiikka* 47 (4): 210–219.
- Järvinen, Margaretha (1991): Kontrollerade kontrollörer-kvinnor, män och alkohol. *Nordisk Alkoholtidskrift* 8 (3): 143–152.
- Järvinen, Margaretha & Hildigunnur, Olafsdóttir (1989): Drinking Patterns among Women in the Nordic Countries. Teoksessa Elina Haavio-Mannila (toim.): Women, Alcohol and Drugs in the Nordic Countries. Helsinki: Nordic Council for Alcohol and Drug Research.
- Karisto, Antti & Takala, Pentti & Haapola, Ilkka (1998): Matkalla nykyaikaan. Elintason, elämäntavan ja sosiaalipolitiikan muutos Suomessa. Helsinki: Wsoy.
- Koponen, Anne (2006): Sikiöaikana päihteille altistuneiden lasten kasvuympäristö ja kehitys. *Kotutkimuksia* 5. Helsinki: Kehitysvammaliitto.
- Kosonen, Ulla (2003): Naisia työn reunoilla. Elämäkokemusta ja ikäsyryjä. Jyväskylä: Sophi.
- Kortteinen, Matti (1982): Lähiö. Tutkimus elämäntapojen muutoksesta. Helsinki: Otava.
- Kortteinen, Matti & Elovainio, Marko (2003): Sivistyneesti humalassa – suomalainen viinapää vuonna 2000. *Yhteiskuntapolitiikka* 68 (2): 121–130.
- Korvajärvi, Päivi (2010): Sukupuolistunut ja sukupuolistava työ. Teoksessa Tuija Saresma, Leena-Maija Rossi ja Tuula Juvonen (toim.): Käsikirja sukupuoleen. Tampere: Vastapaino.
- Kuusi, Hanna (2004): Viinistä vapautta. Alkoholit, hallinta ja identiteetti 1960-luvun Suomessa. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Lazar, Michelle M. (2009): Entitled to consume: postfeminist femininity and a culture of post-critique. *Discourse & Communication* 3 (4): 371–400.
- Lemle, Russell & Mishkind, Marc E. (1989): Alcohol and masculinity. *Journal of Substance Abuse Treatment* 6 (4): 213–222.
- Lempiäinen, Kirsti (2003): Sosiologian sukupuoli. Tampere: Vastapaino.

- Liljeström, Marianne (2004): Sukupuolijärjestelmä. Teoksessa Anu Koivunen ja Marianne Liljeström (toim.): *Avainsanat*. 10 askelta feministiseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Liljeström, Rita (1965): Sukupuolirooleista. Teoksessa Ingrid Fredrikson (toim.): *Sukupuolten roolit*. Puheenvuoroja naisten ja miesten tasa-arvoisuudesta. Porvoo: Wsoy.
- Luoto, Riitta (2010): Sukupuolten välisten terveyserojen tutkimus. Teoksessa Tuija Saresma, Leena-Maija Rossi ja Tuula Juvonen (toim.): *Käsikirja sukupuoleen*. Tampere: Vastapaino.
- Lyons, Antonia C. & Dalton, Sue L. & Hoy, Anna (2006): Portrayals of Alcohol consumption in young women's magazines. *Journal of health psychology* 11 (2): 223–232.
- Lyons, Antonia C. & Willot, Sara A. (2008): Alcohol consumption, gender identities and women's changing social positions. *Sex roles* 59 (9–10): 694–712.
- MacAndrew Craig & Edgerton Robert, B. (1969): *Drunken comportment. A social explanation*. London: Thomas Nelson and Sons.
- Mannheim, Karl (1952/1928): The problem of generation. Teoksessa Mannheim essays on the sociology of knowledge. London: Routledge & Kegan.
- Maunu, Antti (2011): Leiskaa steissillä, romanssi mökillä. Pääkaupunkiseudun ammattiin opiskelevien ja lukiolaisten juomisen sosiaaliset motiivit ja koetut haitat. Helsinki: Elämäntapaliitto.
- Maunu, Antti (2012): Ryypymällä ryhmäksi? Ehkäisevän päihdetyön karttalehtiä nuorten ja nuorten aikuisten juomiskulttuureihin. Helsinki: Ehyt ry.
- Maunu, Antti (2013): Miksi Jesse ja Jenna juovat? Nuoret aikuiset ehkäisevän päihdetyön kohderyhmänä. Teoksessa Ari Inkinen, Jarmo Kokkonen ja Virpi Ruuska (toim.): *Selvää synenergiaa ja eettisesti kantavaa päihdekasvatusta*. Helsinki: Humak.
- Maunu, Antti & Simonen, Jenni (2010): Miksi juodaan? Nuoret, humala ja sosiaalisuus. Teoksessa Pia Mäkelä & Heli Mustonen & Christoffer Tigerstedt (toim.) *Suomi juo. Suomalaisten alkoholinkäyttö ja sen muutokset 1968–2008*. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos.
- McPherson, Mervyl & Casswell, Sally & Pledger, Megan (2004): Gender convergence in alcohol consumption and related problems: Issues and outcomes from comparisons of New Zealand survey data. *Addiction* 99 (6): 738–748.
- Measham, Fiona (2002): 'Doing gender' - 'doing drugs': conceptualising the gendering of drugs cultures. *Contemporary Drug Problems*, 29 (2): 335–373.
- Measham, Fiona (2004): "Up for it, mad for it?" Women, drug use and participation in club scenes. *Health Risk and Society* 6 (3): 223–237.
- Measham, Fiona & Brain, Kevin (2005): Binge' drinking. British alcohol policy and the new culture of intoxication. *Crime, Media, Culture: An international journal* 1 (3): 263–284.
- Montemurro, Beth & McClure, Bridget (2005): Changing gender norms for alcohol consumption: social drinking and lowered inhibitions at bachelorette parties. *Sex roles* 52 (5–6): 279–288.
- Mullen, Kenneth & Watson, Jonathan & Swift, Jan & Black, David (2007): Young men, masculinity and alcohol. *Drugs: education, prevention and policy*, 14 (2): 151–165.
- Mustonen, Heli (2003): Sukupuolierot alkoholin käytössä. Teoksessa Riitta Luoto, Kirsi Viisainen & Ilona Kulmala (toim.): *Sukupuoli ja terveys*. Tampere: Vastapaino.
- Mustonen, Heli & Mäkelä, Pia & Huhtanen, Petri (2009): Miten suomalaisten alkoholinkäyttötilanteet ovat muuttuneet 2000-luvun alussa? *Yhteiskuntapolitiikka* 74 (4): 387–399.

- Mustonen, Heli & Mäkelä, Pia & Metso, Leena & Simpura, Jussi (2001): Muutokset suomalaisten juomataivoissa: toiveet ja todellisuus. *Yhteiskuntapolitiikka* 66 (3): 265–276.
- Mustonen, Heli & Österberg, Esa (2010): Missä juodaan? Alkoholin käyttö koti- ja anniskeluympäristössä. Teoksessa Pia Mäkelä & Heli Mustonen & Christoffer Tigerstedt (toim.) *Suomi juo. Suomalaisten alkoholinkäyttö ja sen muutokset 1968–2008*. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos.
- Månsson, Elinor & Bogren, Alexandra (2012): Health, risk, and pleasure: The formation of gendered discourses on women's alcohol consumption. *Addiction Research and Theory*. Early online 1-10. DOI: 10.3109/16066359.2012.737874.
- Mäkelä, Klaus (1985): Asenteet ja mielipiteet. Teoksessa Jussi Simpura (toim.): *Suomalaisten juomatavat. Haastattelututkimuksen tuloksia vuosilta 1968, 1976 ja 1984*. Alkoholitutkimussäätiön julkaisuja n:o 34.
- Mäkelä, Klaus & Virtanen, Matti (1987): Kauppaoppilaiden suomalainen humala. *Alkoholipolitiikka* 52 (2): 376–383.
- Mäkelä, Pia & Härkönen, Janne (2010): Miten juominen muuttuu iän myötä? Teoksessa Pia Mäkelä & Heli Mustonen & Christoffer Tigerstedt (toim.): *Suomi juo. Suomalaisten alkoholinkäyttö ja sen muutokset 1968–2008*. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos.
- Mäkelä, Pia & Mustonen, Heli & Huhtanen, Petri (2010a): Alkoholin käyttötapojen muutokset 1968–2008. Teoksessa Pia Mäkelä & Heli Mustonen & Christoffer Tigerstedt (toim.): *Suomi juo. Suomalaisten alkoholinkäyttö ja sen muutokset 1968–2008*. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos.
- Mäkelä, Pia & Tigerstedt, Christoffer & Mustonen, Heli (2010b): Mikä on muuttunut [suomalaisten juomissessa]? Teoksessa Pia Mäkelä & Heli Mustonen & Christoffer Tigerstedt (toim.): *Suomi juo. Suomalaisten alkoholinkäyttö ja sen muutokset 1968–2008*. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos.
- Nielsen, Harriet (2004): Noisy girls. New subjectivities and old gender discourses. *Young: Nordic Journal of Youth Research* 1 (1): 9–30.
- Nykyri, Tuija (1996): Naiseuden naamaiset. Nuoren naisen diskoruumiillisuus. *Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisuja* 48. Jyväskylä: Nykykulttuurin tutkimusyksikkö, Jyväskylän yliopisto.
- Näre, Sari & Lähteenmaa, Jaana (1992): Yhteenveto teoksessa Sari Näre ja Jaana Lähteenmaa (toim.): *Letit liehumaan. Tyttökulttuuri murroksessa*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Nätkin, Ritva (1984): Naisten julkinen ilme ja alkoholi sitä rumentamassa. *Alkoholipolitiikka* 49 (4): 208–213.
- Nätkin, Ritva (2003): Moninaiset perhemuodot ja lapsen hyvä. Teoksessa Hannele Forsberg ja Ritva Nätkin (toim.): *Perhe murroksessa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Nätkin, Ritva (2007): Johdanto. Kulttuurista merkityksistä hoidon tutkimiseen. Teoksessa Ritva Nätkin (toim.): *Pullo, pillerit ja perhe. Vanhemmuus ja päihdeongelmat*. Jyväskylä: Ps-kustannus.
- Nätkin, Ritva (2011): Päihdeongelmaiset äidit – uutta äitiyspolitiikkaa? Arviointitutkimus projektista. Teoksessa Maarit Adersson (toim.): *Tartu hetkeen. Apua ja hoitoa päihteitä käyttäville vauvaperheille*. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto.
- Orjasniemi, Tarja (2005): Ottaako vai ei.. Raittiuden ja alkoholin käytön sukupolvittaiset muutokset moraalivallan murtumisen ilmentymänä pohjoisella maaseudulla 1980–2000 -luvulla. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Paakkanen, Pirjo (1991): Juoppouden luokkakartta: keskiluokkaisten ravintola-asiakkaiden alkoholinkäyttöä koskevat luokitukset. Helsinki: Alkoholipoliittinen tutkimuslaitos.
- Paakkanen, Pirjo (1992): Sukupuolen mukainen kaksoiskansalaisuus ja alkoholi. *Yhteiskuntapolitiikka* 57 (4): 237–251.

- Paakkanen, Pirjo (1994): Suomalaisen juomiskertojen ominaisuudet vuosina 1976 ja 1992. *Alkoholipoliitiikka* 59 (3): 163–174.
- Paakkanen, Pirjo (1995): Naisten ja miesten alkoholimaailmojen lähentyminen vuosina 1984–1992. *Alkoholipoliitiikka* 60 (4): 225–230.
- Paasonen, Susanna (2010): Sukupuoli ja representaatio. Teoksessa Tuija Saresma, Leena-Maija Rossi ja Tuula Juvonen (toim.): *Käsikirja sukupuoleen*. Tampere: Vastapaino.
- Partanen, Juha (1992): Heroiininen juominen, myyttinen humala ja suomalainen viinapää. *Alkoholipoliitiikka* 57 (4): 237–250.
- Pietilä, Niina (2001): Tyttöjen karnevalistinen humala. Tulkintoja tyttöjen alkoholikulttuurista. Yhteiskuntapolitiikan pro-gradu -tutkielma. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Pietilä, Niina (2006): Alkoholien käyttö tyttöjen mielipidekirjoituksissa. Teoksessa Sakari Karvonen (toim.): *Onko sukupuolella väliä? Hyvinvointi, terveys, pojat ja tytöt. Nuorten elinolot -vuosikirja*. Helsinki: Stakes, Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, Nuorisosiain neuvottelukunta.
- Plant, Martin & Plant, Moira (2006): *Binge Britain: Alcohol and the National Response*. Oxford: University Press.
- Plant, Moira L. (2008): The role of alcohol in women's lives: a review of issues and responses. *Journal of substance use* 13 (3): 155–191.
- Pohjola, Kirsi (1999): *Naisten salaiset maailmat*. Jyväskylä: SoPhi.
- Purhonen, Semi (2007): Sukupolvien ongelma. Tutkielmia sukupolven käsitteestä, sukupolvitietoisuudesta ja suurista ikäluokista. Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen tutkimuksia nro 251. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Purhonen, Semi (2008): Sukupolvikokemukset ja sukupolvitietoisuus suurten ikäluokkien elämäntarinoissa. Teoksessa Semi Purhonen, Tommi Hoikkala ja J.P. Roos (toim.): *Kenen sukupolveen kuulut? Suurten ikäluokkien tarina*. Helsinki: Gaudeamus.
- Pyörälä, Eeva (1991): Nuorten aikuisten juomakulttuuri Suomessa ja Espanjassa. Tutkimuslause n:o 183. Helsinki: Alkoholipoliittinen tutkimuslaitos.
- Pyörälä, Eeva (1995): Comparing Drinking Cultures: Finnish and Spanish Drinking Stories in Interviews with Young Adults. *Acta Sociologica* 38 (3): 217–229.
- Rainio, Susanna & Pere, Lasse & Lindfors, Pirjo & Lavikainen, Hanna & Saarni, Lea & Rimpelä, Arja (2009): Nuorten terveystapatutkimus 2009. Nuorten tupakkatuotteiden ja päihteiden käyttö 1977–2009. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2009: 47. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Raitasalo, Kirsimarja & Huhtanen, Petri & Miekkala, Mari & Ahlström, Salme (2012): Nuorten päihteiden käyttö Suomessa 1995–2011. Espad-tutkimuksen tulokset. Raportti 59/2012. Helsinki: Terveystieteen ja hyvinvoinnin laitos.
- Raitasalo, Kirsimarja & Simonen, Jenni (2011): Alaikäiset juovat entistä vähemmän mutta nuorten aikuisten juominen lisääntyy. *Yhteiskuntapolitiikka* 76 (1): 17–29.
- Rantalaiho, Liisa (1994): Sukupuolisopimus ja Suomen malli. Teoksessa Anneli Anttonen, Lea Henrikson ja Ritva Nätkin (toim.): *Naisten hyvinvointivaltio*. Tampere: Vastapaino.
- Rojola, Lea (1996): *Ero*. Teoksessa Marianne Liljeström ja Anu Koivunen (toim.): *Avainsanat*. Tampere: Vastapaino.
- Rolfe, Alison & Orford, Jim & Dalton, Sue (2009): Women, alcohol and femininity: a discourse analysis of women heavy drinkers. *Journal of Health Psychology* 14 (2): 326–335.

- Ronkainen, Suvi (1999): Ajan ja paikan merkitsemät: Subjektiviteetti, tieto ja toimijuus. Tampere: Gaudeamus.
- Rossi, Leena-Maija (2003): Heterotehdas. Televisiomainonta sukupuolituotantona. Helsinki: Gaudeamus.
- Roos, Jeja-Pekka (1987): Suomalainen elämä - Tutkimus tavallisten suomalaisten elämäkertoista. Hämeenlinna: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Rubin, Gayle (1975): The Traffic in Women: Notes on the "Political Economy" of Sex. Teoksessa Rayna Reiter (toim.): Toward an Anthropology of Woman. New York: Monthly Review Press.
- Rúðólfssdóttir, Annadís G. & Morgan, Philippa (2009): Alcohol is my friend: young middle class women discuss their relationship with alcohol. *Journal of Community and Applied Social Psychology* 19 (6): 492–505.
- Saarikoski, Helena (2001): Mistä on huonot tytöt tehty? Helsinki: Tammi.
- Schippers, Mimi & Grayson Sapp, Erin (2012): Reading Pulp Fiction: Femininity and power in second and third wave feminism: *Feminist Theory* 13 (1): 27–42.
- Scott, Joan (1988): Gender and the politics of History. New York: Columbia University Press.
- Shields, Stephanie (2002): Speaking from the heart. Gender and social meaning of emotion. Cambridge: University Press.
- Sillanpää, Merja (2002): Säännöstelty huvi: Suomalainen ravintola 1900-luvulla. Väitöskirja, Tampereen yliopisto. *Bibliotheca historica* 72. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Simonen, Jenni (2007): Nuorten juomisen sosiaalisuuden lajit. Teoksessa Christoffer Tigerstedt (toim.) Nuoret ja alkoholi. Helsinki: Alkoholi- ja huumetutkijain seura & Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura.
- Simonen, Jenni (2011): In control and out of control. The discourse on intoxication among young Finnish women in the 1980s and 2000s. *Nordic Studies on Alcohol and Drugs* 28 (2): 131–147.
- Simonen, Jenni (2013): Accepted, desired and ashamed - the images of female alcohol use and drinking-related gender orders described by Finnish women of different ages. *Nordic Studies on Alcohol and Drugs* 30 (3): 201–226.
- Simonen, Jenni & Törrönen, Jukka & Tigerstedt, Christoffer (2013): Femininities of drinking among Finnish and Swedish women of different ages. *Alcohol Research and Theory*, early online 1–11.
- Skeggs, Beverly (2004): Class, Self, Culture. London: Routledge.
- Stainton, Rogers W. & Stainton, Rogers R. (2000): The psychology of gender and sexuality: An introduction. Buckingham: Open University press.
- Strandell, Harriet (1984): "Kolmen naissukupolven käsityksiä työstä ja perheestä." Teoksessa Elina Haavio-Mannila, Riitta Jallinoja ja Harriet Strandell (toim.): Perhe, työ ja tunteet. Ristiriitoja ja ratkaisuja. Juva: Wsoy.
- Sulkunen, Pekka (1979): Abstainers in Finland, 1946–1976. A study in social and cultural transition. Helsinki: The Social Research Institute of Alcohol Studies.
- Sulkunen, Pekka (1992): The European New Middle Class. Aldershot: Avebury.
- Sulkunen, Pekka & Alasuutari, Pertti & Nätkin, Ritva & Kinnunen, Merja (1985): Lähiöravintola. Helsinki: Otava.
- Sulkunen, Pekka & Törrönen, Jukka (1997): Tutkimus ja interventiomenetelmät. Teoksessa Marja Holmila (toim.): Yhteisö ja interventio. Alkoholihaittojen paikallinen ennaltaehkäisy. Tutkimuksia 73: Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimuskeskus, Stakes.

- Sveningsson Elm, Malin (2009): Exploring and negotiating femininity. Young women's creation of style in a Swedish internet community. *Young* 17 (3): 241–264.
- Szmigin, Isabella & Griffin, Christine & Mistral, Willm & Bengry-Howell, Andrew & Weale, Louise & Hackley, Chris (2008): Re-framing "binge drinking" as calculated hedonism: Empirical evidence from the UK. *The international Journal on Drug Policy* 19 (5): 359–366.
- Thorpe, Holly (2010): Bourdieu, Gender Reflexivity, and Physical Culture: A Case of Masculinities in the Snowboarding Field. *Journal of Sport and Social Issues*, 34 (2): 176–214.
- Tigerstedt, Christoffer (1988): Små berättelser för stora män – ölreklam i finsk TV under 1980 talet. *Alkoholpolitik – Tidskrift för nordisk alkoholforskning* 5 (1): 50–58.
- Tigestedt, Christoffer (1994): Kotityö ja isyys uusina projekteina? Teoksessa J.P.Roos ja Eeva Peltonen (toim.): *Miehen elämää. Kirjoituksia miesten omaelämäkertoista*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Tigerstedt, Christoffer (2013): Suomalaisen alkoholin kulutuksen nousun salat. Teoksessa Teuvo Peltoniemi (toim.): *Pääasiana alkoholi. Käyttö, haitat, hoito, politiikka nyt ja 2040*. Helsinki: Lundbeck.
- Tigerstedt, Christoffer & Törrönen, Jukka (2005): Muuttuvatko suomalaisten juomatavat? Kulttuurisen lähestymistavan jäljillä. *Sociologia* 42 (1): 35–49.
- Tigerstedt, Christoffer & Holmila, Marja & Kiianmaa, Kalervo & Kuoppasalmi, Kimmo & Mustonen, Heli & Uutela, Antti (2004): *Alkoholilöiden ja alkoholipolitiikan muutoksen suunnat. Teoksessa: Alkoholiohjelma 2004–2007. Yhteistyön lähtökohdat 2004*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Toivonen, Timo (1999): *Empiirinen sosiaalitutkimus. Filosofia ja metodologia*. Helsinki: WSOY.
- Tolonen, Tarja (2008): *Yhteiskuntaluokka ja sukupuoli*. Tampere: Vastapaino.
- Törrönen, Jukka (2001): Haastattelemisen virikkeillä: virike johtolankana, pienoismaailmana ja/ tai provosojana. *Sociologia* 38 (3): 205–217.
- Törrönen, Jukka (2004): *Valvontaa ja vastuuta. Päihteet ja julkisen tilan moraalisaatelu*. Helsinki: Gaudeamus.
- Törrönen, Jukka (2005): Nuorten aikuisten humalakokemukset. Analyysi juomatapojen dynamiikasta ravintola- ja juomispäiväkirjoissa. *Yhteiskuntapolitiikka* 70 (5): 488–504.
- Törrönen, Jukka (2010): Alkoholi ruotsalaisten naistenlehtien alkoholiaiheisessa mainonnassa 1960-luvulta 2000-luvulle. *Yhteiskuntapolitiikka* 75 (6): 603–624.
- Törrönen, Jukka & Maunu, Antti (2005): Kevyet irtiotot ja raskas sosiaalisuus. Alkoholi nuorten aikuisten ravintolailtaa kuvaavissa kertomuksissa. *Yhteiskuntapolitiikka* 70 (5): 488–504.
- Törrönen, Jukka & Maunu, Antti (2006): Pihvin pariin punaviini, raju ryypitys risteilyllä. Juomistilanteiden lajityypit ja sukupuolisidonnainen säätely päiväkirjoissa. *Yhteiskuntapolitiikka* 71 (5): 499–514.
- Törrönen, Jukka ja Maunu, Antti (2007): Miten nuoret aikuiset pohtivat ja säätelevät humalajuomistaan? Teoksessa Christoffer Tigerstedt (toim.): *Nuoret ja alkoholi*. Helsinki: Alkoholi- ja huumeututkijain seura & Nuorisotutkimusverkosto /Nuorisotutkimusseura.
- Törrönen, Jukka & Mäkelä, Pia & Tigerstedt, Christoffer & Mustonen, Heli (2007): Changes in the cultural position of drinking. *Julkaisematon tutkimussuunnitelma*.
- Törrönen, Jukka & Mäkelä, Pia & Tigerstedt, Christoffer & Mustonen, Heli (2011): Drinking, gender differences and social change. The gendered dynamics of Finnish drinking culture from a comparative perspective. *Julkaisematon tutkimussuunnitelma*.

- Törrönen, Jukka & Roumeliotis, Filip (2013): Juomisen maskuliinisuudet suomalais- ja ruotsalaisryhmien kuvaamina. *Yhteiskuntapolitiikka* 78 (1): 35–49.
- Vakimo, Sinikka (2001): Paljon kokeva, vähän näkyvä. Tutkimus vanhaa naista koskevista kulttuurisista käsityksistä ja vanhan naisen elämäntäytännöistä. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Valovirta, Elina (2010): Ylirajaisten erojen politiikkaa. Teoksessa Tuija Saresma, Leena-Maija Rossi ja Tuula Juvonen (toim.): *Käsikirja sukupuoleen*. Tampere: Vastapaino.
- Virtanen, Matti (1982): *Änkyrä, tuiske, huppeli. Muuttuva suomalainen humala*. Juva: Wsoy.
- Virtanen, Matti (2001): *Fennomanian perilliset. Poliittiset traditiot ja sukupolvien dynamiikka*. Helsinki: Suomen Kirjallisuuden Seura.
- Väyrynen, Sanna (2007): *Usvametsän neidot. Tutkimus nuorten naisten elämästä huumekuvioissa*. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Warpenius, Katariina & Holmila, Marja & Tigerstedt, Christoffer (2013): *Alkoholi- ja päihdehaitat läheisille, muille ihmisille ja yhteiskunnalle*. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.
- West, Candace & Zimmerman, Don H (1987): *Doing Gender*. *Gender and Society* 1 (2): 125–151.
- Wilsnack, Richard & Wilsnack, Sharon (1997): *Gender and alcohol: individual and social perspectives*. New Brunswick: Rutgers Center of Alcohol Studies.
- Ylälahti, Eeva-Liisa (1981): Naisten alkoholinkäytön muutoksista 1970-luvulla. *Alkoholipolitiikka* 46 (1): 3–16.
- Østergaard, Jeanette (2007): Mind the gender gap! When boys and girls get drunk at a party. *Nordic Studies on Alcohol and Drugs* 24 (2): 127–148.

Liite 1.

Suomen ja Ruotsin ryhmähaastattelujen kysymysrunko

A. Aluksi pyydän teitä keskustelemaan ensi kokemuksistanne liittyen muiden alkoholin käyttöön ja omaan juomiseen.

- Milloin kohtasitte/ havaitsitte ensimmäisen kerran muiden ihmisten alkoholin käytön? Kuvailkaa, millainen tilanne oli? Mitä tapahtui? Millaisia ihmisiä oli paikalla? Millaisia tuntemuksia teillä silloin oli?
- Milloin itse maistoitte/ kokeilitte/ joitte ensi kertaa alkoholia? Kuvailkaa tilannetta. Missä olitte ja keitä oli paikalla? Miten tapahtumat etenivät?
- Kuinka oma alkoholin käyttösi kehittyi nuoruusvuosina? Millaiseksi se muotoutui? (Nuorilta kysytään millaiseksi se on muotoutumassa?)
- Seuraavaksi teemme tehtävän. Tässä näette pinon kuvia (ks. Liite 2). Katsoimme ne yksitellen läpi. Samalla pyydän teitä esittämään ja kertomaan nopeita mielleyhtymiä suhteessa kuviin pitäen mielessä seuraavia kysymyksiä:
 - a) Onko kuvan esittämä tilanne teille tuttu? Millaisiin yhteyksiin se liittyy?
 - b) Mitä kuvan esittämässä tilanteessa tapahtuu?
 - c) Kuinka tilanne tästä kehittyy/ etenee/ jatkuu?

B. Seuraavaksi keskustelemme nykyajasta: Kuinka sinä, ystäväsi, kollegat/ opiskelijaverit ja tärkeät läheiset käyttätte alkoholia tänä päivänä?

- Kuvailkaa tyypillistä juomistilannetta. (Voitte käyttää kuvia esimerkkeinä.) Kuvailkaa epätyypillistä juomistilannetta. (Voitte käyttää kuvia esimerkkeinä.)
- Millainen on onnistunut juomistilanne? (Voitte käyttää kuvia esimerkkeinä.)
- Millainen on epäonnistunut juomistilanne? (Voitte käyttää kuvia esimerkkeinä.)
- Mikä on teidän mielestänne humalan rooli onnistuneessa juomistilanteessa? (Voitte käyttää kuvia esimerkkeinä.) Entä epäonnistuneessa juomistilanteessa? (Voitte käyttää kuvia esimerkkeinä.)

C. Lopuksi pyydän teitä pohtimaan muutoksia juomatavoissanne suhteessa nuoruudenajan (nuorilla: ensi kokemusten) juomatapoihin.

- Millaisia muutoksia juomatavoissa on tapahtunut suhteessa nuoruusaikaanne/ ensi kokemuksiinne? Voitte pohtia asiaa sekä suhteessa omaan juomiseen että läheistenne ja muiden juomiseen. Onko juomisen tarkoitus ja motiivit muuttuneet? Miten?
- Millaisia muutoksia on tapahtunut juomisen määrissä? Ajankohdissa? Paikoissa? Juomaseurassa? Entä siinä, millainen on sopivaa juomiskäyttäytymistä ja miten siihen voidaan pyrkiä?
- Kuvailkaa tilanteita, joissa teidän mielestänne ei pitäisi juoda? Ja tilanteita, joissa juomiseen rohkaistaan? Onko näiden suhteen tapahtunut muutoksia siten nuoruutenne/ ensi kokemustenne?
- Kuinka teitä nuoremmat käyttävät tänään alkoholia verrattuna omaan nuoruuteen/ ensi kokemuksiinne? Millaisia eroja tunnistatte eri ikäryhmien juomatavoissa kun asiaa pohditaan oman nuoruutenne/ ensi kokemustenne näkökulmasta?
- Millaisia muutoksia on mielestänne tapahtunut oman elämänne aikana sekä poikien ja tyttöjen juomisessa että naisten ja miesten juomisessa? (Nuorilta: suhteessa omiin ensi kokemuksiin). Jos aikaa jää, voi esittää viimeisen kysymyksen: Miltä kuvittelette naisten ja miesten/ tyttöjen ja poikien juomatapojen näyttävän vuonna 2030? Mitä eroja ja yhtäläisyyksiä tähän päivään verrattuna?

Liite 2.

Ryhmähaastattelujen virikekuvat

Kuva 1

Kuva 2

Kuva 3

Kuva 4

Kuva 5

Kuva 6

Kuva 7

Kuva 8

Kuva 9

Kuva 10

Kuva 11

Kuva 12

Kuva 13

Kuva 14

Kuva 15

Kuva 16